

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.

Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.

Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.

Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.

All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.

If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

LUNDS
UNIVERSITET

UPPSALA
UNIVERSITET

Axel Lundegård.

1199

Struensee

*En människokildring
ur historien*

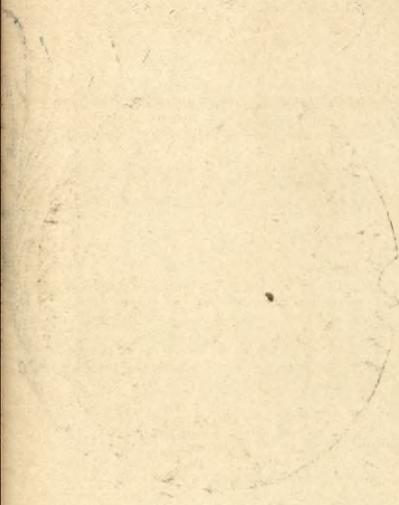
i tre romaner

III.

Korsets Väg.

1867

of the year 1867

1867

1867

1867

1867

STRUENSEE

AF

AXEL LUNDEGÅRD.

III.

Förnt utkomna arbeten

af AXEL LUNDEGÅRD:

- I Gryningen.* Novelletter. (1885.)
Röde Prinsen. Ett ungdomslif i stämningar. (1889.)
Viktoria Benedictsson. En själfbiografi ur bref och anteckningar.
(1890.)
La Mouche. En roman från ett dödsläger. (1891.)
Titania. En kärlekssaga. 1:a uppl. (1892.)
2:a uppl. (1895.)
Stormfågeln. En historisk silhuett med bakgrund och ram. (1893.)
Prometheus. En konstnärs saga. (1893.)
Faster Ulla och hennes brorsdöttrar. (1894.)
Tannhäuser. En modern legend. (1895.)
Fru Hedvigs Dagbok. (1895.)
Dikter. (1896.)
Asra. En nutidsidyll. (1898.)
Struensee. I. Stadsläkaren i Altona. (1898.)
— II. På höjderna. (1899.)

Af ERNST AHLGREN och AXEL LUNDEGÅRD:

- Final.* Skådespel i 3 akter. (1885.)
Modern. En berättelse. (1888.)
Den Bergtagna. En kärlekens tragedi. (1890.)

STRUENSEE

EN MÄNNISKOSKILDRING UR HISTORIEN

I TRE ROMANER.

AF

AXEL LUNDEGÅRD.

III.

KORSETS VÄG.

STOCKHOLM.

ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

En dansk upplaga utkommer samtidigt.

All rätt till öfversättning förbehålles.

STOCKHOLM.

ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1900

KORSETS VÄG.

I.

(Kjöbenhavn 17 jan. 1772.)

Destens sista ljus ha brunnit ut. Det lider mot morgon; men ännu rufvar mörker öfver landet. En ensam yrvaken fiskmåse kretsar som en hvit vålnad med ljudlösa vingslag i dunklet öfver Kalleboe-kanal. Slottet reser sig som ett jättekummel och stirrar med sina tusen slocknade ögon gåtfullt mot staden, hvars sammangyttrade små hus frammana föreställningen om en bidande skock af dvärgar, bundna till jordens mörker. Endast kyrkornas torn lyfta sig därur och peka med spetsiga spiror uppåt mot den frostblå himmeln, där tallösa, tindrande stjärnor vittna om världsalltets lif ofvan gränsen för allt mänskligt förnimmande.

Skiltvakterna, som försiktigt trampa af och an öfver de isbelupna stenarna utanför slottets portar,

stanna alltsomoftast och lyssna. I natt hörs det så många underliga ljud — liksom af sprängda fjättrar. Det smäller i korsvirkeshusen, det knakar i alla bjälkar och stolpar; isen skrufvar sig frasande i kanalen, och från gardesstallarna ljuder ideligen ett hemlighetsfullt, doft bultande.

Den vakthafvande officern, löjtnant Schlemann, ligger vaken. Han hör, hur otåligt de sadlade hästarna stampa i sina spiltor, och undrar öfver, hvad det skall betyda, att han är befalld till sin chef klockan fyra. Han gäspar och sträcker på sig, ser på sitt ur hvar femte minut, stiger ändtligen upp, axlar sin kapp och går ut.

En sällsam procession af skuggor rör sig ljudlöst i skymningen öfver ridbanan, och löjtnanten känner det, som om stångpiskan stelnat till en istapp i hans nacke — bära de icke en svart likkista emellan sig? Han ropar hest:

— Halt! Wer da? — Men de stanna icke. Då drager han värjan och går löst på spöksynen, som vid närmare granskning befinnes vara en afdelning af Köllers grenadierer bärande en bärstol, genom hvars fönster grefve Rantzaus likbleka ansikte ett ögonblick skymtar fram. —

På Kulturvet är mörkt och tyst som i en graf. Intet lefvande väsen varsnas, och intet ljus

lyser från generalmajor Eichstäedts våning. Schlemann trefvar sig uppför trapporna och in i kabinettet. En talgdank under bordet belyser underifrån med ett osäkert, fladdrande sken tre omorgnade ansikten, som nicka stilla. Det är idel officerare vid Sjællands dragoner. De tala dämpadt och resa sig plötsligt, ty nu träder chefen in, hälsar allvarligt, samlar dem med en gest omkring sig och börjar hviska någonting om, att konungen hittills varit omgifven af en del onda människor och att änkedrottningen, H. M:ts höga styfmoder, beslutit befria sin son. Hon väntar af alla troppliktiga officerare, att de skola bistå sina öfverordnade i detta värf. Major Carstenskjold nickar beslutamt, och generalen visar en order undertecknad af änkedrottningen och arfprinsen. Schlemann förstår icke klart, med hvad rätt änkedrottningen och arfprinsen handla, men det lönar sig väl icke att spörja. Generalen befaller, att hela vakten skall rycka ut och besätta slottets portar klockan half fem. Därefter får ingen utan särskild passersedel slippa ut eller in.

I kaptensvakten på slottet har öfverste Köller samlat sina officerare, för hvilka han högt och morskt berättar att den regerande drottningen och alla hennes anhängare, främst grefvarna Struensee

och Brandt, i natt skola arresteras, och att änkedrottningen och arfprins Friedrich förlita sig på falsingarnas trohet! Därvid hostar den äldste kaptenen, som om han velat hasardera en invändning, ty hans ömtåliga samvete säger honom just, att han svurit konungen sin trohetsed — icke änkedrottningen. Men öfversten låter honom icke komma till tals. Öfversten är tydligtvis i en upphetsad sinnesstämning, och hvem vågar brista i disciplin? Kapten Malleville, löjtnant Bech, sekundlöjtnanterna Oldenburg, Eyben och Bay följa sin chef.

I arfprinsens mottagningsrum vakar änkedrottning Juliane Marie, blek som hämnaden, med ett oroligt, brottsligt uttryck i sina små sluga ögon. Vid hennes sida skymtas i det osäkra ljuset en gosse med ett tanketomt, envist ansikte. Det är arfprinsen. Bakom honom står Guldborg med hopknäppta händer, som om han i stillhet bedt en bön för sitt eget lif. Ett stycke därifrån har Rantzau sjunkit samman i giktsmärta och onda aningar, stirrande stelt framför sig, som en mjältsjuk hök. I närheten af dörren håller sig förre lakejen, justitsrådet och vinhandlaren Jessen.

Öfver dem alla är ångesten.

Nyss försvann Köller med sina handtlangare

för att arresteras Struensee, Eichstädt för att arresteras Brandt. Honom följde den handlingslystne Beringskjöld som frivillig. Sammansvärjningens män ha gått i elden; och de andra bida i stigande spänning underrättelse om utfallet. I den djupa tystnaden hörs tunga andedrag, och i det darrande matta ljuset skälfva skuggorna för hvar ändlös minut, som kryper fram. Hårresande föreställningar fladdrar i dunklet genom allas själar. Rantzaus fantasi rör sig med blodiga effekter. I detta ögonblick pinas han af en nervös förnimmelse — som om en yxas egg vändes mot hans egna halskotor. Samtidigt biter gikten som en giftig orm i hans tå, och han stönar högt.

— Hur är det, min käre grefve? hviskar arfprinsen och ser på honom med en blick utan medkänsla.

— Jo, tack, Ers kungliga höghet — he! Jag mår som en hund från hjässan till fotabjället!

Så blir det åter tyst, och Rantzaus inbillning fladdrar vidare. Hans onda aningar växa till visshet om, att allting skall misslyckas. Hur vore det väl möjligt annat? Han ser nu väl, hur barnsligt-dumdrigt denna statskupp satts i scen.

Kabinettsministern är dock en man af mycken klokhet — och har säkert vidtagit omfattande

säkerhetsåtgärder! Detta skenbara lättsinne, denna otroliga sorglöshet dölja visst en fruktansvärd öfverraskning för de sammansvurna. Struensee är icke en man, som låter sitt lifsverk kullkastas af en handfull soldater, när en hel armé står färdig att lyda hans minsta vink — —

Rantzau lägger handen öfver sin heta panna. Det tyckes honom just, som om hans stackars värkande hufvud suttit löst på hans skuldror i natt. —

Ändtligen! Allas ansikten lyftas och allas ögon stirra spändt mot korridoren. Därutifrån hörs ljud af brådskande steg. Dörren flyger upp, och Köller träder in. Hans min och hållning äro segerherrens.

— Allt väl! säger han. — Fågeln är i bur!

— I Guds namn! — Änkedrottningen reser sig, nickar nådigt tack till öfversten och markerar ett småleende med några spasmodiska ryckningar i musklerna omkring munnen.

— I Guds namn — upprepar hon krampaktigt — vårt verk är begynt och måste föras vidare. Vi gå nu till kungen!

Världsriktfärdighetens vålnader ordna sig. Främst skrider Jessen, vägvisaren, ty han känner slottets trappor och korridorer lika väl som han

känner sina egna kamrar i Vimmelskaftet. I hans fotspår följer Guldberg med de tända vaxljusen. Bakom Lucifer tassar Megæra med den hårda profilen, efter henne den knutne gnomen och den haltande gamle syndaren och den barske krigshöfvitsmannen och hans drabanter. Utför trappan till kungens våning skrider skuggornas tåg.

Men plötsligt stannar ljusbäraren, och hans hand börjar skälfva. Lågorna flämta och alla lyssna. Där nedifrån mörkret hörs vapenslammer och sporrklang. Är allt förrådt?

Nej, nej! Ur mörkret stiger generalmajor Eichstädt fram och rapporterar, att grefve Brandt är häktad och förd till kastellet.

— I Guds namn! I Guds namn!

Eichstädt och hans följe sluta sig till tåget, som skrider vidare. Spökstämningen brytes ett ögonblick af Beringskjolds röst, som hviskande berättar:

— Dörren var låst innanför — vi måste spränga den. Yrvaken flög den lille grefven ur sin paulun . . . böjde sig och famlade under sängen som om han sökt vapen — drog fram ett par tofflor. — Huttrande i bara linnet och med nakna ben sökte han i det längsta intaga en behagfull attityd — och ansträngde sin hjärna för att finna ett bon mot . . .

Nu bultar Jessen försiktigt på dörren till den tjänstgörande kammartjänarens rum, och i den spännande tystnaden hör enhvar sitt eget hjärtas oroliga slag.

Dörren öppnas till sist, och Brieghels hufvud visar sig, men försvinner åter, skrämtd af de nattens skuggor, hans sömndruckna ögon varsnat. — Underhandlingarna börja, Jessen nämner änkedrottningens namn, och dörren öppnas ändtligen på nytt.

Det spökar i kungaborgen! Spegelarna i de stora, tysta och skumma praktgemaken reflektera ett fantastiskt tåg af skuggor, som smyga sig framåt vid skenet af två flämtande lågor. Är det den gamla, maktlystna drottning Sophie Magdalene som går igen?

Dörren till kungens sofrum öppnas ljudlöst, och vålnaderna samla sig omkring den stora härskaresängen, en hvit hand drager sidendrape-rierna till sidan, och en darrande ljusstrimma faller öfver den lille härskarens hufvud, som hvilar blekt på det hvita örngåttet. Det rycker till, och ögonen öppnas; han reser sig upp i sängen, knäpper sina händer samman och ber för sitt lif.

Änkedrottningen står vid hufvudgården och vill tala, men den häftiga sinnesrörelsen tycks förlama hennes tunga; det blir icke till annat än ett

oartikuleradt hväsande. Rantzau, som åtagit sig att förklara för kungen ändamålet med detta nattliga besök, ryggar tillbaka, gripen af en vidskeplig fruktan för enväldsmakten af Guds nåde. Ändtligen stammar den framfusige öfverste Köller försagdt:

— E. M:t — vi — — vi — — var bara lugn — —
det är änkedrottningen och arfprinsen — —

Men då Rantzau hör en annans röst, får begäret att spela en roll öfverhanden, och han tränger sig åter fram:

— E. M:t — säger han, en smula patetiskt —
blif icke förfärad: Vi äro här beredda att offra vår sista droppe blod för E. M:ts välfärd — —
och vi kasta oss för E. M:ts fötter och bedja E. M:t vara lugn och endast lyssna till H. K. H. änkedrottningen.

Nu har änkedrottningen verkligen också återfått målet och börjar i en ansträngdt moderlig ton:

— Min käre Kristian — hon lutar sig öfver bädden, som om hon ville omfamna sin stufson, men han viker förskräckt undan — var icke rädd, det är jag, din mor och din bror, som älskar dig. Vi ha kommit hit för att främja ditt väl — värna om din och allas vår — det kungliga husets — ära. Vi vilja icke längre tåla den brottsliga för-

troligheten mellan Struensee och landets drottning! Det våldsamma och tyranniska regemente, som blifvit en följd däraf, har dessutom åsamkat honom hvar rättskaffens undersåtes förtrytelse och hat — nu stå vi här, beredda att offra våra lif för att frälsa vår konung och vårt folk — —

Kungens ansikte är förvridet af ångest, och han stirrar, som om han sett alla afgrundens andar dansa ringdans omkring bädden.

— Hvad är det? frågar han och gömmer hufvudet i sina händer. Han har tydligen ingenting förstått! — Tag gärna riket och kronan — men skona mitt lif!

Hon böjer sig ännu djupare ned emot honom och öppnar sin famn. Hennes små ögon söka med ett hårdt och kallt uttryck hans irrande blick.

— Kom till besinning, käre Kristian! ber hon enträget. — Vi äro dina vänner, vår afsikt är att rädda dig! Vi ha kommit en sammansvärjning på spåren — ett anslag mot din kungliga makt och myndighet — kanske mot ditt lif — — men vi äro här för att omintetgöra onskans planer — — gif oss blott rätt att handla — genom att underteckna dessa order — — ty det lär bli nödvändigt, att vi försäkra oss om den regerande drottningens och statsministerns personer.

Guldberg håller alla papperen i beredskap, och Jessen har hämtat en gåspenna. Alla tränga sig in på monarken. Men ett ögonblick ser det ut, som om hans vilja stegrat sig och gått bakut. Förnimmelsen af, att han äger makten, vaknar, hans min blir plötsligt kunglig, och kring hans läppar lägrar sig det stelfrusna, ironiska småleendet.

Änkedrottningen varsnar förändringen i hans uppsyn och känner, att i detta nu står allt på spel. Också hennes ansikte skiftar uttryck, hennes ögon gnistra som en skrämnd kråkas, och hennes dämpade röst får ett hotande tonfall.

— Nåväl, min käre Kristian — fortsätter hon — om du icke bekymrar dig om hvarken din egen eller det kungliga husets skam — eller landets välfärd — — så skola vi, din mor och din gode broder, påtaga oss ansvaret att värna din ära och din kungliga myndighet mot din vilja. Men i så fall får du själf vidkännas följderna. Bakom oss står ett helt folk i vapen — —

Hotelsen gör verkan. Monarkens ansikte förvrides åter, kallsvetten bryter fram på hans panna, dödens ångest är öfver honom. Hans vilja brister som ett rö, hans blickar slockna och med en åtbörd som en människa i högsta nöd sträcker han armarna uppåt.

— Hjälp mig då — hvad skall jag göra!

— Ingenting annat än skrifva ditt namn — till tecken att du godkänner våra åtgärder — vi skola sörja för, att befallningen utföres. Sammansvärjningens hufvudpersoner måste fångslas — först och främst drottningen, Struensee och Brandt — —

— Brandt? — upprepar kungen, och det visar sig en glimt af skadeglädje i hans ögon. — Skall Brandt också inburas? Godt! Tag hit pappersluntorna!

Ifrigt fattar han pennan. Änkedrottningens ögon följa spändt hvar rörelse af hans skälvande hand.

— Men detta är icke nog — säger hon — det finns en mängd andra regeringshandlingar, som måste undertecknas — statsrådet Guldberg har gjort utkast till dem alla — och vi skola nu underställa dem E. M:ts höga pröfning. — Här nere töra vi dock knappast vara säkra för öfverraskningar — hon kastar en menande blick på dörren till drottningens våning — uppe hos oss skall du vara bättre i säkerhet och kunna arbeta mera ostörd.

Nu är han mjuk som vax och underkastar sig blindt.

Som en sömngångare reser han sig ur bädden och låter kläda sig af Brieghel. Lydigt följer han

sin stjufmor upp i hennes våning. Här känner han sig i säkerhet, och längtan att uträtta något ondt vaknar inom honom. Han ser sig själf grym och förfärlig, en straffets, en hämnens dämon — och han sätter sig att arbeta, afskrifver order, som redan föreligga, kopierar som han är van, utan tanke på, att hans fattiga själ fått en ny herre. Till och med den egenhändiga biljett, som han hänvänder till sin gemål, dikteras honom ord för ord af änkedrottningen och Guldberg. —

Sanden har ännu icke hunnit torka på dessa skrivelser, innan de öfverlämnas åt Rantzau, som ofördröjligen sätter sig i rörelse utför trapporna, följd af tre adjutanter och tio grenadierer. Han haltar fram med högburet hufvud, som en fält-herre i spetsen för sin armé, och han gör sina dispositioner med en min så viktig, som om det gällt en afgörande sammandrabbning med en mångdubbelt starkare fiende. Han känner djupt betydelsen af det uppdrag, som anförtrotts honom, och vet, att hans lycka är gjord, om han segrar. Och han måste segra! Han tviflar icke längre på framgången, han har fast mark under sin giktbrutna fot.

Han ordnar allt och förutser allt; placerar vakt vid alla utgångar till drottningens våning, öfvertygar sig om, att löngången mellan drott-

ningens och Struensees sofgemak är starkt besatt; håller krigsråd med sin stab, löjtnanterna Bech, Oldenburg och Bay, anvisar enhvar sin plats i striden och bultar ändtligen på den cernerade fästningens port.

Medan han väntar på ett lifstecken inifrån, sjunker hans stolta mod. Uppdraget att arrestera en ung dam, en drottning, är dock icke obetingadt behagligt! Han fryner på näsan. Värdigt en Rantzau är det i alla händelser icke. Men då det nu fallit på hans lott att tjänstgöra som bödelns rackardräng, tör det vara klokast att beväpna sig med galghumor och gå på blindt!

Jungfru Ahrensbach öppnar och flyr förskräckt vid åsynen af den belägrande armén, ty hon är i blotta linnnet och mån om sitt rykte. Hon lämnar dörren öppen efter sig, och fienden intränger. I detsamma ringer drottningen, och kammarjungfrun måste ånyo riskera sin reputation.

— Hvad är det för buller och larm? frågar Hennes Majestät ur mörkret.

— Grefve Rantzau och några officerare — svarar jungfru Ahrensbach, huttrande af ångest och köld.

— Tänd ljus! — Hvad våga de? Dörren är väl låst?

Men just i detsamma faller Rantzaus skugga in mellan själfva sängomhängena, och hans knarande röst säger:

— Förlåt att jag på ett mindre galant sätt stör E. M:ts höga hvila, men mina instruktioner ålägga mig skyndsamhet!

Fantastiska föreställningar flyga som skuggor genom drottningens yrvakna medvetande.

— Hvar är grefven? Har någonting hänt kungen? frågar hon häftigt.

— Kungen befinner sig i allsköns säkerhet — och har själf undertecknat ordern, i kraft af hvilken jag ser mig nödsakad att arresteras E. M:t.

Han räcker ordern och brevet in mellan sidendraperierna. Hon sliter upp förseglingen och läser:

Du vet, hur högt jag har älskat dig, men ditt uppförande har icke motsvarat mina förväntningar, hvarför jag ser mig nödsakad att aflägsna dig från mitt hof. Jag vill att du reser till Kronborg och önskar dig där en lycklig ånger.

Den 17 jan. 1772.

Christian Rex.

Du vet hur högt jag har älskat dig! Hur hon känner hans svaga själ i dessa skrifna ord!

Hvem är förrädaren, som aflockat honom detta aktstycke? Men hon skall själf tala med den okynnige pojken — förehålla honom — —

— I kraft af konungens befallning — börjar Rantzau.

— Nej — protesterar hon, utom sig af sinnesrörelse — sådana befallningar lyder den regerande drottningen icke!

Och hon kastar sig ur bädden, springer i blotta linnen öfver golfvet, öppnar löndörren och hastar utför trapporna. Därnere är löjtnant Bech posterad.

— Undan! skriker hon.

Men han står kvar.

— Hör du icke — tölp? Jag befäller dig att gå! — Detta skall kosta dig ditt hufvud!

Hon störtar sig öfver löjtnanten, griper honom i håret för att tvinga sig fram. Han värjer sig, och de brottas ett par sekunder. Men han är starkare, och hon återvänder.

Rantzau står midt på golfvet och betraktar henne. I det hon åter träder in i sitt sofrum möter hon hans blick. Hon blir blossande röd och tar ett språng fram emot honom, som om hon velat slå honom i ansiktet, men hejdar sig, lyfter i stället hufvudet och betraktar honom med blicken tindrande af vrede och förakt.

— Jag vill tala med kungen! säger hon.

— Det kan icke ske, E. M:t.

— Då vill jag tala med kabinettsministern!

Han skakar blott på hufvudet och småler nervöst.

— Eller med grefve Brandt?

— De båda fåglarna äro redan i bur!

Förtviflan lamslår hennes tankekraft, hon vet nu icke längre hvarken hvad hon skall säga eller taga sig till — och hon börjar gå af och an på golfvet. Hennes nakna fötter röra sig i hastig takt, som om hon i själfva den yttre rörelsen sökt aflopp för sin inneboende förtviflan. Det hvita lintyget fladdrar omkring hennes höfter och böljar öfver hennes barm.

Rantzau stöder sig på sin käpp och väntar. Hvar gång hon kommer förbi, lyfter han demonstrativt sin guldrensade hatt och håller den framför ögonen.

— E. M:t — säger han till sist i sarkastisk ton och med en min af sårad blygsamhet — värdigas i nåder förskona mig för trollmakten af era behag.

Och då hon ingenting tycks höra eller uppfatta, höjer han sin röst:

— Jag ber E. M:t skynda på med toaletten.

Morgonen är snart öfver oss, och dröjsmål kan få allvarliga följder!

Plötsligt far hon bort till fönstret, kastar upp det så häftigt, att alla rutorna klinga mot slottets stenmur, och ropar af alla krafter:

— Hjälp! hjälp!

Rantzau rör sig icke för att hindra henne. Han anmärker endast i en ton af isande lugn:

— Jag tror icke att det tjänar någonting till!

Men hon ropar och ropar ut i skymningen, tills rösten stockar sig i hennes hals, och hon vacklar tillbaka, sjunker samman i en bergère. Hela hennes kropp skakas af en frossbrytning, tänderna hacka mot hvarandra, och hon brister i våldsam gråt.

Vek i själen är hon icke. Ännu snyftande, lyfter hon sin knutna hand och talar lidelsefullt till sina bödlar:

— Det skall komma en dag, då ni alla få umgälla! Ty det skall komma en dag, då det danska folket förstår, hvad jag har utträttat. Ett vet jag åtminstone — att alla förändringar som skett endast haft kungens och landets väl till mål.

— E. M:t förkyler sig! varnar Rantzau, torrt. Hon svarar icke, men reser sig och försvinner in i toilettrummet, följd af kammarjungfrun.

En stund senare träder drottningen ut där-

ifrån, fullt klädd, med återvunnen värdighet och själfbehärskning. Hon ser icke åt Rantzau, tycks icke vilja bevärdiga honom hvarken med ord eller blick, skickar sig som om hon glömt alla föregående uppträden och befäller:

— Jag vill tala med Reverdil!

— Det kan icke låta sig göra! svarar Rantzau.

— Kan jag få tala med utrikesministern då? — Hon kastar frågan ut i luften.

— Ja. Jag skall sända bud på honom.

Några minuter senare inställer sig grefven, nalkas med många mjuka slingringar och inställsamma later. Den pudrade räfven är väl förberedd för sitt värf, han har fått sina instruktioner och kan sin läxa. Också är han vid bästa lynne och lyser af älskvärd illslughet, ty han vet, att han själf ingenting riskerar, nu då andra krafstat kastanjerna ur elden. Han kommer just i läglig tid för att få vara med om delningen af frukterna.

Det trygga medvetandet därom förlänar hans väsen en illusion af värme, och den unga drottningen, som längtar efter medlidande, närmar sig förtroendefullt, ger fritt utlopp åt sitt hjärtas gränslösa förtviflan och smärta. Han klipper med ögonen och nickar förstående och lyssnar länge.

innan han själf tager till orda. Han beklagar tve-tydigt hvad som skett och framhåller nödvändig-heten för henne att underkasta sig kungens be-fallningar. Alla invändningar afvisar han mildt men bestämdt. Så småningom dukar hon under för reaktionen efter sin egen inre öfverretning. Hennes mod faller, hon inser att hon måste böja sig. Dock ställer hon ännu ett villkor: att hennes lilla dotter, hjärtebarnet som hon själf ammar, icke skall slitas från sin mors bröst. — Den pudrade räfven skakar sitt hufvud eftertänksamt, som vore också detta för mycket begärtdt, men låtsar slut-ligen ge vika för en generös impuls och lofvar att utverka tillåtelsen.

Klockan har blifvit åtta, och den gryende vinterdagens gråa ljus faller in genom de stora fönstren. Huttrande af köld sveper drottningen sig i sin pälskappa och går raskt utför trapporna, följd af barnjungfrun, som bär lilla Louise Augusta i sin famn. Efter dem struttar Rantzau grimacerande vid hvart steg, och efter honom kommer hela staben. En fyrspänd vagn håller framför trappan i löngången, och Rantzau skyndar fram, med hatten under armen, för att hjälpa drottningen in. Hon går honom förbi, som om hon icke sett honom. Hennes blickar flyga mot Kristians-

borgs gråa murar, och hon ryser till som om onda minnen dragit genom hennes själ.

— Jag afskyr detta slott! mumlar hon

Så stiger hon in i vagnen; efter henne följer hoffröken Mösting och barnjungfrun med den lilla prinsessan; sist major Carstenskjold med dragen värja.

Ännu en gång reser sig trotsset inom den unga drottningen, och hennes blick stryker med utsägligt förakt öfver förrädaren i den falska kavaljersattityden.

— Detta skall kosta er hufvudet! säger hon,

Rantzau är blåblek som en inkarnation af vanäran, hans ögon äro fredlösa, men han småler förhärdadt och svarar:

— Jag älskar Gud och är min konung trogen.
Adjö, madame!

Vagnen rullar bort, omringad och följd af trettio dragoner. Hästarnas hofvar klappa mot den knaggliga stenläggningen i Stormgaden. Från ett fönster i andra våningen af ett stort hus stirrar en liten blek dam med mörka, förskrämda ögon ut i morgondiset. Stackars lilla Sophie Gähler! Tårarna rinna så strida öfver hennes emaljerade kinder, att moucherna lossna. Hon väntar på vagnen, som skall föra henne till kastellet.

Hvarför? Hon förstår det icke. Nyss trängde en tölp — denne brutale öfverste Köller — in i hennes boudoir, där han utan respekt för hennes deshabilité förkunnade henne arrest och infångade henne som ett rådjur, när hon försökte fly. —

Drottningens ekipage viker af till höger och rullar längs med vallen till Nörreport och ut ur staden. Hästarna jaga i firsprång fram öfver de frusna vägarna, snöfält och nakna skogar, gårdar och byar flyga förbi. Karoline Mathilde håller sitt barn krampaktigt slutet till sitt bröst och stirrar ut genom fönstret. Ingen vågar tala. Major Carstenskjold har en besvärad min som om han blygdes för sin dragna klinga.

I fjärran ses en gyllene krona sväfvande i den mulna vinterluften, och snart visar sig, som i en hastig försvinnande hägring, Hirschholms slottstorn, med spiran buren af de fyra lejonerna. Sommarminnena storma in öfver den unga drottningen, hon sluter ögonen och gråter stilla. Här låg en gång hennes kärleks paradis. Ännu klingar för hennes erinring ett eko af näktergalarnas sång i parken — tidigt om morgnarna — när solen steg strålände öfver det blåa sundet.

Men hjulen rulla och rulla — förbi — och

hvert hvarf för henne närmare fängelset. I vansinnig fart trafva hästarna framåt vägen, medan drottning Karoline Mathilde med ögonen slutna drömmer om solen och hör Hirschholms näktergalar sjunga.

Dock — åter knagglar sig vagnen fram öfver stensatta gator, rullar dånande öfver en bro och stannar under ett skumt hvalf. Dörren öppnas och drottningen stiger ut. Framför henne står Kronborgs kommandant, generallöjtnant Andreas Hauch, som behandlar sin fånge med många ceremonier. Han bugar och bugar och följer henne själf till en rad af rum i slottets nedre våning. I det hon träder in ryser hon; luften är råkall, och de tjocka järngallerna framför fönstren vittna brutalt om, att detta är ett fängelse. Hon sjunker ned i en stol, med sitt barn i famnen. Kommandanten och majoren med den dragna klingan försvinna ändtligen, och hon hör hur dörren reglas efter dem. Hon känner det som en lättnad. Hon afskedar hoffröken Mösting och barnjungfrun. Då hon är ensam, står hon en stund stilla midt på golvet, ansiktets uttryck veknar långsamt, själfbehärskningens hårda stelhet smälter, munnen vidgar sig likt ett barns, som fallit och slagit sig hårdt i leken, tårarna störta utför hennes kinder;

hon sjunker på knä framför en stol och jämrar sig högt.

Där råder en egendomlig oro på hufvudstadens gator i denna tidiga morgonstund. Skomakare Börresen, som sitter i en källare vid St. Strandstræde och pluggar en stöfvulsula, låter hammaren hvila ett ögonblick och lyssnar. Minnsann tycks vagnstrafiken vara liflig i dag, och hästarna stampa som om bataljoner passerade! Han tror sig också höra hastande fotsteg och sorl af många röster. Detta måste betyda någonting!

Mäster Börresen kastar undan den halffärdiga stöfveln, rifver af sig förskinnnet, slänger en hatt på nacken och störtar ut. Han ser en mängd människor röra sig genom alléen på Kongens Nye Torv, och han sällar sig till dem, drifver med strömmen förbi Comoedie-huset och genom Holmens Canal. Hvad har händt? Ingen vet det, men någonting är det, naturligtvis! På slottsplatsen stå människor packade som sillar, med halsarna sträckta och ögonen bligande uppåt mot slottets fönster. — Där kommer bagaren, Jockumsen — se hur han kanar sig fram öfver isgatan, med armbågarna pekande utåt från sidorna, liksom

öronen på en kruka, och skosnutarna inåtvända! Börresen påskyndar sin säfliga lunk och slår bagaren på axeln.

— Jösses Jockumsen! — säger han med ett bredt grin. — Har du brännt dina bullar i dag, efter som du löper omkring i stan vid den här tiden?

— Hvad står på, Börresen? Hvad står på?

Skomakaren finner det själf högst snöpligt, att han ingenting vet, och som han har kombinationsförmåga och fantasi, söker han rädda sin prestige genom djärfva gissningar:

— Det är någonting med kungen! Du har ju hört, hur det glunkats om sammangaddningar och förräderi på sista tiden? Nu är fan naturligtvis lös — de djäflarna ha badat honom så länge i förgiftadt vatten, tills han — förstår du —

Just i detsamma når honom det första obestämda ryktet om hvad som verkligen passerat under natten, och hans fantasi förändrar ögonblickligen sin kurs. Nyheten om Struensees fångsling flyger som en löpeld från mun till mun. Kors i Jesu namn! Det är således icke kungen som fallit offer för intrigerna? Tvärtom! Han har nu själf tagit makten i sina händer och aflägsnat parasiterna, som sögo landets bästa blod.

Ministerdoktorn sitter i kastellet, Brandten likaledes! — Den ena anekdoten efter den andra dyker upp, mytbildningen är redan i full gång, och folkfantasiens fråssar i lustigheter. Börresen berättar utförligt om Brandts bravader innan han arresterades.

Men ännu är oro öfver folket, ty ingen vet fullt besked, och alla stirra spändt mot Kristiansborgs fönster, som om de väntade på upplysningar därifrån. Alla ha en ängslig förnimmelse af, att den närmaste tiden möjligtvis kan ställa ett eller annat kraf på deras trohet.

De äro som barn, famlande i mörker. Själfva denna känsla af, att omständigheterna möjligtvis kan kräfva någonting af dem, ökar deras villrådighet. Hvar äro de som veta någonting? Hvar äro föregångarna? Hvar äro initiativets män bland alla dessa nyfikna?

Från gränder och källarhålur väller också slöddret ideligen fram, och från Holmen komma matrosar och arbetare i stora skaror, eldade af brännvin och mer än hågade att ställa till spektakel. Visste de blott för hvad!

Hvem skall folket hålla sig till? Blickarna irra omkring och slå ned på ett hufvud, som sticker upp öfver mängden. Ingenting tyder på, att det hufvudet skulle vara klokare än alla andra,

men det synes vidare omkring och drager på så sätt uppmärksamheten till sig. Snart samlar sig förväntningarna rent magnetiskt omkring det hufvudet, och de närstående börja tränga sig omkring mannen, som är ingen ringare person än Kjöbenhavns stadthauptman Tred.

— Hvad skall nu ske? frågar Börresen.

Stadthauptmannen lyfter sin stora rödfrusna hand och kliar sig i peruken.

— Hvad som skall ske? upprepar han eftertänksamt. Men plötsligt får han en ingivelse. Han sätter näsan högt i vädret och utbrister högt så att det höres öfver hela slottsplatsen:

— Hvad annat, än att vi ropa hurra! eftersom allt gått efter önskan!

— Hurra! Hurra! uppstämmer Börresen. Och ropet fortplantar sig, den enstaka rösten drager flera efter sig; jublet växer med stämman efter stämman, och till sist dånar det upp mot slottet:

— Hurra! Hurra! Vivat kung Kristian.

— Vivat änkedrottning Juliane! fortsätter stadthauptmannen. — Vivat arfprins Friedrich!

— Hurra! Hurr . . .

Nu är entusiasmen dock ringa. Här saknas tydligtvis resonansbotten, och Beringskjöld, som står vid sidan om sin värd, stadthauptmannen, lyssnar

med hemlig misräkning till denna demonstration utan värme och lif.

Dock, plötsligt ljusnar hans min. Från en bestämd punkt alldeles nedanför altanen öfver slottsporten, ljuder ånyo ropet:

— Vivat änkedrottning Juliane! Vivat arfprins Friedrich!

Och där hurras nu med entusiasm och eftertryck, ty änkedrottningens leverantörer ha alla goda lungor, och vinhandlaren Jessen är midt ibland dem. Beringskjold småler förnöjd och instämmer af hjärtat. Detta är verkligen en popularitetens gryende ära för dessa två medlemmar af det kungliga huset. Detta är en källa, hvarur det danska folkets kärlek en gång skall härflyta som en bred ström!

Också ha ropen knappt förklingat, innan altandörrarna öppnas, och de kungliga personerna träda fram med precisionen hos två aktörer och en aktris, som bakom kulisserna väntat på replik.

Kung Kristians ögon tindra af upphetsning, och hans blickar flyga ut öfver det församlade folket. Han viftar med sin näsduk och instämmer själf med gäll diskant i det allmänna jublet:

— Hurra! Vivat kung Kristian!

Änkedrottningen och arfprinsen hållasig bakom

honom, en på hvardera sidan, som två skydds-
änglar. Icke en min i Juliane Maries hårda an-
sikte förråder skadeglädje eller triumf. Hon står
där stel, som en bild i sten, utan ett uttryck af
känsla, och hennes son, arfprinsen, liknar en
narr från ett medeltidens hof, utan de traditionella
emblemerna, men också utan en glimt af själfironi.

— Vivat änkedrottning Juliane! Vivat arfprins
Friedrich! Hurra!

Två halfeleganta kavaljerer midt i folkhopen
åskåda med kritiska blickar apoteosen. De äro
fullt medvetna om, att de representera sakkun-
skapen i detta sällskap, och de tala högröstadt,
med stora gester. De äro skådespelare från Comoedie-
huset.

— Herre Jemine! — säger Geert Londemann
— detta är vid Gud det oanständigaste skådespel,
jag sett i hela mitt lif! En hanrej, som exponerar
sina horn offentligen och hurrar åt sig själf. Herre
Jemine!

— Du har intet sinne för det tragiska, du
Londemann — säger Niels Clementin ironiskt. —
Den där lille kungen är en stor hjälte, ser du.
Han har låtit öfverraska sin egen drottning i söm-
nen och föra henne i fångelse!

— Herre Jemine. — Ja! Häraf skulle min-

sann mästare Holberg kunnat göra en ypperlig comoedia! Den befriade toffelhjälten eller Stygotius' triumf — —

— Tyst — för Guds skull, Londemann — man håller ännu på att arresteras i stan — och där borta ser du den Lede själf stå med öronen spända och lyssna. Det är Mogens Blach — Bering hette han för resten när han bedrog sina kreditorer här hemma, men sen dess har han för sina förtjänster fått adelskap. —

För hvar timme som går blir vimlet och stimmet lifligare på slottsplatsen och på hufvudstadens gator. Ingen tycks denna dag arbeta i Köbenhavn. Kryddkrämaren öfvergifva sina diskar, storhandlaren slå igen sina böcker, handverkaren hänga förskinnen på spiken, pigorna desertera från sina skurbaljor och gamla madamer lägga bort sina stickstrumpor — alla störta ut för att höra och se, alla eggas af samma nyfikenhet med afseende på hvad som hänt och hvad som ytterligare kommer att ske.

Framåt middagstiden ses ett sexspann af hvita hästar skrida fram i paradtakt genom det böljande människohafvet, dragande en sjuklasglänsande vagn, själfva förmålningsvagnen, hvarest den unga drottningen Karoline Mathilde, med sin gemål vid sidan

för knappt mer än fem år sedan höll sitt intåg i hufvudstaden, hälsad af trogna undersåtars jubel. Är det för att fira minnet däraf, som kung Kristian i dag står i hvitt siden, öfversållad af ordnar och guld och juveler? Lik en brudgum sitter han därinne på vagnssätet, med sin halfbror, arfprinsen, vid sidan. Och vagnen rullar festligt fram genom de vikande människohoparna längsmed hufvudstadens förnämsta gator, men kungen är blek som ett lik och stirrar omkring sig med stela ögon. Hela hans uppsyn förräder ängslan, och det rycker i hans munvinklar, som om det eviga, stelfrusna leendet vållat honom ansträngning och smärta. Hans tunna, skälfvande hand flyger ideligen upp och ned från hatten; han hälsar med en automats älskvärdhet. Och jubelropen fördubblas, där detta sällsamma triumftåg drager fram. Hattar svingas i luften, näsdukar vifta från fönstren; pöbeln klänger sig fast vid vagnshjulen, och många brännvinshjältar vräka sig in mot vagnsstegen, som ville de klättra upp i nådens sköte, men majestätet hoppar högt af skräck och gör afvärjande rörelser med händerna. För hvar glädjeyttring, hvart inspirerad fröjdeskri, tilltager synbarligen hans själavända, medan däremot arfprinsens leende blir allt mera nådigt och huldsaligt. —

Klockan två ges stor cour på slottet. Vagn efter vagn rullar fram genom de ännu lika tätt sammanpackade människomassorna på slottsbacken. Damer och kavaljerer af högsta adeln, hofvets funktionärer, kronans ämbets- och tjänstemän af de öfre rangklasserna, härens och flottans officerare — alla som ha någonting att vinna eller förlora, skynda till uppvaktning. En lång fil af eleganta ekipage och enkla hyrkareter drager in genom slottsportarna. Där rider general Eichstædt öfver Højbro; hans häst stegrar sig i trängseln och håller på att gå bakut. De närvarande vika förfärade undan, några skrika, andra hurra, generalen för handen till sin hatt och mottager folkets hyllning.

Genom trängseln på Marmorbron bana sig fyra livréklädda lakejer väg med en bärstol, genom hvars nedfällda ruta Rantzau då och då sticker sin stolta näsa fram. Allt som oftast nickar han nedlåtande och säger:

— Nå, mina barn — he? Ä' ni nu belåtna?

En välbeskänt matros höjer ett lefverop, hest som en ensam kråkas kraxande, och hurrar till, men tystnar plötsligt, då ingen instämmer. Rantzau stiger ur och haltar grimacerande uppför traporna, där han i den böljande strömmen af upp-

vaktande, blandade om hvarandra utan rangskillnad, sällar sig till öfverste Köller, som är i full gala: röd uniformsrock med svart krage, medan han däremot högförnämt hälsar generalkrigskommisarien Beringskjold, som med gnistrande ögon och stora gester talar högt om hämndens härliga dag.

I stora audienssalen, står kungen under tronhimmelen mellan sin styfemor och sin halvbror, som han aldrig kunnat tåla, men som nu i släktkärlekens namn räddat hans ära och gjort sig till förmyndare för hans enväldsmakt. Också strålar den eljes skygga och tillbakadragna änkedrottningen af illa undertryckt segerglädje, medan hon mönstrar de uppvaktande, som defilera förbi. Hennes blickar fordra underkastelse, erkännande af våldets rätt. De främsta tveka. Vid hennes sida står ju dock ännu majestätet af Guds nåde! Icke går det väl an, att lyckönska och hylla änkedrottningen för hvad som skett? Icke går det väl an, att låtsa som om enväldshärskaren vore en vaxdocka utan själ? Jo, det går an! Änkedrottningen och arfprinsen uppmuntra med huld-saliga leenden enhvar, som frimodigt bryter mot gårdagens tradition, och snart vända sig alla, efter en djup reverens för maktens döda symbol, med

lyckönskningar till henne, som nu har makten i sina händer.

Hon utdelar belöningarna till alla, som deltagit i nattens dåd. Hur nådigt hon hälsar Rantzau! Hon vet, att han i sista stund velat förråda dem alla, ty vid justitsrådet Struensees arrestering har man funnit en biljett, som icke lämnar möjlighet till tvivel angående grefvens uppsåt; men hon vet också, med hvilken bravour han arresterat drottningen, och därigenom har han för visso gjort sig förtjänt af alla andra synders förlåtelse och det blåa bandet. Men utom denna stora, officiella utmärkelse och heder har hon en annan belöning i beredskap åt honom för hans välförhållande, och hon anförtror honom just nu, att den nya regeringen, som är under bildning, med nöje vill betala alla hans skulder. Den nye riddaren af Elefanterorden tycks mera upplifvad af tanken på, att en gång i sitt lif bli alla fordringsägare kvitt; dock skelar han samtidigt skyggt åt sidan, som om han fruktat en protest från kungen. Men kungens ansikte är ännu alltjämt så apatiskt, som om han ingenting hört, och efter en djup bugning för vaxmajestätet och en ännu djupare reverens för änkedrottningen och arfprinsen, struttar Rantzau vidare. — —

Danmarks historia har från i dag många nya namn på sina blad. Där är generalen af kavalleriet Eichstädt, där är generallöjtnanten af infanteriet Köller, som skall bära det frejdade tillnamnet Banner, där är kammarherre Beringskjold, nu ägare till det gods, som han förr köpt men aldrig betalt. Han bugar och lyser af förnöjelse öfver sitt återvunna medborgerliga anseende, han har en ställning och ett rundligt underhåll af regeringen, hans ena son är kammarjunkare på stat med lön och den andre har fått löfte om ett kompani.

Timme efter timme går, och strömmen af uppvaktande drager ideligen förbi. Hela den högre aristokratien, flottans och arméns officerare, alla nådehungliga tjänstemän af någonsomhelst betydighet skynda att bringa de nya maktägande sin hyllning, och deras underdåniga miner svärja trohetsed med hycklad glädje eller uppriktig, själfvisk tillfredsställelse, någon gång med en skygg blick af fruktan eller dåligt samvete, vid minnet af den starka hand, som nyligen lyft dem upp ur dunklet. Där är Suhm och Langebek och Tyge Rothe. Där är Guldberg, den oegennyttige, som ingen belöning kräft och ingenting annat åstundar, än att få vara den osynliga hand, i hvilken alla enväldets trådar skola samla sig. Mot honom lysa

änkedrottningen Julianes blickar mildare än mot någon annan, och mot honom nickar arfprinsen nådigare — Ove Hoegh, när du i din barndom lyssnade till dånet af din fars kvarnhjul och såg det hvita mjölet rinna, icke drömde du väl då om, att en gång styra hela Danmarks land? —

Mörkret faller öfver staden, men alla fönster stråla af ljus, ty stenar framföra folkets önskningsar till alla tredskande. Folket böljar i festlynne genom gatorna, och den suveräna pöbeln känner, att hela hufvudstaden i natt är undergifven dess vilja.

Öfverallt där trängseln är som störst, skymtar det fram en frikostig gynnare, som utskänker brännvin och talar om drottningen och Struensee i hänfulla vändningar på pöbelns eget mustiga språk. Efteråt följer då oftast ett hänfördt lefve för änkedrottning Juliane och arfprins Friedrich, fäderneslandets räddare. Och massorna hurra, ty vildheten söker sig uttryck i skrik och vrålände, innan den slår ut i våld.

Slottets fönster glimma som glädjeeldar, och i hofteatern, där Danmarks unga drottning aftonen förut dansat sin glada Kehraus, hyllad och smickrad af trogna undersåtar, hälsas nu dagens hjälte vid sitt inträde i den kungliga logen med demonstrativa applåder. Han nickar nådigt. Han inbillar

sig redan på fullt allvar ha utfört en bragd genom att fångsla sin gemål, och han njuter hyllningen som ett rättvist erkännande. Änkedrottningen och arfprinsen nicka småleende.

På hufvudstadens gator vrålar pöbeln i vild yra, och dess sedliga förtrytelse urartar till förstörelsebegär. Utanför alla misstänkta hus skocka sig matroserna och slöddret tätare och tätare. Alla veta, hvarför drottningen förts till Kronborg, och många brinna af längtan att handgripligen ådaga-lägga sin brännvinsinspirerade afsky för lasten. Många lockas väl också af sin egen, lastbara nyfikenhet.

Midt i trängseln på Östergade står skomakare Börresen och kastar lystna blickar mot det Schulinska palatsets fönster. Hans fantasi är upphetsad, hans moral gränsar till vildhet — han drömmer om den sagolika prakt, hvarmed fader Gabel lär ha inredt sitt förlustelse-etablissemang därinne, och om de femton vackra engelskorna, som Struensee lär ha införskrifvit för att gå de förnäma kunderna tillhanda med litet af hvarje.

Då ser han plötsligt en kavaljer med guld-trensad hatt på hufvudet störta fram till husets port, draga sin värja och slå sönder lyktan. Glas-

skärfvorna klinga mot stensättningen och kavaljeren ropar högt:

— Nu är detta hus, det engelska horehuset, gifvet till pris!

I samma nu är porten sprängd, och Börresen följer med strömmen af matroser och Holmens arbetare uppför trapporna. Hvad allting glänser och skiner härinne! Stora speglar, mjuka mattor, guld och silfver och kristall. Och allt detta är nu gifvit till pris åt folket! Börresen känner det som om han vore i paradiset. Vinflaskorna hämtas fram ur skåpen och halsarna krossas, mat vräkes ut öfver bord och golf. Och där ätes och där drickes och där skrikes och där slåss, och från gemak till gemak går hunnernas tåg. De mätta fylla sina fickor med silfverskedar och gafflar, de rusiga kasta buteljer mot kronor och speglar, slå sönder bord och stolar och soffor, slita ned gardiner, välta kakelugnar. Nere från källaren stiger ett örondöfvande vrål, plundrarna ha upptäckt vinhandlare Drewsens stora lager, tapparna slås af faten och vinet frustar ur sprunden. Porslin och glas hämtas från våningarna, en matros håller ett nattkärl fram, fyller det till brädden med rhenskt och tömmer det i ett enda drag.

Det är kallt i gemakten, sedan rutorna krossa-

des. Folket fryser. Här skall tändas eld i kaminerna. Bränsle! Bränsle! Från vinden kastas böcker, hela grefve Schulins efterlämnade boksamling dansar utför trapporna, kaminerna fyllas med gamla, sällsynta folianter och bålen tändas.

Men hvar äro de sköna engelskorna? Börresen stirrar och stirrar med ögon som stå stinna i hans rödglödgade fysionomi. Ingen har ännu mött så mycket som en kjortel härinne! Börresen raglar mot en stängd dörr och sparkar upp den. I rummet därinnanför brinner blott ett enda ljus, men där finns människor i skumrasket, några bleka kvinnor och en man, som reser sig och går de instormande till mötes. Tio händer måtta slag mot honom, och han faller; pöbeln störtar fram mot kvinnorna.

Då reser sig en jungfru och ser sig omkring med ett par mörka ögon under halfslutna ögonlock. Hennes hår faller löst öfver skuldrorna, hon är blek som om hela hennes kropp saknat blod, hennes ansikte tycks stelfruset af smärta och hennes blick är slocknad, som om hon redan förlorat sin själ åt sorgen och icke kan känna fruktan mer.

Hon rör sig framåt som en sömngångerska, och där hon går fram, vika de rusiga människorna

tillbaka, som om de gripits af en instinktiv respekt för ett öfvermänskligt lidande.

— Hvem är hon? hviskas det från mun till mun.

— Det är Esther Gabel, ministerdoktorsnens käreasta!

Men när hon kommer längre in i trängseln, försvinner så småningom mängdens vidskepliga fruktan, och hånfulla, råa repliker höras:

— Skall du gå till din galan?

— Han sitter min själ i godt förvar!

— Hej! Vänta litet, min tös!

En matros slår sin arm omkring hennes lif.

Hon rycker sig lös, hon fåktar med händerna omkring sig och talar med en röst af själlös klang, allt under det hon banar sig fram genom mängden, som nu åter viker, af instinktiv fruktan för det öfvernaturliga eller besatta i hennes väsen.

Hon jollrar fram ord utan förnuft, medan hon skrider genom trängseln utför trapporna, ut genom porten, ut på gatan.

Men i huset, som hon lämnat, fortgår förstörelsen. I källaren strömmar vinet alltjämt ur tjugu sprund, och människorna vada till knäna i den röda floden, som skummar öfver de nedersta trappstegen. Det krälar af rusiga i alla gemak;

det plundras och krossas. Det lösa bohaget är för länge sedan slut; nu ryckas fönsterkarmarna loss och golfvet uppbrötes. Den sista af bibliotekets 7,000 volymer dansade nyss in i elden.

Ju längre natten skrider fram, dess vildare rasar pöbeln. Genom alla lastens gränder går detta den nya sedlighetens korståg af hunner och vandaler, hvart jungfrukontor stormas och plundras, och nymferna flykta förskrämda, i blotta lentygen, under folkets jubel.

Och förstörelselustan, en gång tänd, flammar ständigt högre. Sextio lastens nästen ha ödelagts; nu kommer turen till de rikas kassahalf. Redan skockar sig mängden, tjutande och vrålände, utanför det Schimmelmanska palatset.

Då hörs äntligen hästramp och vapenklirr. En afdelning ryttare spränger fram, härolder med facklor i händerna äska ljud, och en guldsmid kammarjunkare tager till orda:

— Kungen tackar alla för utvisadt nit — ropar han med ansträngd röst — och skall icke glömma hvad ni alla — och särskildt Holmens arbetare och matrosar — uträttat för honom i natt!

— Hurra! Hör! jubla massorna.

— Hädanefter lofvar han att regera till allmän belåtenhet — fortsätter kammarjunkaren.

— Hör! Hör! Hurra! Hurra!

— Men nu befaller han er — skriker ordningsmaktens representant af sina lungors alla krafter — att upphöra — med plundringen — —

— Nej! Nej! Tyst din djäfvul! Lefve Juliane och arfprinsen! Hurra! Hör!

Regeringens alla förmaningar drunkna i pöbelns vilda jubel öfver den allerhögsta sanktion, som sänkt sig välsignande öfver nattens gärningar; och plundringen fortgår.

Vid fönstret i sitt sofrum på Kronborg står Karoline Mathilde och blickar tankfullt genom järngallret mot söder ut öfver sundets mörka vatten, ut öfver sitt mörka land. Hon är blek, med rödkantade ögonlock. Hela dagen har hon gråtit; nu äro tårekällorna sinade, och hjärtat känns åter hårdt af sorgens bitterhet.

Hennes blickar flyga söderut, mot hufvudstaden. Långt borta vid horisonten ser hon ett eldsken lysa. Brinner Kjöbenhavn?

Hon vänder sig till kammarjungfrun, som sysslar med bädden, och vinkar henne till sig.

— Se, Ahrensbach — säger hon och pekar ifrigt — ser du eldskenet därborta? Hvad är det?

— Det är Kjöbenhavn, Ers Majestät.

— Lyser det så hvar kväll?

— Nej, E. M:t. Men i kväll är hela staden illuminerad.

Drottningens blick glider frågande öfver kammarjungfrun. Hon fattar icke strax. Men så gnistrar det till i hennes ögon, kinderna bli blodröda, tinningarna bulta; hon lyfter sin hand och en örfil smäller.

— Gå! säger drottningen. — Gå!

När hon är ensam, kastar hon sig på golfvet och snyftar och jämrar sig högt. Det känns som om hon i denna stund nått höjdpunkten af mänskligt lidande. Det svider i hjärtat, och ögonen bränna som eld, och icke en enda tår lindrar svedan.

II.

Hvadan komma farsoterna, som tidtals härja bland människor och boskap? Många medici mena, att sådant beror på tillfälliga förhållanden i luften, på flygande sjukdomsfrön, som alla lefvande varelser inandas och utandas, men som hos de kroppsligen svaga och fattiga alstrar febrar med utslag af koppor eller pest eller annan ohälsa.

Också de andens farsoter, som tidtals härja bland människorna, bero helt visst på tillfälliga förhållanden i luften, på flygande sjukdomsfrön, som alla inandas och utandas, men som hos de andligen svaga och fattiga alstra febrar i själarna, då förståndet fördunklas i paroxysmer af raseri och yrsel.

Och huru många äro väl de andligen starke,

som tänka själfständigt, och motstå smittan af de flygande tankarna i luften?

En man med en stark tro på sig själf ställde sig en gång i ett gathörn och hvisslade gällt en gammal ful melodi. Först stannade en, så ännu en, snart många; först instämde en, så ännu en, snart hvisslade tio. Och dagen därefter genljöd hela staden af samma gamla, fula melodi.

En annan man ställde sig på torget och förkunnade med öfvertygelsens visshet och värme en lögn, som han själf upfunnit. Han blef en profet. Först samlades omkring honom en liten skara, beredd att låta stena sig för hans lära, men snart förkunnades den med jubel af tusen stämmor och mängden ville korsfästa enhvar, som icke kunde tro.

Af alla de oräkneliga millioner, som i tidernas längd ropat *korsfäst!* öfver en kättare, ha de flesta utan tvifvel varit upptända af ädel harm, och den öfverröstade sanningen har fått sänka sitt hufvud och knäppa sina händer samman och sucka: Herre, förlåt dem, ty de veta icke hvad de göra!

Hur sväller icke hjärtat i hvar ärlig dansk mans bröst, då han hör det hänförda folkets jubel och ser glädjeeldarna flamma i natten! Hur sväller icke hjärtat i bröstet på Peter Friedrich Suhm, samtidens danskaste dansk.

Medan pöbeln rasar i gränderna och jagar de halfnakna nymferna ut i den bistra kölden, sitter konferensrådet Suhm i sitt bibliotek, i andra våningen af sitt eget hus, och skrifver sitt öppna bref till konungen.

Länge nog ha religion och dygd varit trampade under fötterna, rättsinnighet och ärbarhet alltför länge förvista från våra gränser. Dock är du, o konung, därtill oskyldig! — En skamlig sammansvärjning af nedriga människor hade bemäktigat sig din person. — — Medan ditt land simmade i tårar, och fruktan och skräck härskade öfverallt; medan — — det kongl. husets sol förmörkades och allt blef gifvet till pris åt äreskändare, röfvere, guda-bespottare, dygds och mänsklighets fiender — medan allt detta skedde var du tillfreds och trodde att alla voro tillfreds, att undersåtarnas lycklighet främjades.

Den hederlige Suhm hejdar sig en sekund och ser upp med två ögon, som stråla af hänförelse. Han känner sig vara en modig man, som i rättan tid vågar taga bladet från munnen och tillropa enväldshärskaren ett sanningens ord.

Välsignad vare Juliane, förhärligad prins Friedrich!

Suhms flygande fjäder stannar åter. Han funderar en stund, ritar sedan en liten sirlig asterisk i manuskriptet och tillägger en not:

Häfdakunnige teologer må afgöra, om dessa namn beteckna förklarade eller ännu på jorden vandrande skyddshelgon.

Här småler herr kammarherren med sitt underdåniga men på samma gång värdiga hofmannasmåleende, som om han i tankarna bugat sig inför två högtuppsatta personligheter. Och gåspennan flyger vidare öfver det hvita pappersarket.

Tack åt alla fosterlandsvännerna, alla som med rena afsikter refvo bindeln från dina ögon — vågade sina lif för vår frälsning och återgifvit dig din lagliga, väsentliga makt. Det var visserligen hög tid, ty jag såg borgare hvässa sitt stål mot borgare och eljes fredliga människor upphetsade till mord. Kanske skulle ditt residens inom få dagar ha blifvit ett lågornas byte, förvandladt till en beklagansvärd stenhög. Kanske skulle Danmark och Norge ha blifvit olyckliga under den konung som ifrigast önskar deras väl! —

Se, o konung, glädjen i dina undersåtars ögon, beskåda med eftertanke deras glädjeeldar, deras frivilliga glädjeeldar.

— — — — —
Låt Norge, det trogna, tappra Norge, åter se sina egna mynt. — —

Danmark och Norge och furstendömena tala genom min mun med dig, o konung, hvarken hyck-

leri eller smicker, hvarken hopp eller fruktan föra min penna. Jag har hvarken lågt eller ofta gjort min uppvaktning hos den ende ministern. Aldrig har jag ens besökt det sista afskummet, ej heller hälsat honom eller bugat mig för honom, aldrig har jag som en tiggare närmat mig din tron. Tack vare Försynen och min fru befinner jag mig i en sådan ställning att jag icke behöfver bedja om någonting

Hvem ärar och upphöjer icke denna farliga, men ärofulla natt, som sönderbröt våra länkar och åter gjorde oss till ett folk. Härliga natt! Kommande Homerer och Virgilier skola besjunga dig! Så länge danska och norska hjältar äro till skall Julianes och Friedrichs berömmelse fortfara, men icke förökas, ty det är omöjligt! —

Han lutar sig tillbaka i stolen och hvilar en stund, lyssnande till pöbelns hurrande och skrål på gatorna. Han är en liten jovialisk kavaljer, välfödd till hela sitt väsen, genom rikt gifte ägare till en stor förmögenhet och en artig fru.

I tusentals aftryck flyger hans fras-flammande skrift ut öfver landet, läses med beundran och väcker genljud i tusentals bröst.

Han njuter sin nyförvärfvade popularitet med en lycklig förnimmelse af, att han är i sin goda rätt. Hans hjärta uppeldas ånyo och han sänder ett öppet bref till sina landsmän:

— — *Alla Europas folk skulle säkert kalla hvar folk, som funne sig i en behandling sådan som Struensees, ett lumpet och fejt folk, och icke kalla den barbarisk, som afstraffade ett sådant odjur.*

Så skrifver den lärde och lycklige Suhm, i känslan af sin berömmelse. Och hvem skulle icke följa hans exempel? Hvem vill icke bli delaktig af hans popularitet? Tyge Rothe, tänkaren med den lättvindiga fantasien, strängar hastigt sin lyra till Rantzaus, Eichstædts, Köllers och Bering-skjolds pris. Och Jacob Langebek, den hittills namnlöse författaren till en mycket bekant smädeskrift mot den regering, som skänkt Danmark tryckfriheten, träder nu modigt fram med öppet visir och skymfar den fallne ministern med ett menageri af okvädinsord: *Bock! Apa! Fä! Varg! Tiger!* medan han samtidigt försäkrar att:

*Julianes ros, så länge världen står
långt Semiramiders i Norden öfvergår.*

Nu offentliggöras *Tvillingrikenas tacksägelse* och *Aftontankar i anledning af den för båda rikena glädjande 17 januari*; nu tryckes *De Kjöbenhavnska borgarnes segersång* och *De trogne israeliternas glädje öfver sin befrielse ur Hamanns klor*; nu nämnes den fallne *Apollion* eller *den store draken* och *den store, nordiske tjufven*. Nu växa smädeskrifter som lik-

svampar ur jäsande jord, brännvinsskrifvare, täflande om priset för platthet och råhet, framställa den fångne förbrytarens lefnadshistoria i hoprafsade samlingar af allt löst skvaller, som cirkulerat bland pöbeln sedan månader tillbaka. Att han förberedt en statskupp är lika visst, som att han ingifvit kungen ett långsamt verkande gift och i brottslig afsikt misshandlat kronprinsen — — Och pöbelupproret besjunges med rusig hänförelse.

Kyrkornas klockor ringa: Tack och pris vare dig, o Herre! Och Ve de besegrade! Dem skall ingen barmhärtighet ske. Hvalfven genljuda af glädje- och tackpredikningar: *Om Herrans förfärliga straff på hämnens dag, Om de på bar gärning gripna, onda människornas vanmakt att utföra sina fördärfliga anslag.* Ty det är tacksägelsesöndag i dag, i enlighet med regeringens befallning.

I S:t Petri predikar den lärde unge prosten Balthasar Münter. Öfver hans hufvud sväfvat den helige ande som en hvit dufva med utbredda vingar, men prostens ansikte är blossande af vrede, och han liknar en gam med hvit halskrage och svarta vingar. Ädel harm och uppriktig förtrytelse skälfa i hans ord:

Gudlösa människor härskade öfver oss, själfsvådige förbrytare hade hela vår jordiska lycksalighet i sina

händer, deras görande var att stifft skada, att undertrycka rättvisan och trampa oskulden under sina fötter. Den Gud som hjälpt oss och som de hade störtat från höjden och gjort till skam, denna Gud trotsade de rakt i ansiktet. — —

— — Och ack! Hvilket öde väntade icke oss, om våra fiender hade segrat blott ännu en tid? hvilket förskräckligt beslut måste de icke ha fattat för att, som de trodde, befästa sin laglösa och orättfärdiga makt mot hvarje angrepp. Hvad gjorde de icke redan för fruktansvärda anstalter?

Lofvad vare Gud, som icke har gifvit oss till rof för deras tänder utan kommit deras blodtörstiga afsikter på skam och i det ögonblick, då uppror och mord voro nära att utbryta, har skänkt oss ro och säkerhet.

Och han slutar sin värtaliga predikan med en rörande bön för konungen, för änkedrottning Juliane Marie, för kronprinsen, för arfprins Friedrich, för gamla prinsessan Charlotte Amalie, och för de kungliga systrarna. Amen!

Ty för den fängslade drottningen och hennes yngsta barn, den lilla mamsellen, Louise Auguste, kan herr prosten icke anständigtvis åkalla Guds barmhärtighet.

Herrans tjänare lyda öfverheten. Slottspredikanten Hansen i Helsingör predikar för den fångna drottningen om Edoms straff:

Hvem är han, som kommer från Edom i röda kläder från Bozra, prunkande i sin mantel, stolt i sin stora prakt?

Men drottningen förhärdar sitt hjärta, ty hon tänker på Rantzaus blodröda uniformsrock, och den tanken fyller henne med vrede, icke med andakt. Hvem leder kungens vilja nu? När skall han skifta sinne? När skall befallningen komma, som återskänker henne friheten?

Hon väntar den med bultande pulsar och bäfvande hjärta. Och ve den röde bödeln, när vedergällningens timma slår!

Hon tänker också på alla dem hon har kära. Hur är *han* till mods i sitt fängelse? Längtar han efter sin käraste och efter sin späda dotter? Är han i bojor? Får han någonting att äta? Känner han sig mycket, mycket olycklig?

Gråter lille Fritz och ropar på sin mor? Saknar* henne ingen annan i Köbenhavn och på Kristiansborg?

— Det har gått oss såsom dem, öfver hvilka du aldrig har regerat — läser prästen ur bibeln.

På Kristiansborg följa festerna hvarandra, som om de aldrig haft någon annan drottning än Juliane, och regeringsmaskineriet arbetar som om ingen märkt, att den ledande viljan med ens blef

borta. Dag efter dag flyger bort i nöjen, som om Hans Excellens garderobstormästaren grefve Brandt ännu trippade omkring i frihet och ansträngde sitt ingenium för att skapa glädje och glans omkring kung Kristians hof. Men kungen ser mörkt på sin alltför kärlige halfbror, som ständigt håller sig i hans omedelbara närhet. Kungen är nedtryckt till sinnes och skall roas. Bjällror klinga och slädar, dragna af spann, jaga i ilande fart öfver vägarna till Friedrichsberg, till Frydenlund, till Amager. Det dansas på slottet och det spelas på hofteatern, men där lurar en nervös ångest bakom alla nöjen, och glädjen tycks uppskrufvad, som om alla haft dåliga samveten. Den allmänna känslan af osäkerhet framkallar panik i teatern. Alla rusa upp, änkedrottningen bleknar, oron breder sig, mängden strömmar mot alla utgångar; kungen stirrar med vettskrämnda ögon ut öfver parterren, vänder sig om och flyr mot den kungliga logens utgång, följd af arfprinsen, som, likblek men energisk, håller majestätet i rockskörten. Hvad har händt? Ett barn gaf sig plötsligt till att skrika. Det var allt. —

Det är kungens födelsedag, och kanonerna dundra från kastelets vallar. Frostvinden biter bistrare än någonsin, och hungersnöden är stor

bland de fattige, men i år äro de kungliga rågmagasinen tillbommade, och den kungliga gifmildheten har förlorat sina händer. Vårdinnan och värden vid folkfesten i fjol äro båda försvunna, och festens docka presiderar nu vid en mindre och mera högtidlig galataffel, med sin stjufmor på drottningens plats och sin halfbror vid sin sida och den fromma kammarfröken Raben till bords. Kung Kristian stirrar på sin guldallrik och äter glupskt, men säger ingenting. Icke en enda ljusglimt af själ mildrar hans ansiktes stelfrusna uttryck af ironi och lojhet. Kanske tänker han ändå med någon saknad på de muntra och lättsinniga damer och kavaljerer, som nyss garnerade hans kungliga bord. Nu ser han idel peruker, som äta och dricka och konversera med samma allvarliga värdighet. Gamle Thott citerar latin för general Eichstädt, och Rantzau har en min så gudsnådelig, som trodde han sig kunna öfvertyga icke blott änkedrottningen och general Koeller-Banner utan också den pudrade räfven om uppriktigheten af sitt kristliga sinnelag.

På aftonen efter den franska komedien är dock tonen lifvigare omkring den stora taffeln, till hvilken alla främmande makters sändebud mottagit inbjudning, och Rantzau, som under dagens lopp — af

alla tecken att döma — dyrkat vinets gud ifrigare än vishetens, får plötsligt den idéen, att han måste öfvertyga den svenske ministern om uppriktigheten af sina ortodoxa tänkesätt i politiken och religionen, hvarför han efter taffelns slut inbjuder friherre Sprengtporten till en tête-à-tête i en fönstersmyg.

— Det är en hel evighet sedan jag hade nöjet se er, min käre vän! — Rantzau talar med öfverströmmande hjärtlighet. — Mycket har händt sedan dess!

Svensken bugar sig artigt för vänskapligheten, men gengäldar den icke. Han förefaller något reserverad, och hans röst klingar ironisk.

— Ja — säger han småleende — Jag vet, att ni numera går flitigt i kyrkan, och att ni blifvit upptagen i elefantorden. Grefven af St. Germain hade synbarligen rätt — Danmarks Helige Ande är en elefant! Tillåt mig att gratulera!

— Tack — tack, min käre vän — Rantzaus blickar irra ut i salen — Ja — sannerligen — mycket har händt, sedan vi sista gången talades vid — he!

— Det var, om jag minnes rätt, just dagen före den där natten, som kommande Homerer och Virgilier skola besjunga, om man får tro kammarherre Suhm. Ni blir då med all säkerhet en af den nya Iliadens förnämsta hjältar!

— Jag har blott varit ett ringa verktyg i Den Allsmäktiges hand — he!

— Er kristliga ödmjukhet rör mig djupt, min käre grefve. Också måste jag medgifva, att jag själf varit en dålig profet, när jag spådde, att makten, i händelse af ett systemskifte, aldrig skulle falla i era händer. Ni hör nu, enligt hvad jag erfarit, till de mera inflytelserika i interimregeringen — ehuru ni visserligen delar makten med bland andra er vän grefve Osten — —

Vid Ostens namn grimacerar Rantzau värre än om gikten ånyo ansatt honom, och det gnistrar till i hans flintögon som om en okristlig vrede hölle på att fatta eld. Men han kufvar den. Hans blickar glida med ett gäckande uttryck öfver svenskens ansikte, och han svarar med onaturlig blidhet:

— Låt oss lämna min ringa person utanför diskussionen — käre vän. Hvad den Högste vill, det sker. Ni vet, att vår konung i denna stund skulle ha varit omyndiggjord, om icke änkedrottningen i förening med några beslutsamme män ingripit — —

— Verkligen? Skall det redan gälla för bevisadt, att Struensee och drottningen konspirerat?

Rantzau nickar salvelsefullt:

— Det finns ett aktstycke, som ställer det utom allt tvifvel, att Struensee planlagt en brottslig och våldsam regeringsförändring — —

— Ni menar den där limstången, som ni fått Suhm att löpa till änkedrottningen med?

— Det är ingen limstång, min käre vän! Det är —

— Nå, förfalskning om ni så vill! Jag använde det mildare uttrycket af artighet.

— Artighet — he? — Rantzau blinkar nervöst. — Artighet mot hvem?

— Mot er, min älskelige! Mot makten i er person! Mot den Suhmska Iliadens förnämste hjälte, som arresterade den sköna Helena.

— Ni skämtar högst okristligt! Jag inser väl, att detta uppdrag kan förefalla odiöst — he! — för en ridderlig natur — — och visserligen har jag själf erfarit detsamma. Men jag har sedan funnit tröst i känslan af, att jag varit ett verktyg i den Högstes hand, och i tanken på alla de goda och för landet nyttiga reformer, som blifvit en följd af systemskiftet.

— Jag uppskattar till fullo er ridderlighet, min käre greve, och förstår er fromma glädje öfver att Mathilde-orden är upphäfd och gardet återupprättadt. Förbudet mot att vistas på vinhus

efter klockan tio på kvällen är ju också förnyadt, raketer och svärmare tålas icke längre, stadsportarna stängas åter under högmässan. Snart kommer väl den preventiva censuren att åter införas. Och rättsväsendet skall naturligtvis antireformeras — detta är en lifsfråga för den nya regeringen, ty om icke det forna rättstillståndet återställes, ser jag ingen möjlighet att få Struensee anständigt dömd.

— Därom vill jag icke uttala mig — he! — Rantzaus ögon tindra nu skadegladdt, ehuru han tydligen bemödar sig om att anlägga en djupt allvarlig min — Jag afvaktar resultatet af undersökningen, som de tillsatta kommissionerna fått befallning att verkställa. De fängslades papper genomgås mycket noga, och alla Struensees kabinetsorder revideras — det skulle förvåna mig om icke sådana omständigheter komme i dagen, att en anklagelseakt med fog kan grundas på fakta. Mot själfva inkquisition-kommissionens sammansättning kan ni omöjligt ha någonting att anmärka! Män sådana som friherre Juel-Wind och professor Kofoed-Ancker — —

— Och Braëm och Luxdorph och den hätske Sevel. De tillhöra onekligen rättvisans enfants terribles! Och så Guldberg, som representant för änke-

drottningens hat. Jag saknar blott ett enda namn.

— Ni menar?

— Beringskjolds — eller hvad äfventyraren heter? Men han lär ju redan vara förvisad från hofvet. Det är skada! Han skulle utan skrupler ha fällt den önskade domen öfver en förbrytare, som slagits i järn innan någon ens vet, hvarför han skall anklagas!

— Hvem säger att ingen vet det — he? Det finns tvärtom många anklagelsepunkter att välja på. Att Struensee i ett fall gjort sig skyldig till majestätsbrott i högsta grad är lätt bevisadt. Emellertid vill man gärna skona en viss högtstående dam, och Struensee har gjort sig skyldig till många andra förbrytelser, hvilka hvar för sig straffas med lifvets förlust. Han har planlagt en statskupp, han har usurperat en makt, som strider mot kungslagen, han har afskedat gehejmerådet —

— Tillåt mig att komplimentera er för er rättrogenhet med afseende på statskuppen! Ni vet att den första anklagelsen stöder sig på ett förfalskadt dokument — men ni tror ändå. Be-träffande de andra så kallade förbrytelserna har den förre kabinettsministern om jag icke misstager mig många medbrottslingar, som ännu befinna sig

på fri fot. En viss grefve Rantzau anses allmänt vara författare till kabinetsorden om gehejmerådets afskedande. Och den nya regeringen har ju själf, i strid mot kungslagen, usurperat en ännu större makt, och den döljer sig bakom kungens namn och vilja — alldeles som Struensee. Den går blott ännu längre — den proklamerar offentligen kungens otillräknelighet och förklarar envåldshärskarens underskrift ogiltig i vissa fall. Om kungen t. ex. skriftligen eller muntligen befäller, att drottningen skall frigifvas, har ju kommentanten på Kronborg så godt som fått order att icke lyda!

— Ni är obestriddligen väl underrättad, min käre vän — he! — Rantzaus blickar irra åter oroligt ut i riddarsalen och han sänker sin röst — Men jag skulle vilja råda er, att icke föra ett så öppet språk.

— Var obekymrad, min käre vän — svarar Sprengtporten förbindligt småleende — jag vet hvad jag är skyldig min ställning, och jag är försiktigare i mina uttalanden till andra. Men er diskretion har jag rätt att räkna på — icke sant? Jag har, som ni vet, ett utomordentligt minne och erinrar mig tydligt tusen högst komprometterande yttanden, som ni anförtrott åt min diskretion. Ni

blef alltid frispråkig, så fort ni fått den gamla sjöskumspipan tänd.

Rantzaus fromma min faller plötsligt af; hans näsborrar vidga sig rent mekaniskt vid denna erinran om njutningsrika samkväm och fantasiens utsväfningar — den tiden han ännu öppet vandrade på den breda vägen och talade högt om sina planer: att i spetsen för en dansk-svensk armé jaga Fiekchen från tsarernas tron.

— Naturligtvis kan ni räkna på min diskretion — he — — men väggarna ha på sista tiden fått öron — och — —

— Och arrestanterna äro legio! Jag vet det. Damer och kavaljerer om hvarandra — lilla fru Gæhler anses så farlig för statens säkerhet, att hon måste arresteras i bara chemisetten! Det hade just varit ett uppdrag för er, min käre grefve! Och lilla fru Bülow kan icke ens få invänta en viss, nära förestående, familjetilldragelse — en liten Schilden om jag minns rätt — innan hon jagas bort från hufvudstaden. Dessförinnan hade ni ju redan arresterat Berger, stadsaccoucheuren, så Gud vet hur det skulle ha gått. Och Sturz, som skulle ha gift sig och som i stället får tillbringa smekmånaden i fängelse. Det är mer än hårdt! Och Esther Gabel, Struensees älskade kammar-

jungfru och hennes far. Och Zoëga och Martini och Panning och negerungen Moranti och hof-frisören Burkas! Hvad i all världen kan ni och rättvisan ha otaldt med dessa människor?

— Jag — he? — Jag förstår icke rätt, hvarför ni just hänvänder den frågan till mig?

— Uppriktigt sagdt därför, att ni, min käre grefve, allmänt anses vara upphofsman till proskriptionslistan!

Men Rantzau skakar sitt hufvud, energiskt afvärjande:

— Det är icke sant — min käre vän! Tro det icke! Saken är den att — he! — en viss nervositet gör sig gällande — i den nya regeringen — där många viljor sträfvat att göra sig gällande. Oss emellan sagdt — de olika medlemmarnes ställning är icke den allra behagligaste — vi känna alla, att våra hufvuden sitta en smula löst — he! Ni vet, att kungen ofta har halsbrytande infall, he! Nyss lär H. M:t ha roat sig med att stilisera en resolution så här: »Vi Christian VII af Guds nåde, Konung af Danmark — etcetera — och i kompani med Juliane Marie och andra af djäfvulens nåde — —» he! Den nya regeringen får se till att gardera sig väl mot kungens nycker — — det går icke an, att drottningen, efter hvad som

händt, befrias ur fängelset och återvänder till hofvet. Det vore mer än riskabelt — he! Icke heller lär det väl gå an, att Struensee får behålla sitt hufvud.

— Han tycks mig också på förhand dömd. Den allmänna meningen är redan så upphetsad mot den olycklige, att folket skulle stena honom, om han släpptes lös. Få se nu, om inkvisitions-kommissionen — namnet tycks mig fatalt — åtminstone spelar sina dåliga kort så väl, att delinkventen anständigtvis kan föras till schavotten. Men hvad skall ni taga er till med drottningen? England tillåter aldrig, att ett hår krökes på hennes hufvud.

— Det lär väl icke heller behövas — he! En laglig skilsmässa kan ske genom ömsesidig öfverenskommelse och är en privat affär, som icke har internationell betydelse. Fakta skola i detta fall tala ett förkrossande språk — he!

— Ni har rätt — säger den svenske ministern i en ton af artigt hån — Fakta skola tala om ett stackars femton års barn, som blef förmäldt med en själfspilling och däraf tog skada till kropp och själ. Tror ni på Nemesis, min käre grefve?

— På Nemesis — upprepar Rantzau och blir blek, som om onda aningar dragit genom hans själ — Jag tror på Gud — he! — och — och älskar min konung.

— Det är en ädel själs bekännelse! Älskar ni också er drottning?

— He! Ni tycks mig något exalterad, käre vän — —

— Det kommer sig af de upphöjda principer, ni själf företräder, min käre grefve! De erinna mig om en gammal historia. I Kina lefde en gång för många tusen år sedan en enväldshärskare med en förvildad fantasi, en liten gul och snedögad och utlevad gubbe på tjugu år. Han hade en ung drottning, som icke var född till helgon, och han lärde henne alla sina laster. Efter som han själf var ur leken, roade han sig till sist med att kasta sin unga drottning i armarna på en af sina slafvar. Så tog han slafvens hufvud och lät en gammal mandarin fångsla drottningen. Sådant händer endast i Österlandet.

— Javisst — he! Och hur gick det sedan?

— När drottningen en gång var död, sjöngo tio snedögda poeter hennes lof, så att hennes bild kom att framstå för eftervärlden i ljusa och varma färger. Slafven aktades som en martyr och framställdes länge som en reformator. Han hade nämligen utträttat åtskilligt godt, eftersom han råkade vara högt begåfvad. Men kungens namn vågade ingen nämna, ty alla snedögda poeter

älska sin konung och frukta för slag under fotsulorna.

— En högst lärorik historia — he! Det tycks mig, som skulle ni själf vara ett stycke poet! Var aktsam om era fotsulor, käre vän! He! Hur gick det med den gamle mandarin?

— Om honom vet eftervärlden ingenting vidare. Hans namn är blott en fläck på ett enda blad af Kinas historia.

Nu stiger blodet Rantzau åt hufvudet, och det gnistrar hotfullt i hans gråa hökögon. En stund står han tyst, kämpande med vreden, som vill blossa upp. Så sänker han sitt hufvud och säger stilla:

— Så vidt jag kan döma, hade mandarin

endast gjort sin plikt. Han var blott ett verktyg i en högre makts händer. — Jag förstår alltför väl andemeningen i er historia. Förr skulle jag ha vredgats. Men religionen har lärt mig att löna ondt med godt — —

De båda för detta vännerna skiljas utan handslag men med många artiga bugningar.

III.

Fängelset ligger alldeles bakom kyrkan i kastellet. Genom en glugg med starka järngaller i muren faller vinterdagens gråa ljus in i ett källarhål, möbleradt med en säng, en bekvämlighetsmöbel och två trästolar, af hvilka vakthafvande officeren ständigt disponerar den ena, närmast kaminen. Kaminen är rödglödgad, men luften är icke dess mindre råkall och fuktig; fången, som ligger utsträckt på sängen, har dragit sin päls öfver sig, så att den täcker hans kropp ända upp till halsen.

Hans blonda hår är mörkt och tofvigt af smuts och svett, ansiktet afmagradt, gulblekt, med lång skäggstubb. Han ligger och blundar, som om han sofvit, och där hvilat ett lyckligt småleende omkring hans fylliga läppar.

Han sofver icke; men han drömmer. Med ögonen slutna för den verklighet, som är närmast omkring honom, hängifver han sig åt utsväfningar i minnet och inbillningen, njuter på så sätt af den enda lycka och förströelse, som under hans närvarande omständigheter står honom till buds.

Julisolen står strålande i det oändliga blå öfver Lüneburgerhedens oändliga vidd, där vägen löper fram som ett kritstreck, försvinnande i sydväst. — En fjäril med gröna vingar fladdrar hetsigt framåt mot synviddens gräns — mot inbillningens evigt åtrådda och evigt ouppnådda underland, där träden digna af mognande frukter, och marken är täckt af rosors lena blad och luften kryddad af rusande dofter — — och där lidelsens röda näktergalar brinna mellan kvistarna, sjungande om njutningar, som ingen dödlig har smakat. — Men lustgården ligger alltid en dagsresa bortom nuet, och vår hetsigt fladdrande längtan når aldrig fram.

Hvad glittrar där borta, blått i augustisolen? Kanalen! Och ur dess vatten lyfter sig en strimma, först lik ett långsträckt moln vid horisonten, långsamt tätande till ett land — Storbritannien. Vid en bred flod med smutsiga vågor ligger en sammangyttrad värld, genljudande af millioner ständigt stimmande människors sorl och äflan — och midt

i världen står ett gammalt dystert palats, likt ett oerhördt fångelse — — nej, nej! Bort från St James, där spökar det af mörka minnen, ut i det lif, som brusar och hvirflar omkring dess grå murar! Kyrkklockorna klinga, gatorna stråla, folket jublar — i en stor sal sitta sköna damer i bländande ljus med hvita skuldror och röda läppar, som småle — — I konungens sofgemak står lifläkaren ödmjukt framför envåldshärskaren af Guds nåde och säger honom sanningen — varnar sin monark för följderna af ett alltför tygellöst lif — —

Tårar bryta plötsligt fram under den fångnes slutna ögonlock, sippra långsamt utför hans kinder och fastna i den vildt växande skäggstubben. I de aftärda dragen utan blick, kulna som en höstdag utan sol, speglar sig en tung och ödslig smärta.

Dock vet han med sig, att han alltid har älskat sin konung. Hur ofta har han icke befriat honom från kroppslig och andlig vända? Satte han icke en gång hela sin framtid på spel, då det gällde att skrämma envåldshärskaren till skonsamhet mot sin egen misshandlade hälsa? Har han icke alltid efter måttet af sina krafter sökt främja sin krönte sjuklings väl? — Hvems hand är det som nu gripit in i kungens vilja — att han offerar sin bästa vän åt fångelse — kanske — —?

Där gungar en kunglig slup på fradgande böljor, och Frankrike stiger fram i oktobersolen. Där rulla vagnar öfver vattensjuka vägar förbi gula skogar. Det regnar i Fontainebleau — i Hjortgalleriet luktar blod! Var det icke en drottningens älskare som blef halshuggen där?

En rysning skakar Struensees hela kropp, och tänderna klappa mot hvarandra i hans mun. Nu speglar sig dödens ångest i dragen. Men strax därefter spännas pannans muskler öfver de slutna ögonen, som om han samlat hela sin viljekraft i ansträngningen att jaga inbillningen framåt mot ljusare bilder och nya mål.

Kronor och kandelabrar gnistra, vinet pärlar i kristallkaraffinerna, Nordens Trajanus ger fest för filosoferna, Frankrikes ära och stolthet. Rundtom taffeln skifta minerna i själfulla ansikten, kvickheter tindra i luften, all världens visdom och vett är förborgadt under dessa krithvita peruker — — Diderot, d'Alembert, Holbach, Condillac, Helvetius, Saurin — och Grimm, du parasit på de andres ära — — hvem af er alla kan ge anvisning på ett halmstrå åt en själ, som håller på att sjunka i förtviflan? Hvem af er alla kan trösta en stackars fallen människa, som kanske aldrig mer skall se solens ljus? Hvem kan lära hans upproriska sinne

att böja sig för det oundvikliga? Eller i nödfall blott säga honom, hvad lifvets mening är?

Lifvets mening är lifvet själf. Lifvets mål är döden. Lyckan? En vacker lockfågel. En trollslända med gyllene vingar och ögon af safrer, sväfvande oåtkomlig öfver den eviga tomheten — —

Det var en gång en jungfru med lenare hull och mildare själ och ett varmare, rikare hjärta än andra. Hon var af Frankrikes blåaste blod och lefde i ett stort slott. Dit kom en dag en främmande konung och i hans följe voro många förnämna kavaljerer, men ingen af dem alla förstod konsten att tända hennes sinnens lif. Så blef det natt och tusen sinom tusen facklor brunno i parken, och skotten smällde, och de skrämde hjortarna flydde, och skön jungfrun, som promenerade i slottsträdgården, mötte där en kavaljer af ringare rang än de andra men med ett mera genomträngande förstånd. — På borggården var stort fyrverkeri, tusen svärmare sådde eldgnistor i mörkret, tusen solar lyste i natten, och lifvet var likt en dröm — — aldrig skall han glömma det lena hullets bäfvan och hennes hjärtas nervösa slag — —

En nyckel gnisslar i ett lås, och fångens ansiktsuttryck skiftar. Han öppnar ögonen och reser sig upp så häftigt, att länkarna skramla i de tunga

järnkedjor, med hvilka han är fastsmidd till väggen. En boja af järn är sluten omkring hans högra hand och en annan omkring hans vänstra fot. Han är klädd i en jacka af blå fris utan knappar, i slitna benkläder, tjocka yllestrumpor och grofva skor utan spännen.

Dörren öppnas med stort buller, och Wolff träder in, följd af en fångvaktare, med middagsmaten på en bricka. Stackars Wolffs ögon ha alltid samma uttryck af rådlöst medlidande, när han ser på sin herre. Han får icke tala, men han bugar sig djupare för fången, som bär en missdådares dräkt, än han någonsin bugat sig för den mäktige ministern. Och han serverar middagen med en min, som stode han bakom sin herres stol vid kungens taffel. Middagen utgöres af en tallrik med sönderskuret kött, ett glas lätt vin och en kopp kaffe. Någon hunger känner Struensee icke, han vämjes vid detta sönderkarfvade kött, som han måste äta med fingrarna, ty knif och gaffel räknas för kontraband. Dock erfar han alltid samma saknad och tomhet, när måltiden är öfver, och det tunga låset åter gnisslar, och stegen aflägsna sig, och allt blir tyst. Så länge den tiggande tjänaren stod där, hade hans fångne herre en förnimmelse af trygghet, af samband med det

förflutna, af en vänligt och varmt kännande människas närvaro.

Nu är han åter borta, och allt är som förr, dygnets eviga enahanda börjar på nytt, tiden släpar sig långsamt framåt. Vakthafvande officern sitter tyst borta vid kaminen, läsande i en bok, och fångens ögon följa med afund hans rörelser, när han vänder bladen. Aldrig tycker sig den nyss allsmäktige gunstlingen ha åtrått någonting i världen lifligare, än han nu åtrår en bok af hvad slag som helst — en matematisk afhandling eller ett arbete om befästningskonst, eller om landtbruk — eller till och med en religiös uppbyggelseskrift — allt skulle vara välkommet, om det blott kunde hjälpa honom att för några timmar jaga de oroligt fladdrande tankarna bort. — Men den vakthafvande officern har stränga order att icke inlåta sig i någotsomhelst längre samtal med arrestanten och att icke lämna honom böcker eller tidningar till läsning.

Arrestanten försöker resa sig, men de tunga kedjorna rycka honom tillbaka till den sittande ställningen på bäddens kant. Alltsomoftast upprepas detsamma, oron kommer öfver honom, och han glömmer sina bojor, musklerna få kramp af längtan att röra sig fritt. Han kan icke ligga hela

dagen, om ock tiden går lättare så. Ryggens nerver bli ömma, och inbillningens lek afbrytes ofta af mörka tankar. Många hotande varsel draga genom hans själ. Efterhand som hullet försvunnit, kroppskrafterna aftagit och blodet förtunnats, har sjäslifvet stegrats till en plågsam intensitet i tänkande och förnimmande. Hans fantasi är upphetsad, som en munks under fasta och penitens; däraf alstras lifliga sensationer af lycka, när han i minnet återupplefver flydda tiders äfventyr eller skapar sig en drömvärld af nya, men också våldsamma anfall af ångest och förtviflan, när fantasien sliter sig lös från viljan och störtar i sken framåt mot mörkret.

Som han nu sitter där och ser ned på sig själf, förnimmer han åter en obetvinglig leda vid lifvet. Han ser ingen utväg ur mörkret, som omgifver honom, och han längtar efter dödenbefriaren. I början af sin fångenskap föresatte han sig till hälften att icke intaga någon näring. Beslutet fordrade knappast någon själföfvärfvinnelse, ty i sin gränslösa ångest och förtviflan kände han en häftig motvilja mot födan sådan den serverades honom. Att äta som ett djur anstår icke en kavaljer med förfinade lefnadsvanor. Han var dessutom illamående af brist på frisk luft och kropp-

rörelse, och han hoppades, att den allmänna kraftnedsättningen skulle mynna ut i en allvarlig sjukdom, som på ett naturligt sätt ändade hans lif. Han kände med en viss bitter tillfredsställelse, hur pulsen blef svagare för hvar dag som gick. Kölden och den unkna luften skulle helt säkert inom kort ådraga honom en plöresi och sålunda bespara honom oron att söka svar på de tusentals frågor, som kretsade skriande i hans hufvud. — Då kom en morgon befallning från kommandanten, att arrestanten skulle tvingas äta — och hans mjuka vilja böjde sig strax för hotet, hvarmed befallningen beledsagades. Det var ju, tyvärr så, att den allmänna svagheten också sträckte sig till viljan, och han erfor nu med ångest, hur all motståndskraft mot yttre och inre påverkningar försvann. Han visste, att han i ett kommande förhör skulle ha behof af allt sitt moraliska mod, och kände samtidigt, hur det nedbröts af den fruktansvärda andliga tortyr, han underkastades genom isoleringen. Han hade ju intet, intet att hålla fast vid. Han visste ingenting om hvad som händt, ingenting om hvarför eller på hvems befallning han blifvit fängslad, ingenting om hvarför han skulle anklagas. Tusen gissningar surrade vettsskrämda om i mörkret, där inbillningens glödögda

spöken dansade dödsdansen. Han hade grubblat tills nerverna brände i hans hufvud, men hvar gissning drog endast nya frågor med sig och det ljusnade aldrig.

Väl visste han, att kungen kunde skrämmas till allt — hade han icke en gång under bittra tårar undertecknat ordern, som förvisade till tukthuset i Hamburg den enda kvinna, för hvilken han hyst en allvarligare böjelse? Men hvem var den djärfve, som vågat detta — ty där måste finnas en mäktigare bakom Köller? Rantzau? Möjligt, men i så fall: hvem stod bakom Rantzau? ty på egen hand hade grefven säkerligen icke vågat handla!

Så ha tankarna kommit och gått i ett evinnerligt kretslopp. Så surra de ännu i hans hjärna som agnar i en tom kvarn. Malandet pågår ständigt, utan annat resultat, än att ångesten ständigt ökas af den olidliga spänningen. Och allt bidrager till att nedstämna hans själsstyrka och försvaga hans motståndskraft. — Också denna vedervärdiga förnimmelse af smuts, som han icke kan bli kvitt. Här i fångelset är han beröfvad hvarje möjlighet att vårda sin kropp. I den lilla skål, som hvar morgon bäres in, full af iskallt vatten, kan han nödtorftligen tvätta det värsta koldammet

af ansikte och händer, men detta bereder honom knappast någon tillfredsställelse. Han får blott en plågsam föreställning om sin egen förnedring vid det han känner skäggstubben i ansiktet och all världens orenlighet klibba vid kropp och själ. Det är som att bli lefvande uppäten af ohyra, och han kan icke försvara sig emot detta. Han måste resignera; men resignationen medför en atoni, som slutligen måste urarta till moralisk slöhet och cynism. Också därigenom främjas det andliga rådbråkningsarbetet, som skall bryta hans ryggrad till det kommande förhöret. Han kan icke ställa sin själ, därtill är han alltför nedtryckt af omständigheterna, och han kan icke förbereda sig på något försvar, ty han anar icke, hvarför han skall anklagas.

Han förstår ingenting, och det lönar sig icke att grubbla öfver det ofattliga. Hans tankekraft mattas af det eviga kretsloppet, hans förnuft förblindas, han kan icke längre skilja på sannolikt och osannolikt. Rent absurda hugskott spöka i hans hufvud och bidra till trängseln och förvirringen i hans idékrets. Han tror sig till och med förrädd af drottningen, fångslad med hennes vett och vilja. Hur eljes förklara, att icke befrielsen för länge sedan kommit? Nej, nej! Hon

skulle ha rört upp himmel och jord, men kanske har man bundit hennes händer, så att hon ingenting förmår uträtta? Ideligen samma frågor utan svar.

Återigen sjunker han tillbaka på bädden, drager pälsen öfver länkarna och sluter ögonen. Och fantasien jagar på nytt mot drömlandet, där allt är klart och ljust och inga onda aningar pina och inga sorger tynga.

Nu är natt, men utan ångest. Det rasslar i låset, fängelsedörren öppnas, tre män träda in, Brandt, Falkenskjold och Wolff med en lykta i hand. Brandt draperar kappan i hjälteveck omkring sin eleganta figur och säger sakta: Drottningen har sändt oss! Falkenskjold ser småleende på den vakthafvande officern och hvisslar: Han har order att sofva tungt! Wolff löser länkarna — och med en min af oändlig njutning sträcker fången sig på sitt läger. Han känner sig fri.

Sundets vågor skumma framför bogen, medan slupen flyger söderut för förlig vind. Han står på däck och ser tillbaka. Där ligger staden i dunkel, där ligger landet i mörker, och folket sofver. När det vaknar skall hvart spår af hvad han verkat och velat vara utplånadt — men i häfderna skall det stå upp till nytt lif — och fram-

tiden skall med undran stirra på detta väldiga fragment af en lifsgärning, som en ensam främling en gång sökt genomföra, fast han dignade under sin uppgifts öfvermänskliga storhet — —

Ut i den vida världen styr skeppet sin kurs — i ingens erinring lefver en slagen, landsflyktig man — men utan saknad lämnar han också detta land — byter det mot ett annat, där solen lyser varmare!

Ingen skall sakna honom och ingen skall han sakna! En efter en stiga de fram för hans inbillning, de sköna damer, som han skänkt några sekunder, några timmar, några dagar af sitt lif, och som i utbyte gjort honom till föremål för sina galanta nycker. Där är drottningen — javäl! Hennes hjärta har utan tvifvel rymt en stor passion — en hetblodig kvinnas känsla för mannen, som stillat hennes sinnens hunger! Han ser henne gråta af saknad och smärta — men det rör honom icke — tomheten, som han lämnar efter sig i hennes famn och hennes själ, skall snart fyllas. Han tänker på lilla Sophie Gähler och på Anne-Sophie Bülow och på Elisabeth Eyben — damer gråta så häftigt och tröstas så lätt. Aldrig har drottningen ens för hans sensuella inbillning betydt så mycket som en af dessa — och hur lätt har

han icke tagit skilsmässan från dem alla. Hans hjärta har fått alltför många små sår i livvets kamp och ärren bli hårda. Han känner ingenting mer — —

Men plötsligt rycker han till, reser sig till hälften i bädden med vidöppna ögon, som om nerverna i hans kropp stramat under inflytande af en olidlig pina. I inbillningen såg han Esthers ansikte, genombrändt af den stora smärta, inför hvilken lifvet mister all sin lockelse. Blicken under de tunga ögonfransarna var blid men mörk och trött till döden, och hon pekade stilla på grafven, där hennes barn gräfts ner.

Länkarna rassla, fången sjunker åter tillbaka på bädden, med pannan rynkad, som om han ansträngt sig att minnas. Är barnet dött? Medvetandet därom har legat slumrande under all den oro, ångest och spänning, hvori han på sista tiden lefvat. Här i fångelset har det ofta händt honom, att gränserna mellan inbillning och verklighet utplånats. Och hvad tjänar det till att söka särskilja dem? Verkligheten har endast lidande att ge, men i inbillningen kan han glömma fångenskapens smuts och förnedring.

I hans själs tröstlösa skymning bli alla bilder och föreställningar grå. Allt blir så smått, när

han ser tillbaka, allt hvad han verkat och velat och tänkt och känt. En människas lif är som skuggan af ett mal, flygande mot mörker; eller som en fallande snöflinga, en stjärna af frusen fuktighet — det förgängligaste af allt. Myriader smälta hvart ögonblick solen skiner — och de tyckas vara till därför att de under en enda sekund af evigheten återspegla ljuset och lifvet. — Så tro sig människorna tänka och känna, när lifvets ljus ett ögonblick bryter sig i deras själar. Det är inbillningens bländverk och sinnenas sken, ty hvar människa är blott ett fruset ingenting, hvari naturen speglar sig — all förnimmelse slocknar ju, när ljuset försvinner. Så är ock lidandet endast en ond dröm, och dödsångesten blott en inbillningens rysning — men döden en ljuftig sömn utan medvetande och utan drömmar. —

Han känner smekningen af en hand, som stryker genom hans hår — och han ser ett ansikte, blekt och förvissnadt, men med två underbara ögon, som afspegla hjärtats intensiva lif. Han är i sin barndoms hem, i St. Ulrichsförsamlingens pastorshus i Halle, och han hör sin mor tala:

— Du var mitt älsklingsbarn, och du har gjort mig stor sorg. Du har vandrat på den breda vägen, som leder till evig fördömelse, men jag

skall aldrig upphöra att anropa Guds barmhärtighet och i ödmjukhet bedja om frälsning för din själ.

Och han hör sin egen röst, skälfvande af ömhet, svara:

— Jag vet, att jag gjort min kära moder mycken sorg, ty hennes och min käre faders tro blef icke min — och enhvar får lefva och dö på sin egen. Enligt min tanke styres hvar människas lif af en inre kompass, som automatiskt utpekar hennes väg. Min blef bestämd af de starka drifterna mot sinnliga föremål, men också af längtan efter att uträtta någonting nyttigt och godt — och jag har arbetat redligt på den väg jag gått, ty jag var besjälad af ett ädelt uppsåt och af en brännande ärelystnad. Jag var väl också mera begåfvad än andra — därför nådde jag högre — och föll djupare — —

Och han känner en kyss på sin panna och en tår, som bränner hans kind. Och en upprörd stämma hviskar:

— Gud hjälpe dig, mitt barn, i lifvet och i döden. Jesus Kristus Guds sons blod renar från alla synder. Må himlarnes Herre öppna ditt hjärta för den eviga kärleken!

Och han svarar, gråtande som ett barn:

— Också mitt hjärta var från ungdomsåren

fyllt af illusioner om en kärlek, lik morgonens dagg, som återspeglar himmelns ljus. Men min själ blef tidigt gammal, morgondaggen blef till dimma i lidelsernas hetta, kärleken till en sinnenas lek och en viljornas kamp. Nu är jag trött och längtar till hvila — men på himmelns salighet kan jag icke tro.

Och åter hör han en röst, som talar — långt, långt bortifrån:

— Dock längtar ditt hjärta i hemlighet efter den kärlek, du icke tror på, och du drömmer om den himmel, som din tanke förnekar — —

Esthers ansikte lyser i mörkret och slocknar — —

Vakthafvande officern reser sig upp, trött af sin sittande ställning, och går fram till fönstergluggen. Arrestanten sofver.

IV.

(20 Febr. —)

dag är någonting på färde. Fångvaktaren har på morgonen medfört rent linne, och Wolff såg ut som ville han gärna säga någonting, innan han gick bort med kaffebrickan, men löjtnant Holm har alltför vaksamma ögon och öron.

En stund efter det Wolff försvunnit, öppnas den järnbeslagna dörren ånyo, och två underofficerare anmäla sig till tjänstgöring hos vakt-hafvande officern, som reser sig och ger order om, att arrestantens länkar skola lösgöras från väggen. Detta sker, och löjtnanten befaller honom med en vink att följa sig. Han rör sig med svårighet, ty fotbojan besvärar honom och lederna ha stelnat. Utanför fångelset håller en vagn, som han stiger in i. Underofficerarne taga plats på

framsätet och officern vid hans sida, en eskort af dragoner omringar kareten, som rullar förbi högvakten och stannar utanför kommandantshuset. Arrestanten föres uppför en trappa in i ett kabinett, där general Hoben mottager honom. Vakter posteras vid alla utgångar.

Hjärtat bultar oroligt i Struensees bröst, och han andas flämtande, liksom efter en våldsam fysisk ansträngning. Nu skall han alltså inom kort erfara, hvarför han blifvit fängslad och för hvad brott han skall anklagas. Under fem långa veckor ha hans tankar ideligen irrat omkring i mörker, och för hvar ändlös dag har han känt krafterna sjunka och modet vackla. Isoleringens fruktansvärda moraliska tortyr har medfört en andens afmattning, som gränsar till slapphet. Hvar fantasimens utsväfning har följts af en reaktion, alla förhoppningar ha långsamt vissnat. Han vågar nu icke längre tro, att han lefvande skall slippa ut ur fängelset. Fienderna, som störtat honom, måste också finna ett brott, för hvilket han kan anklagas, i annat fall skulle de icke kunna rättfärdiga sitt våld inför världen. Skall det också finnas en domstol, som vill påtaga sig ansvaret att döma en oskyldig? Och för hvad skall han rättvisligen kunna fällas? För fel begångna inom förvaltningen?

Allt har ju skett i öfverensstämmelse med envåldshärskarens uttryckliga befallningar. Och icke våga väl de nya maktägarna i sitt öfvermod kompromettera Danmarks drottning?

Han känner sig fullkomligt oangriplig från alla håll, och ändå kan han icke bli dödstruken kvitt. Det kommer sig väl af svaghet och blodbrist.

Han erinrar sig dunkelt, att han hört talas om en dansk statsman, som fördes till schavotten och först där benådades till lifstids fängelse. Han hade gjort landet stora tjänster, och han var sin konungs högra hand; dock föll han till sist för adelns intriger. Griffenfeldt var hans namn. — Hur ofta händer det icke, att historien upprepar sig? Hvert systemskifte kräfver en syndabock — och under en envåldshärskare, hvars vilja ger efter för all energisk bearbetning, kan allting ske — —

Han rycker till vid det han känner en hand famla om sin fotboja, som strax därefter faller af. Också järnarmbandet aftages, och han rätar ut sig med välbehag, fast rörelsen förorsakar honom smärta. Dörrarna slås upp, och han föres in i en stor sal, där åtskilliga människor sitta omkring ett stort bord. I början kan han icke särskilja det ena ansiktet från det andra, han ser allting liksom

genom dimma och bugar sig på måfå; men när den första sinnesrörelsen lagt sig, klarnar det, och han igenkänner ordföranden, friherre Juel-Wind. Så glider hans blick, mönstrande, från den ene af rättens ledamöter till den andre, där är generalprokuratorn Stampe, där är Luxdorph och Guldberg och Sevel och Braëm — kallsvetten bryter fram på hans panna, denna domstols sammansättning bekräftar alla onda aningar, här äro hans fiender i majoritet, och de skola utan tvifvel döma honom.

Dock — själfva medvetandet därom medför en krampaktig spänning af alla själens krafter, och under inflytande därpå återvinner han sin fattning. Frågorna, som framställas, återkalla honom till verkligheten och lifvet från den tystnad, däri han så länge varit lefvande begrafven. Hvar fråga sprider också en smula ljus i hans föreställningars kaos. De första äro rent formella och personliga, röra sig om födelseår och data, om hans anställning som kungens läkare och föreläsare. Så kommer, försiktigt formuleradt, spørsmålet om hans förhållande till drottningen, och han svarar så frankt som funnes häri ingenting att dölja. Han förnekar alldeles icke, att drottningen hedrat honom med en vidtgående förtrolighet, af osedvanlig ka-

rakter, han medgifver villigt, att han ofta besökt henne, också på ovanligare tider, ja till och med om nätterna. Än har han därvidlag gått kungens ärenden, än har drottningen låtit kalla honom med bud, någon gång har han väl också själfmant inställt sig — slikt händer ofta i en läkares praktik och det var i sin egenskap af läkare som han besökte drottningen — men aldrig har han stannat längre än nödvändigt, och han tillbakavisar med lugn värdighet hvarje antydan om någonting otillbörligt i hans relationer till Hennes Majestät.

Han märker till sin förvåning, att förhöret tydligare och tydligare syftar mot denna punkt, och att protokollet öfver vittnesförhöret tycks fullt af för drottningen högst förklenliga utsagor; men hvad betyda väl slika vittnesmål i en sak af så intim natur, att all bevisning måste betecknas som på förhand utesluten? Detta framhåller han ständigt, och sin försäkran upprepar han ideligen, till svar på alla närgångna frågor i anledning af det vittnesskvallet, som förts till protokoll. Han ljuger frimodigt och med öppen panna, som en kavaljer, då han af lumpna och lågsinnade människor ställts inför nödvändigheten att till hvarje pris försvara en dams heder; och han andas lättare ju tydligare han därvid åter känner, att hans eget öde är oupp-

lösligt förenadt med drottningens. På blotta sannolikheter skall icke ens denna domstol våga fälla honom — en fällande dom ligger i det hela taget utanför rimlighetens gräns, så länge en syster till Storbritanniens konung ännu bär namn, heder och värdighet af Danmarks drottning.

Rättssekreterarnes gåspennor raspa, domstolens medlemmar följa med spänd uppmärksamhet förhörets gång, ordförandens och rättsadvokatens frågor och den anklagades svar. Han talar lågt men tydligt och i en ton som om han vägde hvart ord på sanningens eller kloketens guldvikt. Då och då flyger hans blick forskande öfver ansiktena omkring domarebordet, som ville han iakttaga verkningen af sina ord, när han bestrider hvad alla veta och som vittnesförhöret till full evidens bekräftat. Konferensrådet Braëm ser då ofta med gnistrande ögon på den anklagade. Konferensrådet Braëm är en kolerisk kavaljer och tycks uppfatta bestridandet som en personlig förnärmelse.

Klockan 2 ajourneras rätten. På fyra timmar ha skrifvarna fört till protokolls tvåhundraaderton frågor och lika många svar, men behållningen är mindre än ringa. Dock synes det af den anklagades hållning och gång, att han nu befinner sig i ett tillstånd af fullständig utmattning, och när

länkarna åter påläggas honom skakas han af en nervös rysning.

Återkommen till fängelset äter han — för första gången efter det han blifvit arresterad — sin middag med någon matlust, dricker också ett extra glas vin och sträcker sedan ut sig på bädden för att hvila. Inom få ögonblick försjunker han i medvetslös dvala. Det är som om naturen själf på alla sätt velat sörja för, att krafterna som förbrukats, också måtte återställas.

Men människorna ha annorlunda beslutat. Arrestanten får icke soffa. Vakthafvande officern väcker honom med tillkännagifvandet, att förhöret omedelbart skall fortsättas och att han måste hålla sig beredd. Han gnuggar sig i ögonen och reser sig lydigt, dubbelt trött efter dessa få minuters sömn. Det börjar redan skymma när han åter afhämtas under upprepande af alla formaliteterna från morgonen.

Nu är rättssalen upplyst af vaxljus, och därutanför är allting mörkt. Den anklagade känner sig dåsig och yrvaken; hela förhöret får ett sken af overklighet, allt blir som en dröm. Han hör frågor från ett aflägsset fjärran och svarar ut i dunklet, med säkerheten hos en sömngångare på brädden af en afgrund. Instinktivt vidhåller han

det försvar, han från början anlagt, förnekar ingenting af hvad han tror kunna bevisas, men bestrider alla obevisade slutsatser som möjligen skulle kunna dragas af de synnerligen graverande vittnesmålen.

Emellertid känner han själf, att motståndskraften så småningom mattas, och det kommer öfver honom en fruktansvärd ångest och beklämning. Huru skall detta sluta? Hårdare och hårdare ansättes han af rättsadvokatens frågor, och det kostar honom stor tankeanstängning att formulera svaren. Han söker dölja sitt sinnestillstånd bakom en kall och otillgänglig min, men vaxljusens lågor dansa för hans ögon, och han sjunker utmattad ner på stolen, som står bakom honom. Likväl klamrar han sig ännu krampaktigt fast vid sin försäkran, sitt bestridande till trots för all sannolikhet och all skenbart bindande bevisning.

När förhöret äntligen är slut, drager han en djup suck och torkar med afvigsidan af sin hand kallsvetten från pannan. Så är då pinan öfver för i dag. Han är så utsliten till kropp och själ, att han längtar efter fångelsets tystnad och mörker, där han åtminstone är i fred för alla frågor och där det finns hvila för hans stackars utpinade hjärna.

Väl reagera hans nerver ännu, när länkarna

åter påläggas honom, och skafsåren vid handled och ankel blöda, men han känner ingen smärta, han är alltför trött. Återkommen till fängelset dricker han en kopp te och äter ett par skorpor, sedan sträcker han ut sig på bädden med en välgörande förnimmelse af, att han nu skall få ro.

Men sömnen kommer icke. Tankarna börja fladdra rastlöst omkring, så fort han sluter ögonen, och ju mer han i ångest anstränger sig att sofva, dess tröttare vaknen blir han. Det är honom till sist som brände alla nerver, han kastar sig af och an på sitt läger, tills han icke förmår vända sig mer, fast länkarnas tyngd tycks växa för hvar sekund. Hans fantasi blir allt mera uppskrämd, alla nattens ljud bli till fantomer och hemska föreställningar. Alla frågor från dagens förhör framställa sig ånyo för hans inbillning, han hör hånskratt hvar gång han förnekar, hvad hela världen vet. Alla tyckas ha vittnat emot honom, och aldrig har han föreställt sig, att de kunde vara så väl underrättade. Med uppblossande harm och förbittring tänker han på det ovärdiga spioneri, som drottningens närmaste tjänare och tjänarinnor ögonskenligen bedrifvit, hur de strött puder i löngången, däri de på morgonen funnit spår efter hans fötter, hur de satt vax i nyckelhålet och papper

i löndörrens springa, för att kunna konstatera, om den öppnats, och om drottningen följaktligen mottagit besök i sitt sofrum under natten. Och detta är ändå icke allt. De ha sträckt sina undersökningar ända till det allra intimaste, och de ha också där trott sig se spår af det brott, för hvilket han tydligen skall anklagas. — Hur har drottningen kunnat tillåta, att slika vittnesmål få framställas och framläggas inför rätten? Äger hon icke makt att förhindra det, eller vet hon ingenting därom? Frågorna pocka på svar — det gäller ju hans lif.

Och hur är hon icke själf lifslevvande i dessa vittnesberättelser — lättsinnig och lidelsefull, brådmogen och barnslig, hänsynslös och ömhjärtad på samma gång. Än behandlar hon sin amourette som en bagatell — olyckligtvis sann, säger hon till Elisabeth Eyben — än utgjuter hon sig för kammarpigorna, frågar, om de ha förälskelser eller *sentiments*, och försäkrar, att den som så har, måste följa sin älskare till stegel och hjul, ja ända ner i helvetet. Hon prisar deras lycka därför, att de få gifta sig med hvem de vilja, och meddelar dem med naiv öppen hjärtighet sina framtidsförhoppningar: när hon blir änka, skall hon gifta sig med en privatperson, som hon har *sentiments* för, om hon

också till följe däraf skulle tvingas att lämna land och rike. Hvilket farligt pladdrande bredvid munnen! Och hur lätt skulle icke en hätsk anklagare däraf kunna draga den slutsatsen, att kungens död varit nära förestående — medan drottningen tydligen hyst vissa förhoppningar att kunna behålla makten äfven efter sitt giftermål med den åsyftade privatpersonen.

Hans hjärta bultar häftigt och hårdt, ångesten är öfver honom. Kunde han ändå få sofva nu! han behöfver så väl sina krafter — i morgon skall förhöret utan tvifvel fortsättas — — Han samlar sin vilja i en förtviflad ansträngning att ingenting tänka — och för ett ögonblick blir hans själ mörk, utan rörelse och utan föreställningar, men snart störes det stilla lugnet ånyo, mörkret skingras af ansikten — Braëms, Sevels, Guldbergs — de hänle alla. Också kungens ansikte ser han, förvridet af ett elakt, skadegladt småleende. Hvad skratta de åt? Drottningen visar sina kammarjungfrur de rödbrokiga strumpebanden, som en mycket god vän köpt åt henne i Hamburg och som hon kallar sentiments-strumpeband. Hon visar dem också ett blåmärke på sitt bröst och ler menande, när jungfru Horn säger, att det ser ut som om det vore sugadt. Till sist kläder hon af sig

helt och hållet och vandrar naken omkring på golfvet i sitt gemak — där är fönster på båda sidor och vaktparaden kommer just marscherande öfver slottsplatsen — hon piruetterar och frågar sina kammarjungfrur, om de sett Eva eller Kristus?

Han öppnar ögonen. Morgonens första, gråa ljus faller in genom cellgluggen. Han är så het, som om han legat i det hetaste bad och svetten rinner af hela hans kropp. Han reser sig upp och sätter sig på bäddens kant. Luften är iskall och andedräkten står som en imma ur hans mun. Han ryser till, tänderna hacka mot hvarandra, han har en förnimmelse af tomhet i hufvudet och hjälplös slapphet i alla nerver.

Den långa, förfärliga natten är öfver, men nu börjar en lång, förfärlig dag, och han är så utmattad, att han knappast kan hålla sig upprätt. Han sitter hopkrupen, med ryggen krumböjd, och hans blick glider slött öfver den vakthafvande officerns ansikte. Den unge krigaren sofver, insvept i sin kappa, så lugnt som visste han icke hvad oro och samvetsångest är.

Morgontimmarna krypa långsamt fram, tiden ynglar ständigt nya sekunder för den som väntar och fryser. Struensee längtar efter eld i kaminen, efter sin varma morgondryck och efter sin tjänares

vänliga, deltagande ansikte. — Ändtligen gnisslar nyckeln i låset och fängelsedörren öppnas.

Strax efter det han druckit sitt kaffe, föres arrestanten ånyo till förhör, alldeles som dagen förut. Medan han väntar i det yttre kabinettet, faller hans blick händelsevis in i en spegel, och han ser en bild, som kommer honom att rysa — en förbrytares hufvud med ojämnt växande skägg, hoptofvadt hår, smutsgrå hy och insjunkna, febersjuka ögon. Sannerligen, det hänger något af fängelsets luft och brottets förnedring vid detta ansikte.

Sedan länkarna åter aftagits, vacklar han in i rättens sessions-sal, bugar sig för sina domare och sjunker ned på sin stol. Men redan den första frågan verkar åter som ett piskrapp på slappa nerver, hans blick flyger öfver de stränga ansiktena omkring domarebordet, och han reser sig i dödsångest. Hans tankekraft vaknar ur sin domning, och han för sitt försvar med en kallblodighet, som förvånar rättens medlemmar. Konferensrådet Braëm kan icke längre behärska sin otålighet, han far ut i vrede mot den anklagade, kommer med häftiga förebråelser och hotar hemlighetsfullt med hårda handskar, särskildt ägnade att uppmjuka ett tredskande sinne. Då rätar sig Hans excellens grefve

Struensee i hela sin längd, ser på den obehärskade domaren och uppmanar honom att åtminstone iakttaga samma lugn, som han själf, den anklagade. Därvid glider en blek glimt af ett småleende öfver hans tärda drag. Han fruktar icke för tortyren — han skulle hellre vilja lida alla pinobänkens kval, än utstå de moraliska marter, som han underkastas här. Och han upprepar högtidligt sin försäkran: han har ingenting att bekänna och intet att förebrå sig.

Det tycks dock, som om all hans återstående kraft uttömt sig i denna tillrättavisning — så flammnar en låga upp för sista gången och slocknar sedan. Ideligen kretsas frågorna omkring samma punkt, sökande snärja honom, beslå honom med tvetalan. Ännu värjer han sig mekaniskt, men han tänker icke längre klart, och han sjunker djupare och djupare i förslappningen efter en dag af oerhörd spänning och en natt utan sömn. Han anstränger sig för att uppfatta allt hvad rättens ordförande säger. *Drottningen är fångslad och förd till Kronborg!* Han börjar darra, det svartnar för hans ögon. Grunden hvarpå alla hans förhoppningar hvilat, glider plötsligt undan, och frågorna ansätta honom värre och värre, svärma omkring honom, stickande som bin — hvad tjänar det till

att söka värja sig mot öfvermakten? Han måste få ett slut på själstorturen, till hvad pris det än skall köpas. Hvad tjänar det till att neka så halsstarrigt? Han låter undfalla sig ett ord af svaghet, men ångrar det strax, då han hör den fatala frågan komma igen väl för tusende gången — om förtroligheten mellan drottningen och honom själf gått så långt, som den kan gå mellan personer af olika kön — och svarar undvikande, att han genom sitt uppförande komprometterat drottningens person; medgifver sedan stammande, att alla omständigheter äro så graverande — att om än icke den yttersta förtrolighet ägt rum, apparencken dock måste fördöma honom; förlorar slutligen allt herravälde öfver sig själf och tillstår i en darrande, krampaktig snyftning, att tillfället och den naturliga svagheten för fruntimmer varit svåra att motstå, brister i gråt och ber domstolen förskona sig för en omständligare redogörelse, i betraktande af hans inre rörelse och sinnes beskaffenhet.

Förgäfves anropar den skyldige rättvisan om barmhärtighet, nu skall sanningen fram! Hvar bekännelse drager efter sig en ny fråga. Protokollskrifvarnas pennor raspa feberaktigt, och konferensrådet Braëms ögon tindra af tillfredsställelse, ty den tredskande tillstår nu allt. Liksom en män-

niskas gråt blir häftigare och häftigare, sedan hon en gång förlorat herraväldet öfver sig själf, så kväller nu bekännelsen fram i lidelsefulla paroxysmer från denne man, som uppgifvit allt motstånd. Det är som om tvånget att ljuga alstrat inom honom en ständigt växande trånad efter sanning, och nu spränger den sina fördämningar, och sanningen strömmar ur hans mun utan hänsyn och förbehåll. Också vittnesförhørs-protokollets smutsigaste detaljer vidgår han utan tvekan. Sekreterarnas pennor raspa feberaktigt, rättens ledamöter stirra på hvarandra, stirra på denne slagne kavaljer, som, glömsk af ridderlighetens enklaste bud, kastar sin drottningens heder för hundarna.

När han sagt allt hvad han har att säga, känner han det som om han räddat sin själf, och när dagen är slut, somnar han i sina bojor och sofver utan afbrott ända till morgonen.

Så vidtager åter fängselifvets nötta enformighet, men nu är mörkret utan frågor och tröttheten död resignation. Han behöfver icke längre hetsa sin fantasi ut i drömmar för att slå tiden ihjäl. Han känner ingen lust att genomleva flera romaner, hvarken verkliga eller diktade. Den tid, han ännu har kvar, kan bättre användas, ty han har fullt upp af allvarliga ting att tänka på.

Han har en tryckande förnimmelse af, att han gör sin sortie på ett sätt, som omöjligt kan tillvinna honom någon sympati från människorna. Människorna äro kortsynta och enhvar, som icke vet, hvad det vill säga att ha fått själen rådbråkad, skall stämpla hans bekännelse som lumpenhet och feghet. Men ju kallblodigare han själf ser döden in i hvitögat, dess starkare känner han, att sanningen, rena, nakna sanningen, är det bästa material, han kan lämna efter sig till förklaring af sitt lifs underbara saga.

Då han två dagar senare åter står inför rätten, vidgår han, lugn och resignerad, allt hvad han i sinnesrörelse bekänt, tillfogar en del data och bekräftar det hela med sin egenhändig namnteckning i protokollet.

Han vet, att han därmed undertecknat sin egen dödsdom; men det måste ju ske.

När länkarna åter påläggas honom, frågar kommandanten, om han icke vill tala med en präst. Han skakar sitt hufvud stilla och svarar, vemodigt småleende:

— Jag och enhvar andans man ha säkert alltför olika meningar, och till att disputeras har jag ingen lust.

Generalens fråga och kondolerande min, be-

kräfte blott alltför tydligt hans egen visshet om, att han redan är dömd. Han anar också, att han icke kan undgå prästen, och föresätter sig på förhand att mottaga Herraus tjänare höfligt, och med fattning åhöra hans första predikan, men sedan, lugnt och värdigt säga honom: — Eftersom ni troligen har befallning af regeringen att flitigt besöka mig, är ni alltid välkommen. Men ni må icke göra er några förhoppningar om, att ni kan omvända mig till er tro — därtill är min egen öfvertygelse alltför stadgad. Och jag ämnar icke inlåta mig på onyttiga och tröttande disputationer.

Dagen efter får han tillstånd att låta raka sig; dock hålla två fångknektar hans händer under operationen, ty hans lif tillhör redan bödeln, fast ingen dom har fallit.

V.

(1 Mars.)

nön faller sakta, i stora flingor, öfver en hyrvagn, som plumsar fram genom modden öfver Norgesgades ojämma stensättning. Inne i kupén sitter en andans man med ett ungdomligt, välmående och en smula robust, men intelligent och energiskt ansikte. Det är den 37-årige prosten i S:t Petri tyska församling, doctor theologiæ Balthasar Münter.

Han synes tankfull, och hans min är högst allvarlig; i själfva verket känner han sig öfveransträngd och okristligt nervös. Sent släckte han sin arbetslampa i natt, nyss har han predikat för sin menighet, och nu måste han, å ämbetets vägnar, aflägga sitt första besök hos den förre kabinettsministern i hans fängelse. Därtill är prosten Münter särskildt förordnad af regeringen,

och han vet, att det hastar, omständigheterna medgifva icke en dags uppskof.

Uppdraget är å ena sidan i hög grad lockande. Tänk, om det skulle lyckas att till den kristna tron omvända en man, som genom sitt exempel och sina offentliga föranstaltningar kommit så mycken förargelse åstad! Hvilken upprättelse åt den kränkta religionen, hvilken heder för — för kyrkan — — och hvilken berömmelse också för den, som blir, om också ett ringa, verktyg därtill i Herrans hand. — Grefve Struensee har ju redan i lifstiden väckt mycket uppseende i världen, hans död kommer helt visst att omtalas ännu mera — — och skulle det ske — med Guds hjälp — att sanningen visar sin öfvertygande kraft också öfver denne förhärdade syndare — tör en framställning af hans själs räddningshistoria kunna påräkna stort intresse — och kunna styrka mången vacklande kristen i tron.

Dr Balthasar får upp sin snustobaksdosa och serverar sig en rundligt tilltagen pris, nickar funder-samt och synes nu något mera förnöjd. Han är en Herrans tjänare med ett starkt mänskligt intresse, och utsikten till en intimare andlig beröring och upprepadt meningsutbyte med en man, som till trots för sin gudlöshet och lastbarhet obestriddigen

har drag af storhet, lockar med underlig makt hans håg. Det förhållande, i hvilket en ordets förkunnare kommer till en döende, medför ofta tillfällen till de märkligaste och intimaste förtroenden, och ju större en människosjäl är — äfven i sitt uppror — dess mera lärorikt och intressant tör det vara att blicka in i den.

Men å andra sidan — prosten rynkar sin panna, ty han förnimmer en stark spänning vid tanken på det första mötet — om det nu vore så, att religionens sanningar icke skulle kunna intränga i detta förhärdade hjärta? Om denne lifdömde man i sitt fängelse krampaktigt klänger sig fast vid sina villfarelser och sätter sin stolthet i att dö som en filosofisk hjälte? I den möjligheten, som alldeles icke är utesluten — ty djäfvulen är icke god att taga vid hornen — lurar en fruktansvärd fara både för religionens och hans eget anseende.

Personligen känner han icke grefve Struensee, men väl känner han den nyss så mäktige fritänkarens grundsatser och har ofta i skarpa ord fördömt dem från predikstolen — har detta kommit kabinetsministern för öronen, skall det ingalunda bidra till uppmjukande af hans redan förut hårda sinne.

Utgången ligger i Herrans hand. Likväl har prosten Münter icke försummat att också hos människor, som känt kabinettsministern i hans storhets dagar, höra sig för angående hans tillgängliga sidor, och hvad han erfarit tycks lofva välsignelse åt hans sträfvan. Det har sagts, att grefve Struensee är öppenhjärtig och att hans svaga punkt är vänskapen. Doktor Balthasar finner det icke otänkbart, att den lifdömdes vänskap kan vinnas genom godhet och deltagande. I fängelsets ensamhet skall kanske till och med en prästs besök bringa den olycklige någon omväxling. Det gäller blott att icke från början stämma hans sinne fientligt genom bittra och olämpliga förebråelser, utan i stället visa honom sitt hjärtas djupaste deltagande.

Fullt medveten om, att mycket beror af det intryck han personligen kan göra vid det första sammanträffandet, har prosten också sorgfälligt förberedt sig, ty han vill icke öfverlämna någonting åt slump eller inspiration. Han har noga öfvervägt, hur han bör bete sig och på förhand uttänkt hvad han skall säga. I sin ficka har han till och med ett papper, där alltsammans finnes upptecknad punkt för punkt — efter hemkomsten ämnar han fylla luckorna genom att anteckna också alla den lif-

dömdes yttranden. Sålunda skall han dag efter dag föra noggrant protokoll öfver allt som förekommit dem emellan. Kanske skall han lyckas, med Guds hjälp! Hjärtat sväller inom honom af kristlig glädje, medan han allvarligt bemödar sig att hålla tanken på egen heder och berömmelse fjärran.

Vagnen rullar nu öfver den sänkta vindbron och genom porten in i kastellet. —

Prosten låter anmäla sitt besök så höfligt som om det gällt en audiens hos kabinettsministern. Vakthafvande officern kommer ut, angenämt öfverraskad och glad som en scholaris under fritiden, ty han har permission från sin tjänstgöring så länge prästens besök varar.

— Välkommen, ers högvördighet! säger han.

— Tack, tack! — prosten småler, med värdig välbevågenhet — Ja ni — det tror jag visst — — men hvad sade er fånge — när han hörde, att jag önskade tala med honom?

— Han frågade först, om prästen hade befallning att besöka honom. Sedan nickade han bara. Det blir hårdt arbete!

Prosten svarar icke, men lyfter sina ögon mot höjden, där det är mörkt, ty han är redan inne i gången, och nyckeln gnisslar, och porten slås upp,

och han träder med mild uppsyn in i fängelset. Där sitter den fångne förre kabinettsministern på sängkanten och stirrar med en dyster min, som vore han beredd på en predikan full af bittra förebråelser, och fast besluten att åhöra allt med tyst förakt.

Men prosten Balthasar känner sig verkligen helt underlig till mods, då han nu ser denne mans djupa elände och tänker på, att han för några veckor sedan varit den mäktigaste och förnämste af alla kungens undersåtar. Prästen bugar sig djupt och säger helt sakta och med rösten skälfvande af rörelse:

— Herr grefve, ni ser att jag kommer till er med rördt hjärta. Jag vet och känner, hvad jag är skyldig en olycklig man, som Gud visserligen icke låtit födas till slik olycka. Jag önskar af allt hjärta, att jag kunde göra mina besök angenäma och nyttiga för er.

Det är uppenbart, att deltagandet gör den arme mannen godt. Hans ansikte ljusnar, hans hela hållning blir mindre stel, synes icke längre på förhand intagen. Den tunga järnlänken rasslar, han räcker fram sin hand, och svarar stilla:

— Tack! Tack!

Prosten håller sig till konceptet, men hans

medlidande värmer ännu genom orden, då han fortsätter:

— Våra samtal komma visserligen ofta att vara oangenäma för er och för mig — men jag försäkrar heligt, att jag utan bitterhet och skadeglädje skall säga er också de sorgliga sanningar, som jag tror mig nödsakad att säga er. Jag är medveten om det otillbörliga i att utan nödvändighet bedröfva er, tro mig. Jag betyder att det är sant. Och skulle jag någon gång, i hastigheten, låta undfalla mig ett ord, som sårar er, var då öfvertygad om, att det skett oafsiktligt och förlåt mig min öfverilning!

Föreställningen om prästens öfverilningar gör ett ofördelaktigt intryck. Grefve Struensee genmäler med en axelryckning:

— Å — ni kan säga mig allt hvad ni vill.

Och i hans högdragna, slutna min läser prostens fortsättningen som icke blef uttalad: Gör er blott inga illusioner om att kunna inverka på mig!

Emellertid fortsätter prosten med kristligt tålmod, i enlighet med sin plan:

— Jag vill naturligtvis icke säga er någonting annat, herr grefve, än hvad jag måste säga som följd af min hjärtliga önskan att så mycket

som möjligt bidraga till er framtida lycksalighet. Jag vill gärna göra er uppmärksam på ert moraliska tillstånd och ert förhållande till Gud. Ni kan icke veta, hur ert öde i denna världen kommer att afgöras, och kristendomen, som jag förkunnar och tror på, gör mig det till plikt att långtansfullt önska er välfärd i ett kommande lif. Om ni betraktar mina besök och alla mina samtal med er uteslutande från den synpunkten, så skall ni, åtminstone i enlighet med mina grundsatser, icke finna någonting tadelvärdt i mitt syfte. Jag kunde ha haft mer än en förevändning att afböja eller undanbedja mig den befallning, som fört mig till er; men hoppet att kunna trösta er i er olycka och gifva er råd till undvikande af en ännu större olycka, har varit mig alltför viktigt. Små bifasikter må ni icke tilltro mig. Fördelar har jag icke att vänta af detta arbete, och ära — nå, det är visserligen en ära, om ni så vill, att vara ett verktyg i Guds hand till befordrande af en olycklig medmänniskas lycksalighet. Men om ni betänker, hvilka besvärligheter, som äro förknippade med arbetet och hvilket ansvar inför Gud, om måhända genom mitt förvållande — låt vara genom öfverilning eller brist på nödig kännedom — min verksamhet hos er icke skulle krönas med

önskad framgång; och om ni sedan betänker, hvilka förfärligt oangenäma sinnesrörelser jag utsätter mig för, i den händelse er process skulle få ett så olyckligt slut, som ni fruktar — så måste ni medgifva, att jag kommer till er icke för min egen skull, utan i afsikt att vara er till nytta.

Där leker nu ett vemodigt småleende omkring Struensees bleka och fylliga läppar; det patos hvarmed den gode prosten talar med den blifvande delinkventen om sina förfärligt oangenäma sinnesrörelser vid hans död, gör ett tragikomiskt intryck; men fast slutledningen ur logisk synpunkt förefaller halsbrytande, medgifver han höfligt:

— Jag tror gärna, att ni menar väl med mig — och önskar mitt bästa — —

Uppmuntrad af erkännandet, fortfar doktor Balthasar med stigande värme:

— Är ni öfvertygad därom, så förunna mig ock det förtroende, ni icke billigtvis kan neka den, som söker ert bästa. Jag skall — äfven om ni från början håller mig för en svag och af fördomar intagen man — motsvara det med den tacksammaste vänskap; och jag skall i den vänskapen icke förtröttas, utan söka göra den nyttig till att lugna er ända till det yttersta, då jag skall

vara er ende vän på jorden, och då ni säkerligen skall behöfva tröst af er ende vän.

Den fångne stirrar stelt framför sig, tårar skymma hans blick. Han svarar ingenting, söker blott behärska sin rörelse och trycker ånyo prästens hand, till tecken att han förstått.

Prosten Balthasar besvarar handtryckningen med förnöjelse. Erinringen om dödens närhet har gjort den verkan han beräknat, delinkventen är uppskakad, nu gäller det att begagna sig af ögonblickets fördel, i enlighet med utkastet.

— Om ni vill vara tillgänglig — säger han innerligt — för den tröst, jag tror mig kunna lofva er som den enda sanna, så får ni icke falla på den olycksaliga idén att vilja dö som en filosofisk hjälte. Svårligen skall ni också kunna utföra den rollen ända till slutet. Om ni än kunde tvinga er själf så vidt, att ni hölle god min i det yttre, skulle ert mod dock i verkligheten svikta. Ståndaktighet och ro i dödsstunden är helt visst uteslutande ett godt samvetes arfvedel.

— Jag har hittills — genmäler Struensee med fattning och värdighet — varit ståndaktig under alla ödets tillskickelser, och skall, i enlighet med min karakter, icke kunna dö som en hycklare.

— Hyckleri — extemporerar prosten — skulle

i ett sådant ögonblick vara ännu värre än tillkämpad ståndaktighet, fast sådant ju också vore ett slags hyckleri. Men jag begär intet hyckleri af er, min käre grefve, jag begär blott, att ni skall skiljas hädan med vördnad för Gud, med synbar förnimmelse af evighetens närhet och med erkännande af hvad orätt, ni begått. Först då vore ni mottaglig för den tröstens sötma, till hvars källa jag gärna vill föra er. — På den ståndaktighet, ni hittills tror er ha visat, kan ni i detta fall icke förlita er. De oangenäma upplevelser, ni hittills haft — sjukdom och umbäranden eller slikt — kunna ju icke förliknas vid det, som väntar er nu. Men kanske gör ni er ännu förhoppningar?

— Nej — säger Struensee och skakar sitt hufvud — jag gör mig alldeles icke några förhoppningar.

— Så betraktar ni åtminstone icke er död som helt nära förestående, ni vet icke bestämdt när slutet kommer. Det kan väl ännu dröja några månader — prosten reser sig sakta, böjer sig öfver den fångne, ser honom spändt in i ögonen och tager hans hand — Men, herr grefve, om jag nu hade befallning att säga er: i öfvermorgon — eller i morgon — eller i dag skall ni dö — — skulle ni icke heller då låta modet sjunka?

— Det vet jag naturligtvis icke! — Struensee rynkar pannan och lösgör sakta sin hand.

— Men om i så fall er förmenta ståndaktighet sviktade, och om det då vore för sent att söka och finna tröst och förhoppning — hur tror ni väl, att ni då skulle vara till mods?

Struensee svarar icke. Oräkneliga tankefragment hvirfla som lösryckta flugvingar genom hans hufvud, men han kan icke samla dem till någonting helt eller klart. Den påtvungna föreställningen om dödens omedelbara närhet spänner som en mara sina senstarka armar omkring hans bröst, och hans vakna förstånd kämpar förgäfvets, han kan icke bli kvitt den tyngden öfver hjärtat. Han inser väl, att prästen vill skrämma honom till Gud och finner det ovärdigt, men har icke kraft att harmas, ty maran släpper icke sitt tag, och ångesten sitter där han sitter.

Emellertid talar prosten Balthasar vidare, utgående från det svar, han förutsatt i sitt koncept, men som han aldrig fått:

— Ni ser således, att afsikten med våra samtal är viktig för er och förtjänar all er uppmärksamhet. Jag söker intet ringare än förbereda er på ert, kanske nära förestående, steg in i evigheten — så att ni må kunna göra det med godt hopp.

Jag förmodar nu visserligen, att vi icke ha enahanda mening om människans tillstånd efter döden. Men om ni också ända tills nu kunnat öfvertala er själf till den uppfattningen, att det icke gifves något kommande lif och alltså icke heller hvarken belöning eller straff — så har ni dock helt säkert aldrig varit af hjärtat öfvertygad därom. Otaliga gånger måste er inre känsla ha motsagt er. Ofta måste ni ha fasat för evigheten, om ni också till er egen olycka varit mäktig att alltid kväfva den förnimmelsen i dess linda. Åtminstone kan ni hvarken nu eller någonsin bevisa, att det ingen evighet gifs.

Prästen tystnar, väntar tydligtvis på svar. Struensee söker samla sina tankar. Hans sinne är så vekt, så mottagligt för påverkan, att han känner det, som om denna väntan nödvändigtvis måste uppfyllas. Sin trotsiga föresats att icke inlåta sig i onyttiga dispyter, har han redan frångått. Han vill också gärna medgifva allt hvad prästen önskar, men hyckla eller ljuga gitter han icke.

— Nej, naturligtvis icke — svarar han eftertänksamt — och det är väl möjligt, att jag haft någon förnimmelse af evigheten, men jag erinrar mig för närvarande ingenting därom.

— Och föreställningen om er nära förestående död?

Hur envist han framhåller detta! — tanken surrar blixtnabbt genom Struensees förnimmelse och lämnar efter sig liksom en från doft af svafvel, men han svarar saktmodigt:

— Föreställningen, om att jag nu snart skall upphöra, är mig naturligtvis långt ifrån angenäm, jag fruktar för döden och önskar att lefva — till och med här i fängelset, ja under än mindre lyckliga förhållanden, ty lifvet själf medför en outsläcklig drift till fortvaro. Annars kan jag icke säga, att utsikten till fullständig förintelse förskräcker mig.

Här tycker sig prosten Balthasar stå framför ett öfverkomligt svalg af mörker utan botten, hvarför han instinktivt ryggar tillbaka och återtager den tanketråd, han nyss släppt:

— Ni måste åtminstone medgifva möjligheten af ett lif efter döden? Och möjligheten är lika sannolik som omöjligheten, hvilken ni kanske tror på men icke kan bevisa. Jag kunde med blotta förnuftskäl godtgöra den högsta sannolikheten — i förevarande fall nästan liktydig med visshet — om ett lif efter detta, men finner det för närvarande öfverflödigt. Jag vill blott förutsätta

möjligheten, som ni redan måst medgifva. Om blott möjligheten finns, måste det redan vara af yttersta vikt för er att få veta, hur det kan gå er i detta eventuelt kommande lif, ty om ett sorgligt öde tilläfsventyrs skulle vänta er där, kan ni i så fall söka det bästa medlet att förbättra det eller till och med att afvända det.

— Slutledningen är riktig — anmärker Struensee, hvars tankeverksamhet så småningom kvicknar under detta samtal med en lefvande människa. — Finnes ett lif efter detta, skulle jag visserligen känna mig förpliktad att ställa det så — om icke lyckligt — åtminstone så drägligt som möjligt för mig där — men detta skall ni svårigen få mig att tro. Mitt förstånd kan ni möjligen öfvertyga, ni kan förelägga mig bevis, mot hvilka jag ingenting kan invända, men jag fruktar, mitt hjärta kommer att bli oberördt däraf. Min motsatta mening är så fast inväfd i mitt tänkesätt, jag har samlat så många skäl för den, gjort så många iakttagelser till dess befastande — ur anatomien och fysiken, att jag omöjligt tycker mig kunna lämna den. Så mycket lofvar jag emellertid, att icke öfvermodigt motsätta mig era bemödanden till min upplysning utan så vidt möjligt komma er till mötes. Jag vill icke heller någonsin hyckla,

utan skall alltid uppriktigt säga er, hvarom jag är öfvertygad och hvarom icke. Jag vill vara helt öppenhjärtig mot er, det öfverensstämmer bäst med min karakter, som mina vänner kunna intyga.

— Vill ni också lofva mig — tillägger prosten i innerlig ton, ty tillfället bör icke förloras, och han börjar redan öfvervinna sin nervösa ängslan för alla ingifvelser — lofva mig, att under våra undersökningar taga er till vara för de lättsinniga tänkesätt, ni, efter hvad jag tror, hittills hyllat, och som störtat er i detta eländes djup?

Frågan förefaller Struensee alltför vidtsväfvande, och det bär honom emot att genom ett sådant löfte klippa sin andes vingar. Men han förstår, att prästen egentligen syftar på det sensuella och svarar saktmodigt:

— Jag nekar icke till, att jag har lefvat lättsinnigt i världen; jag har också fått erfara följderna.

Prosten Balthasar låter ingifvelsen fara och håller sig till hvad han har.

— Jag litar på ert löfte, att ni vill var uppriktig mot mig. I motsatt fall skulle ni väl — om också blott för någon kort tid — kunna föra mig bakom ljuset, men visserligen icke det allvetande högsta väsendet och ert eget samvete.

För mig vore det en utesäglig glädje, om jag kunde lyckas i min goda afsikt med er; men näst Gud, måste ni själf bidraga mest därtill. Jag kan endast leda er. Det tillkommer ju också er själf att bemöda er om er egen frälsning, och ni måste därtill använda all den tid, ni ännu kan ha öfrig.

Struensee sitter med nedböjdt hufvud, försjunken i sina egna tankar. Där är i prästens väsen mycket som stöter honom tillbaka och mycket som drager honom till sig. Där är i allt hvad den gudsmannen säger en blandning af varm medkänsla och kallt beräknande. Han rifver hänsynslöst upp alla sår, för att genom smärtan tvinga sin skyddsling till andlig underkastelse; men detta sker tydligtvis af nitälskan, af medlidande, af omsorg för delinkventens eviga väl. Medlidandet är alltför dyrbart för en olycklig; själfva närvaron af en människa, som talar, skänker lindring och förströelse åt den öfvergifne; så får han väl taga den oundvikliga smärtan på köpet!

Prosten talar vidare:

— Skulle ni nu vilja upplysa mig om ert religionssystem, så att jag därefter kan bedöma, hur vidt våra meningar tilläfventyrs äro skilda? Jag förmodar väl, att ni icke är en kristen. Ni

kan lätt inse, hur högt jag måste önska, att ni blefve det. Likväl är det alldeles icke min afsikt att påtvinga er kristendomen. Jag hoppas snarare kunna göra den så viktig och älskansvärd för er, att den till sist blir ett oemotståndligt behof.

— Nej — säger Struensee blidt och stilla. — Jag är visserligen icke någon kristen — långt därifrån. Men jag erkänner och dyrkar ett högre väsen, och jag tror på, att världen och människosläktet ha sitt ursprung från Gud.

— Ni måste då också tro, att människan har en odödlig själ?

— Nej. Jag har aldrig kunnat öfvertygas om, att en människa skulle bestå af två substanser. För mig är människan blott en maskin — det är i enlighet med La Mettries system, som ni ser, men jag har icke upptagit min hypotes från hans skrifter, mina studier och min eftertanke ha med naturnödvändighet ledt mig till den. Det är Gud som från början sätter maskinen i rörelse — men när den stannar, det vill säga när människan dör, är det slut, och hon har intet vidare hvarken att frukta eller hoppas.

Prosten Balthasar har af naturen ett koleriskt temperament, och blodet stiger honom åt hufvudet

vid dessa hädiska ord, men i känslan af sitt ansvar behärskar han sin vrede och lägger band på sin tunga. Han anmärker blott:

— Men hur vill ni förklara den mänskliga friheten, om hon blott är en maskin?

— Det är mycket lätt. Hvad är frihet? Föreställningen om, att en människa kan handla som hon vill, men hvad hon vill, bestämmes alltid af hvad hon förnimmer, af inflytelser utifrån eller inifrån.

— Hm! Därmed fränkänner ni — tycks mig — en människas handlingar all moralisk betydelse?

— Visserligen. Men det moraliska begreppet är skiftande som religionerna, olika i norr och söder. Om en handling är moralisk eller icke beror på, hvad slags följder den har för samhället. I och för sig är allt hvad en människa gör hvarken godt eller ondt, det är blott ett nödvändigt utslag af hennes sinnes beskaffenhet — och det finns många olika slags fåglar under Guds himmel och många underliga djur på vår Herres jord. En tiger kan, i enlighet med sin natur, icke vara ömsint och godmodig, Titus har fina nerver, tack vare hvilka han finner sin lust i ädla handlingar, men Caligula har en instinkt, som drifver honom till debauché och grymhet. Det högsta väsendet kan omöjligt bekymra sig om hvar handling af de myriader

skapade varelser, som kråla i rymden. Hvar människa måste handla i enlighet med sin natur och ingen kan förebrå henne detta — för så vidt hon kan beräkna sina handlingars följder och förhindra att de skada samhället.

Allt detta säger han högt och klart, med allvar och öfvertygelse, men när han möter prästens blick, som är stel af smärta och kristlig fasa, sjunker hans mod och han tillägger sakta:

— Tro icke, att jag därmed inbillar mig kunna försvara alla handlingar, som jag själf begått. Många af dem ha vållat mig mycken oro, framför allt då jag tänker på, att jag dragit andra med mig i olycka. Men efter lifvets slut fruktar jag intet straff. Om jag också kunde medgifva, att Gud toge del af hvar människas görande och låtande, kan jag icke inse, hvarför sådana straff skulle behövas för att tillfredsställa Guds rättfärdighet. Människan får redan här på jorden plikta tillräckligt för sina förseelser. För min del har jag visserligen icke gått fri. Yttre glans kan gömma ett stort lidande — och min lott har varit minst afundsvärd just när jag varit som mest afundad. I synnerhet har jag under de senaste månaderna af min lyckas tid haft att kämpa med många pinsamma sinnesrörelser.

Länkarna rassla, han lyfter sin hand för att torka sina ögon, han kämpar synbarligen med en stark sinnesrörelse. Prosten vet icke längre, hvad han skall säga, konceptet är slut, och han får ingen ingifvelse. Hans ton är också osäker, utan all myndighet, då han frågar:

— Vill ni nu, till sist, också säga mig hvad ni egentligen har att invända mot kristendomen?

Fången sitter en stund tyst, som han efter-sinnade, och svarar sedan:

— I främsta rummet detta: att den icke är en religion för alla. Vore den en gudomlig uppenbarelse, vore den ensam den sanna vägen till Guds välbehag, så måste Gud nödvändigtvis ha funnit ett medel att göra den bekant för hela människosläktet.

Prosten reser sig för att bjuda farväl. Han är icke beredd på att nu vederlägga sin lärjunges världsåskådning eller hans invändningar mot kristendomen. Allt detta måste på förhand nogga prövas och öfvervägas.

— Jag vill föreslå er — säger han — att läsa en förträfflig bok, som skulle bidra mycket till upplysning af ert begrepp om religionen.

— Hvad är det för en bok? frågar Struensee med misstrogen min.

— Johann Friedrich Jerusalem: Betraktelser öfver religionens förnämsta sanningar, en bok som ni kommer att läsa med stort nöje, om icke af annan orsak, så därför att den är så väl skriven.

— Jag tackar. Jag vill gärna läsa den boken. Han skulle med uppräckta händer ha mottagit, hvad prästen än föreslagit. Att få sysselsätta sina tankar med någonting annat än döden, är för honom en lindring. Han trycker med rörelse prostens hand; det förefaller honom redan, som om hans ende vän i världen nu skulle lämna honom. Och tanken på tomheten förskräcker honom.

Men doktor Balthasar, som med tillfredsställelse lagt märke till hans sinnesrörelse, får plötsligt den ingifvelsen, att denna hans själs hälsosamma oro bör förökas. Han vet ett medel: den fångne har mycket att förebrå sig i sitt uppträdande mot grefve Hartvig Bernstorff.

Prosten har hunnit halfvägs mot dörren, då han vänder sig om och kastar fram, liksom i förbigående:

— Det är sant — ni vet kanske icke, att grefve Bernstorff är död?

Det rycker till i Struensees ansikte, och hela hans kropp skakas som af frossa.

— Är han död?

— Ja — säger prosten, med själasörjarens hela allvar och värdighet — han är död. Han har genom vishet, religion och fromhet häfdat sin karakter som en stor man ända till slutet, och det tros allmänt, herr grefve, att grämelsen under hans sista år förkortat hans lif.

Doktor Balthasar ser härvid på sitt offer med en blick full af förebråelser, och blodet stiger Struensee till kinderna.

VI.

(3 Mars.)

Ni står, sedan vårt första samtal, två dagar närmare evigheten, och en dag betyder nu för er lika mycket som annars ett år. Ni måste då skynda att rädda er själ.

Den vördige prosten säger detta med stor myndighet, och Struensee känner mindre sympati för sin själasörjare, men lyssnar dock höffigt till hans anförande.

— Jag vet väl — ni tror för tillfället hvarken på, att det finns ett lif efter detta, eller att ni har en odödlig själ. Ni känner ännu icke era fördelar. Ni tror ännu på sanningen af er mening, att människan endast är en maskin och drager däraf flera slutledningar, än den innehåller. Men ni vill väl icke utgifva den för annat än en filosofisk hypotes?

Fången fixerar prästen spändt, ty han är högligen förundrad öfver den nu godmodigt öfverseende, humoristiska tonen; och doktor Balthasar fortsätter, förnöjd öfver lärjungens uppmärksamhet:

— Låt oss då i dag betrakta saken från den synpunkten. Det är visserligen icke nödigt, att jag inlåter mig på ett omständligare bedömande af er hypotes, ty att det icke finns ett tillkommande lif, kan ändå ingen bevisa ens från den utgångspunkten. Men jag vill ändå göra det. Så kan ni åtminstone icke misstänka mig för att vilja öfverraska er!

Han småler redan segervisst och räcker fram sin snustobaksdosa, snusar sedan själf med högsta elegans, knäpper bort några tobakskorn från sitt krås och talar vidare:

— En filosofisk hypotes är en sats, som jag antager för att därur förklara andra satser, företeelser och så vidare. En sådan sats behöfver icke vara någon bevisad eller afgjord sanning, om den blott icke lider af inre motsägelse eller strider mot andra till fullo erkända sanningar och dessutom ägnar sig till förklaring af de obekanta ting, i och för hvilkas förklarande den antagits. Därför är hypotesen så mycket bättre, ju lättare och mera otvunget det, man gärna vill förklara med

den, kan förklaras med den; men den är så mycket sämre, ju mindre den ägnar sig därtill. Måste jag taga nya hypoteser till hjälp, för att förklara hvad som kvarstår oförklaradt efter den första, blir han mer och mer osannolik och misstänkt, ju flera sådana hjälphypoteser behövas. Om jag till exempel ville visa, hur det tillgår, att dag och natt, kallare och varmare årstider växla, så kan jag försöka på följande sätt: Solen rör sig alla tjugufyra timmar omkring jorden. Däraf komma dag och natt. Men hvarpå bero de fyra årstiderna? Solen rör sig i spiralgång. Därigenom kommer hon allt emellanåt närmare jorden och förorsakar de varmare årstiderna. Men de kallare? Hon går, när tiden är inne, åter tillbaka i sin vindelgång och aflägsnar sig sålunda åter från jorden. Nu är visserligen dag och natt, sommar och vinter förklarade. Men därtill räckte icke den första hypotesen, att solen rör sig alla tjugufyra timmar omkring jorden. Den måste stödjas af andra hypoteser. Den kopernikanska hypotesen däremot behöfver icke sådana omsvep och förklarar allt för alla. Jorden rör sig omkring solen på så vis, att hon dagligen vänder sig omkring sin egen axel och årligen tillryggalägger ett hvar omkring solen. Är nu icke den sista hypotesen

mycket att föredraga framför den första, och har icke förnufvet för länge sedan hyllat den?

— Jo.

— Låt oss nu tillämpa samma regel på er hypotes: människan är en maskin. Denna sats har ni antagit till förklaring af de fenomen, människan varseblifver. Jag hoppas, ni icke utgifver den för en afgjord och bevisbar sanning, eljes måste jag bedja er ge mig riktiga bevis därför? Den kan möjligen utsmyckas och göras trolig eller till och med sannolik genom några anatomiska anmärkningar, men dissektorn känner väl ändå blott de gröfre delarna af människan. De finare och finaste undandraga sig hans blickar. Således är intet tillfredsställande bevis för er sats möjligt.

— Om förlåtelse — invänder Struensee plötsligt — men det förefaller mig som om den sista slutsatsen hängde i luften.

Prosten rynkar pannan, hans ögonbryn löpa samman så, att de bilda ett enda sammanhängande, energiskt streck ofvan näsroten, och han ser på sin lärjunge med en ogillande blick.

— Hur — hur menar ni?

— Er slutledning hvilar på ett falskt antagande. Också de finaste delarna af en människas kropp kan dissektorn studera. Han kan se allt

hvad där finns att se. Jag har undersökt *glandula pinealis* genom mikroskop — vissa filosofer mena ju, att den lilla körteln skulle vara själens säte —

— Jag beklagar — säger prosten — men den knappa tid vi ha oss tillmätt medgifver icke någon granskning af de olika filosofiska systemen. Hufvudsaken är härvidlag, att er sats icke kan bevisas.

— Och med hvad rätt antager ni detta?

— Med hvad rätt? upprepar prosten Münter, otålig öfver detta oförutsedda afbrott, som drifver honom ut på extemporerandets glanskis; men han behärskar sig strax och svarar med faderlig blidhet. — Jag är öfvertygad om, att ni skulle ha försökt bevisa er sats, om ni trott det vara möjligt.

— Under andra förhållanden skulle det utan tvifvel ha varit mig mycket lätt — Struensee lyfter sin hand och ser med ett vemodigt småleende på sin kedja. — Som det nu är, tycks mig striden ojämn. Ni har tillgång till alla hjälpmedel — och ni återvänder till mig från ert bibliotek så stark som jätten Antäus, när han berört sin moder jorden. Jag skulle också behöfva stöd af mina böcker, för att kunna bevisa min sats; men jag vill försöka göra det ändå.

— Det skall visserligen intressera mig att höra — säger prosten Balthasar och knäpper

otåligt på locket af sin snustobaksdosa — men det är bortkastad tid.

— Låt mig försöka i alla fall! Jag vill då först och främst söka definiera begreppet maskin. En maskin är en sammansättning af en mängd olika delar, hvilka samverka och genom sin samverkan åstadkomma en kraftutveckling. Är detta en riktig definition, så behöfver ni blott kasta en blick i människans inre, för att konstatera sanningen af min sats. Människans kropp är i själfva verket en utomordentligt sinnrik maskin, hvars alla delar, från den största till den minsta, från den gröfsta till den finaste, samverka till åstadkommande af kraftutvecklingen, det vill säga lifvet. Huru människomaskinen verkar, har Haller till fullständig evidens förklarat i sin lära om irritabiliteten —

— Allt detta må gälla för hvad det kan — afbryter prosten — men det är ju icke bevis! Med en liknande induktion skulle man ju kunna påstå, att en apa är en människa — i yttre och inre mening finns det ju åtskilliga likheter. Ni har alltså icke kunnat bevisa er sats, och jag hoppas, att ni hädanefter icke vill utge den för annat än en hypotes — om ni också för egen del håller den för mycket sannolik.

Struensee lyfter sin fria hand och stryker

den öfver sin panna. Han måste erkänna för sig själf, att beviset saknas, och anstränger sig förgäfvets, att finna en logisk slutledning till denna sanning, som förefaller honom så klar. Dock, hvad tjänar det till att fasthålla den? Prästen lär icke kunna öfvertygas, och att tänka förorsakar honom själf en stor ansträngning. Det kommer sig af hans allmänna andliga kraftnedsättning.

— Vid ett annat tillfälle — säger han — och under andra omständigheter skulle jag ovedersägligen kunnat bevisa mitt påstående. Som det nu är, får jag väl nöja mig med, att ni behandlar det som en hypotes.

— Nåväl — utbrister prosten, synbart förnöjd öfver att nu åter befinna sig inom konceptets ramar. — Vi måste då först se till om hypotesen lider af inre motsägelse eller strider mot andra, afgjorda sanningar. Jag vill i hufvudsak antaga er egen definition. En maskin är en sammansättning af olika, icke villkorligt verkande delar, som äro så förknippade, att den enas rörelse alltid bestämmer den andras. Om jag nu också kunde medgifva, att er hypotes icke lider af någon inre motsägelse, så måste jag dock tillstå, att den strider mot andra bevisade sanningar. Människan kan till exempel utträta någonting utan kroppslig

rörelse. En enkel tanke, ja själfva förnimmelsen af tillvaro äro verkningar utan sådan rörelse. Vore människan en maskin, skulle hon icke kunna tänka och förnimma, ty en maskins verkningar bestå uteslutande i rörelse. Vidare förnekar ni icke eus själf, att människan åstadkommer villkorliga och fria handlingar. Men en maskin består, enligt sitt begrepp, af idel ovillkorliga delar, som alltså i och för sig icke kunna verka villkorligt. Vore människan blott en maskin, hur skulle hon då kunna handla villkorligt och fritt?

Allt detta säger prästen liksom i ett enda andedrag. För hvar punkt flyga tusen motsägelser genom Struensees hjärna. Tanke och förnimmelse förutsätta ju rörelse — hjärtats, d. v. s. lifvets, kanske också hjärnans, nervsystemets centrum. Prästen har icke heller förstått det Hallerska systemet om irritabiliteten — däraf förklaras ju just människans så kallade villkorliga och fria handlingar som rent automatiska resultat af yttre eller inre påverkan, någonting liknande ljusets inverkan på vissa blommor, som tyckas ha förmåga att handla villkorligt och fritt, när de sluta sig för aftonens mörker och kyla eller öppna sig för morgonens sol. — Men han kan icke framställa

allt detta så klart, att det blir begripligt för prästen, därför gitter han icke disputera.

Prosten lägger märke till hans trötta min och förstår den på sitt vis.

— Ni ser, herr greve — utbrister han triumferande — hypotesens öde är redan afgjort. Det är en falsk sats. Den är således icke värdig att bibehållas af en förständig man. — Men låt oss i alla fall icke strax bortkasta den. Låt oss först undersöka, om den ens ägnar sig till förklaring af hvad den skulle förklara, nämligen de hos människan förekommande fenomenen. Vi vilja försöka detta med några, i den mån de falla oss in. Människans lif och död kan jag förklara ur satsen: Människan är en maskin. Maskinen är i rörelse, det betyder, att människan lefver. Maskinen är sönder, dess delar äro förskjutna, den stannar, det betyder, att människan dör. Svårare tör det vara att ur er hypotes härleda aflelsen och födelsen? Man kunde säga: Maskiner bruka icke aflas och födas utan byggas af en mästare, som vet hvad han gör och hvartill han ämnar sitt verk. Många kroppsliga förrättningar kunna förklaras ur er hypotes, ty vår kropp är verkligen en maskin. Men dessa äro endast sådana, hvilkas motsats icke kan ske. Den stora mängden af villkorliga och fria

handlingar, hvartill vi bruka kroppen och dess lemmar, kunna aldrig förklaras ur satsen människan är en maskin. Ty maskinen kan icke frambringa andra rörelser än sådana, som äro bestämda af dess byggnad och hvilkas motsatser därigenom äro omöjliggjorda. Det är omöjligt, att en visare på ett ur af sig själf går tillbaka. Människan däremot gör uppenbarligen mycket, hvars motsats hon också kunnat göra, om hon velat.

Här gör prosten åter en liten paus och ser på sin lärjunge, som om han väntat på svar. Men Struensee tiger. Han har en känsla, som om hans själ hölle på att drunkna i ord, ord som evigt strömma, hugskott som rinna så snabbt, att han icke hinner gripa dem förr än de redan förenat sig med den oändliga vattenmassan, som är virrvarr. På djupet växer hans ringaktning för prostens andliga kapacitet, sådan den framträder i denna preliminära advokatur för religionen. Han skulle velat ropa: Irritabiliteten! Irritabiliteten! Förstå dess betydelse, så förstår ni också, att den oändligt fina maskin, som kallas människan, får sina handlingar bestämda af ytterligt subtila förnimmelser, nerv-impulser eller hur man skall kalla det. Men prästen talar ständigt, som om han endast förstode sig på de gröfsta trämaskiner. Ett ur så fulländadt

i sin konstruktion att det reglerade sig själf — att visaren således automatiskt ginge tillbaka — ligger utom hans fattning.

— Och hvad menar ni ändtligen om de abstrakta ideerna? frågar prosten Balthasar med bikt-faderlig öfverlägsenhet; men då han här åter pauserar, för att njuta af sitt öfvertag, replikerar lärjungen till hans förvåning sålunda:

— Abstrakta ideer äro inre bilder eller rörelser, framkallade af vår förnimmelse. Förmågan att förnimma ligger i nervsystemet, alltså i maskinen.

— Intrycket af yttre föremål — invänder prosten myndigt — göres i maskinen, men den, som är medveten om dessa intryck, som tänker bilden, som jämför flera bilder med hvarandra och däraf bildar allmänna begrepp, frambringar i allt detta en verkan, hvartill maskinen icke ägnar sig. Än mer! Förklara mig ur människans byggnad som maskin minnets verkningar, vår önskan och vårt hopp om fortvaro efter maskinens förstörande — hvilket en människa icke kan förneka, om hon icke har sina hemliga skäl därtill — — eller samvetets glädje och smärta?

Lärjungen ser under tiden märkvärdigt kall-sinnig ut, som om denna bevisföring alldeles icke imponerade på honom. Tydligare och tydligare

förstår han, att detta meningsutbyte aldrig kan leda till något resultat. Det finns ingen brygga mellan de åsikter, till hvilka enhvar af dem kommit på fackstudiernas väg, de se världen med alltför olika ögon — och prästen är lika okunnig i fysiologien som han själf i den högre teologien.

Emellertid drager prosten Balthasar sina slutsatser:

— Er hypotes är således icke i stånd att förklara det, ni antagit den för att förklara — så vida ni icke, för att fasthålla den trots allt, vill taga er tillflykt till allehanda hjälphypoteser. Men ni vet, hvad värde man kan tillmäta en byggnad, som behöfver så många stöttor. Nu invänder ni kanske, att maskinen genom förnimmelsen bestämmes till de verkningar, som vi kalla villkorliga och fria — —

— Just så! infaller Struensee, hvars motsägelselust åter blossar upp vid denna ljusglimt af förstående — Därför är ju maskinen utrustad med sin utomordentligt stora sensibilitet. Dess handlingar bestämmas af intryck, utifrån eller inifrån. Om ni läst eller tänkt närmare öfver Hallers lära om irritabiliteten, skulle ni lättare uppfatta, hvad jag vet att jag illa uttrycker. Människans handlingar kunna ju vara hvad vi kalla fria, fastän de,

djupare sedt, äro bestämda af maskinens nervösa konstruktion — —

— Men ni måste väl medgifva — vidhåller prosten — detta, att en handling är på förhand bestämd, betyder att motsatsen icke kan ske — — och ni vill väl ändå icke fränkänna människan frihet?

Struensee svarar icke. Återigen kommer den känslan öfver honom: Hvad tjänar det till att byta ord? Vi tala icke samma språk, ty prästen fattar aldrig det verkliga innehållet af min mening.

Prosten talar vidare:

— Förnimmelserna kunna tillfälligtvis orsaka fria handlingar, de kunna ge en människa eggelse till sådana, men de bestämma henne icke, omöjliggöra icke motsatsen af den handling, hvartill de egga. Till exempel — prosten placerar sin snustobaksdosa på Struensees knä — där står nu dosan. Dess anblick, en viss retning i min näsa, korteligen förnimmelsen eggas mig att taga en pris. Hvad tror ni nu, jag skall göra, herr grefve?

— Ni skall taga en pris, herr prost! uppmuntrar Struensee, småleende åt den barnsliga bevisföringen, hvars slutkläm han redan förutser.

— Men jag säger er — försäkras prosten högtidligt — jag skall icke taga någon! Förnimmelsen

ger mig blott eggelsen, den determinerar mig icke. Det står i min makt att göra motsatsen af det, hvartill den retar mig. — Ni ser däraf, herr grefve, er hypotes har också det felet, att behöfva hjälphypoteser, och dessa äro olyckligtvis lika otillräckliga som han själf.

— Då ni bestämmer er för att låta bli, sker detta naturligtvis under intryck af en senare retelse — att försaka. Om ni nu i stället tagit en pris och snusat så häftigt, att ni fått några tobakskorn i lungorna, hvaraf häftig smärta uppstår, skulle ni då icke känna ånger?

— Visserligen — visserligen — medgifver prosten betänksamt, undrande öfver hvad som nu komma skall.

— Däraf kan ni draga den slutsatsen, att samvetets förebråelser också kunna förklaras ur hypotesen människan är en maskin. De komma sig af förnimmelsen om det onda, man ådragit sig genom sina handlingar.

— Om ni så vill — — om ni så vill — — me-en i så fall som följd af en slutledning, som maskinen icke skulle kunna göra, utan blott det förnuftiga väsen som är förenadt med den. Själf sade ni förra gången, att ni gör er förebråelser öfver vissa handlingar, ni begått, ehuru ni sam-

tidigt häfdade, att hvar människa måste handla i enlighet med sin natur och att ingen rättvisligen kunde förebrå henne detta. Häri ligger uppenbart en motsägelse. Vore ni så fast öfvertygad därom, skulle ni icke nu känna samvetsförebråelser öfver att ni dragit andra människor — jag tänker särskildt på en — i olycka.

Struensee svarar icke. Han kan icke tänka redigt — han känner sig blott så gränslöst olycklig och skuldbelastad öfver allt ondt, han åstadkommit i hela sitt lif. Och mot detta har hans världsåskådning ingen tröst.

Prosten iakttaget det mörka, inåtvända uttrycket i hans ögon, väntar en stund, med medlidsam min, ty han anar hur samvetssmärtan bränner förnekaren invärtes, och fortsätter sedan:

— Ni vet, herr grefve, att den copernicanska hypotesen, som är bekvämare och förnuftigare, ersatt den tychoniska. Förnuftet erkände det som en plikt att antaga den förra och låta den senare fara. Ni befinner er just i samma kategori. Ni har sett, att er hittillsvarande hypotes är motsäggande, obekvämt och obrukbar. Om jag nu kunde angifva er en annan, bättre, skulle ni då icke anse er förbunden att antaga den? Jag vill uttrycka den hypotesen så: Människan består af två sub-

stanser: kropp och själ. Kom ihåg, jag utgifver ännu icke min sats för annat än en hypotes. Men jag tror, att denna icke har alla de brister, som vi upptäckt hos er egen, utan tvärtom motsatta fördelar. Kroppen, den ena af de båda substanserna, hvaraf människan består, är och förblir en maskin. Så tillvida kan ni behålla er gamla mening. Icke heller behöfva vi tvista därom, att icke det af kroppens rörelser betingade tillståndet och äfven vissa själens förnimmelser, måste kunna förklaras ur den maskinens inrättning. Själen däremot är af sin skapare begåfvad med förstånd och vilja, förnuft och frihet. Ty vi kunna bilda begrepp och jämföra dem med hvarandra, vi ha sympatier och antipatier och kunna af två motsatta fall välja det ena. Således måste vi ha förmåga till alla dessa verkningar. Så snart ni antagit denna min hypotes äro människans villkorliga och fria handlingar icke längre oförklarliga. Vi förstå då till exempel klart, hvarför jag nyss icke tog en pris snus, ehuru eggelsen därtill fanns. Jag hade min fria vilja och valde — men förmågan att välja förutsätter en själ.

Prosten väntar ett ögonblick förgäfvets på opposition, men Struensee tiger. Öfver hans an-

sikte hvilat ännu det trötta och tunga uttrycket af hopplös förtviflan.

— Jag ber er nu, herr grefve, att jämföra dessa två hypoteser i deras förhållande till Gud och människor och att undersöka, hvilken ni bör föredraga. Af två satser, som icke utgifvas för afgjorda sanningar, tör det väl vara förnuftigast att, så länge icke motsatsen är bevisad, hålla den för sanning som är fördelaktigast för Guds ära och för människors värdighet och lycksalighet. Om människan blott är en maskin, så har Gud visserligen i henne skapat en högst konstfärdig maskin, som vittnar om sin uppfostrans oesterhärmliga skicklighet och uppfordrar enhvar till beundran. Men jag ser ingen afsikt med den, ingen uppenbarelse af sin skapares godhet och vishet, hvilket jag med rätta förutsätter i Guds verk. Gud förekommer mig i så fall, om uttrycket icke är oärevördigt, som den konstnärligaste marionettelekare. Består å andra sidan människan af kropp och själ, så har Gud i oss frambragt förnuftiga och fria varelser och jag kan af deras förnuft och frihet sluta till, att Gud har särdeles välgörande och sig själf värdiga afsikter med dem, jag lär således att vörda hans godhet och vishet och att älska honom. Härutinnan uppenbarar han sig för mig som kär-

leken, som en fader för sina barn. — Enligt den första hypotesen är människan ett lekverk, ett slafviskt, obetydligt väsen, ingalunda bättre eller lyckligare än de själlösa djuren och efter sin död kanske ett ingenting. Enligt den andra är hon en varelse, skapad för viktiga afsikter, en varelse som skall behärska sig själf och som intager en upphöjd plats bland Guds verk, som är medveten om sina egna stora företräden framför otaliga andra skapade väsen och som efter döden har att vänta en härlig förbättring. Den som nu vet, att han icke kan tänka för högt om Gud och som har sann kärlek och aktning för sig själf, kan väl icke vara i tvifvel om, hvilken af de båda hypoteserna han skall antaga.

Under hela detta långa tal har Struensee suttit försjunken i sina egna tankar. Orden ha trummat mot hans öronhinnor enträget som gamla barndomsminnen, rösten har förefallit honom bekant. Så har hans far ofta talat på predikstolen i St:Ulrichskyrkan i Halle, och lika litet nu som då har han kunnat öfvertygas, om också respekten för fadern förbjudit alla invändningar. Han känner tydligt, att alla dessa ord icke innehålla bevis för hvad som skulle bevisas. Det är blott en samling af påståenden. Men de spela på känslor.

strängar, som sedan dallra länge i fängelsets ensamhet. Hans sinne är vekt, och det finns någonting inträngande och öfvervåldigande i den öfvertygelsens värme, hvarmed prästen talar. Själf vet han, att han aldrig skall finna ord till försvar för sin motsatta öfvertygelse, han är också trött och skulle gärna medgifva hvad som helst för att få ro, men hyckla kan han icke. Och då han förstår, att prästen väntar på svar, säger han fogligt:

— Jag är icke i stånd att nu försvara min hypotes med samma energi, hvarmed ni försvarar er. Likväl kan jag icke uppgifva min mening. Den mänskliga kunskapen är öfver hufvud taget mycket osäker. Det är möjligt, att jag hittills gjort mig en illusion, men om jag antoge en annan uppfattning, skulle jag alltid riskera att bedraga mig på nytt. Dessutom har jag, under mina närvarande förhållanden, icke ro och gladlynthet nog att undersöka mina hittillsvarande grundsatser. Jag borde ha gjort det förr; nu är det för sent.

Men prosten svarar:

— Sanningen så väl som villfarelsen ha sina ofelbara kännetecken, tack vare hvilka man kan skilja dem från hvarandra, i synnerhet om man betraktar dem från moralisk synpunkt. Sanningen kan till exempel aldrig göra en människa så olyck-

lig, som villfarelsen kan det, därpå har ni ju i er själf i närvarande stund bevis, som borde kunna öfvertyga ert förnuft; och där sådana bevis äro för handen, där upphör all ovisshet. Det är otvifvelaktigt, att ni hittills bedragit er, därom vittna följderna af era grundsatser. Till hvilka förseelser har icke er hypotes förledt er, och hur olycklig har den icke därigenom gjort er. Ni bör nu undersöka, till hvilka dygder och till hvilken lycksalighet min hypotes kunnat höja er, om ni icke förnekat den. Endast efter en sådan undersökning kan ni bedöma, om ni utsätter er för en ny illusion genom att antaga den. Att ni icke förr låtit er angeläget vara att pröfva ert religions-system, är visserligen illa nog och er egen skuld; men därför är ni icke berättigad att nu ytterligare låta saken hvila. Ännu har ni tid därtill, och ro och gladlynthet skola icke fattas er, ty sådant plägar följa med ett redligt pröfvande af sanningen. Här i fängelset är ni åtminstone undanryckt alla tröttande förströelser. Icke heller skola era redliga bemödanden misshaga Gud. Gud kan och skall välsigna dem, och skulle ni än icke nå det mål, till hvilket jag önskar föra er, så skall dock säkerligen ingen af de goda tankar, de ädla beslut, som ännu kunna uppstå hos er, vara utan följder

för er i evigheten. Ni skall därigenom åtminstone kunna något förringa det straff, som ni har att frukta.

Nu är andan öfver prosten Münter, nu är han icke längre den deltagande vännen, som med mildhet diskuterar hypoteser, utan en Herrans tjänare, en lagens förkunnare, hvars blickar gnistra öfver syndarens hufvud, när han fortsätter:

— Men om ni icke vill frångå en uppfattning, som utestänger er från alla religionens välgörande verkningar, om ni fasthåller den, förmodligen för att ha den eländiga trösten, att ni efter döden skall helt och hållet upphöra och således icke ha någonting att frukta, så måste jag säga er, att ni bedrager er i er fruktansvärda förhoppning. Om det ock vore oemotsägligt bevisadt, att människan är en maskin, så kan Gud, som en gång förfärdigat maskinen, om han så vill, återställa den efter dess förstörelse. Hvar urmakare kan ju sålunda återställa ett sönderbrutet ur. Åtminstone måste ni i så fall gå ur världen med en förfärlig ovisshet öfver ert kommande öde — och ni kunde ju ännu få visshet och dö med hopp och tröst.

— Ni missförstår mig — stammar Struensee — om ni tror, jag fasthåller vid min öfvertygelse

för att — för att söka tröst i medvetandet om min förintelse — —

Han kan icke tala mer, gråten sitter honom tjockt i halsen och tårarna stå honom i ögonen. Han känner det som om han nyss varit utsatt för andligt våld -- hvar blef den lugna tonen af och hvar äro bevisen? Prästen har icke framdragit ett enda acceptabelt skäl för sin mening — det hela är ett exalteradt spegelfäkteri med ord — — och ändå har det en oförklarlig dragningskraft — — Det kommer sig väl däraf, att han är så ensam och hans själ så trött och utpinad.

Återigen talar prosten, men nu är hans röst förändrad, den har ömma och inträngande tonfall, han ber som om han både om frälsning för sitt eget barn.

— Jag besvär er, herr grefve låt icke de sista veckorna af ert lif gå förbi utan att tänka på lifvet efter detta. Gör åtminstone hvad i er förmåga står för att kunna skiljas hädan med något hopp.

Struensee ser mörkt på prästen, slår sedan ögonen ner och säger:

— Ni måste ha en god fond af godhet, människokärlek, öfvertygelse och ämbetsplikt-trohet för att kunna arbeta så ifrigt för mitt väl och icke bli otålig, fast jag icke kommer er närmare. —

— Ända till er lefnads sista dag skall jag icke upphöra att förmana och bedja er, och jag hoppas så säkert, att Gud skall välsigna mina bemödanden. Jag är rädd för, herr grefve, att det är de olycksaliga böjelser, som så mycket bidragit till er olycka, det är äregirighet eller rättshafveri, som gör er orättvis mot sanningen. Hur är det möjligt att ni ännu kan älska en böjelse, som störtat er i ett sådant elände.

— Ack — säger Struensee och skakar sitt hufvud — det där är redan förbi. Jag är mycket liten i mina egna ögon. Och hur skulle jag också kunna vara äregirig här?

Medan han säger detta, skymtar den tanken dunkelt fram att hela samtalets karakter blifvit förändrad — prästen tager nu allt för afgjort — och kallar det för rättshafveri att tvifla på meningar som aldrig bevisats.

— Å — svarar prosten — passionen rasar ännu helt säkert i er själ! Det fattas den blott tillfälle att åter bryta ut som förr! Men mot sanningen kan den dock ännu opponera sig, om ni tillstodjer det. Tag er till vara därför! Den föraktade sanningen hämnar sig!

Detta gör ringa intryck. Också känner prosten Münter, att han nu, innan han säger farväl, måste

öppna den fångnes hjärta för mänskliga och varma förnimmelser. På så sätt skall han lättare få inpass också för religionen. Och hans stämma blir åter mild:

— Betänk hur oändligt djupt ni måste ha be-
dröfvat era fromma föräldrar. Vore det icke nu
er plikt att åtminstone försöka skaffa dem den
enda tröst, som för dem återstår, nämligen att de
icke behöfde vara bekymrade för er framtid.

Detta klingar nästan som en sarkasm, men
Struensee är alltför trött för att uppfatta orden så.

— Min far är en rättskaffens man — säger
han — van att handla efter sin öfvertygelse, men jag
tror, att han varit för hård mot mig.

— Så tror ni kanske, men jag förmodar, att
ni misstager er. Ni har utan tvifvel varit utsväfvande
ända från ungdomen, och detta har den
redlige fadern icke velat förlåta. Detta har ni
hållit för hårdhet.

— Det må vara sant, men — —

— Men ni visste likväl, att han var fader
och ni son. Visste ni icke också, att ni, i er egen-
skap af son, var skyldig er fader, som tillika var
en rättskaffens man, lydnad?

— Jag har också lydt — ända tills jag kom
till den ålder — —

— Var ni då sedan mindre son, och han mindre fader? Confucius, hvars moral ni, efter hvad jag tror mig ha hört, föredrager framför den kristliga, hade kunnat ge er vissa lärdomar i det fallet. —

När prosten tager afsked, märker Struensee att han har tårar af medlidande i sina ögon.

VII.

(5 Mars.)

Sidan är lång och ensamheten tung. Struensee hvilar på sin bädd, med ögonen slutna, medan hans tankar sträcka uppåt mot den andra världen, som redan börjar hägra för hans inbillning. I sitt djupa, själföfvållade elände känner han en ständigt växande hunger efter godhet, och hans längtan irrar sökande om i det blå, där han ofta tycker sig skymta någonting liknande ett personligt väsen af kärlek och barmhärtighet. Hur gärna skulle han icke sjunka i andakt och tillbedjan inför detta väsen, anropande dess godhet som de kristne åkalla sin Gud; men ideligen förmörkas dess anlete af drifvande moln och hans fantasi famlar då vanmäktig bland töcknen.

Vid sidan om honom på bädden ligger Jerusalems bok, som prosten Münster lämnat kvar vid

sitt sista besök. Att läsa är en stor hugsvalelse, och den fångne har i dödens ångest klängt sig fast vid hvar tröstande tanke i denna bok, men ensamhets-känslan, nervsvaghetens mörkrädsla, lifsinstinktens *horror vacui* viker endast för en lefvande människa, och den vakthafvande officern är endast en maskin, som observerar. Wolff kommer ju alltsom ofast, men han får icke tala. Gud gifve att prästen infunne sig i dag!

Var detta en bön? Ja, hvad är bönen, annat än en brinnande önskan eller vädjan till den Allsmäktige? Nyckeln rasslar i låset, dörren öppnas, prästen är där! Hans ansikte lyser af mildhet och medlidande, hans hälsning är varm som en väns, och han talar så:

— Mitt hjärta säger mig, att jag i dag skall komma ett steg vidare med er, min käre grefve. Jag ser, att ni läser i Jerusalems bok. Hur långt har ni hunnit, och hvad tycker ni om den?

Struensee ser upp med ett vänligt leende:

— Jag håller just på med betraktelsen öfver människans moralitet. Boken är förträffligt skriven, och jag finner däri ingenting, som motsäger mitt förnuft. Här är ju också åtskilligt som strider mot min uppfattning, att människan är en maskin; men det tycks mig likväl ännu, som om sensibiliteten bevisade och förklarade allt.

Prosten gör sig ingen brådska med svaret. Han är nu helt viss om sanningens seger, och hans goda lynne kan icke fördunklas af invändningar, som han redan förutsett. Han sätter sig bekvämt tillrätta på stolen, drager fram näsduken, öppnar snustobaksdosan och anmärker i fryntlig ton:

— Jag förstår icke detta. Sinnena äro ju blott verktyg, tuber eller speglar, genom hvilka vi varsna föremålen. En tub eller en spegel kan icke se. Iakttagelsen förutsätter någon som ser. Denna någon är själen eller vårt jag.

Argumenteringen gör tydligtvis intryck, men blygseln hindrar väl grefven att erkänna sitt misstag. Dock måste detta ske. Prosten Balthasar tager sig en pris för att upplifva sitt minne och talar sedan med brinnande öfvertygelse:

— Ni har likväl redan insett, att er hypotes om människan som en blott maskin är på alla vis ogrundad, otillräcklig, ovärdig Gud och människor. Ert förnuft är öfvertygadt. Ni kan däremot icke förneka den bättre beskaffenheten af satsen, att vi bestå af kropp och själ. Ni kan icke neka till, att förnuft och erfarenhet öfverbevisa er därom. Likväl vill ni icke uppgifva den förra tanken och icke antaga den senare. Hvad kan och hvad måste orsaken vara därtill? — Själf säger ni, att er mening

är för djupt rotad, att den mänskliga kunskapen är otillförlitlig; därest ni bedragit er i er hittillsvarande mening, fruktar ni att utsätta er för en ny villfarelse genom antagande af en ny. Finns det nu häri någon grundad anledning till ert motstånd, eller är detta icke undanflykter? Jag fruktar det senare.

Ni säger, att er hypotes är alltför djupt inrotad. I ert förnuft? Eller i ert hjärta? Det förra alternativet är icke möjligt. Det är förnuftets natur och plikt att hålla för sanning allt hvarom det är öfvertygad. Ni *är* öfvertygad om falskheten af er egen mening och sanningen af den motsatta. Alltså måste ni nödvändigt antaga den senare. Gör ni det icke, måste er mening, att människan är en maskin, vara för djupt rotad i ert hjärta. Därom senare.

Ni säger, att den mänskliga kunskapen är otillförlitlig, men det finns bevis för den satsen, att människan har en själ. För maskinhypotesen finnes inga bevis. Där det finns bevis, är ingen otillförlitlighet möjlig. Ni behöfver alltså icke frukta att bedraga er. Och om också den möjligheten finnes, ville jag åtminstone för min del hellre låta dupera mig af en lära, som skulle kunna

bli mig så fördelaktig, än af en annan, som redan störtat mig i det djupaste elände.

Struensee känner det som en njutning att höra prästen tala. Genom orden förnimmer han en lefvande människas intresse, smekande hans hjärta, varmt som andedräkten mot hans kind. Han märker väl, att en främmande vilja sakta sträcker sina mjuka fångarmar mot hans egen, men beröringen är kärlig och len som en mors kyss på pannan, och han hängifver sig med trött välbehag åt tryggheten, den skänker. Likväl småler han ännu tviflande och tänker på, hur Brambilla vid sina trolleriföreställningar förvände synen på sina åskådare. Prosten tyckes honom en skicklig andens eqvilibrist, som ständigt framställer påståenden och säger hocus pocus: se här beviset. Men måhända är ett slikt tillvägagående i längden ägnadt att öfvertyga — och han vill ingenting hellre än öfvertygas.

Prosten fortsätter:

— Allt detta känner ni, och jag är viss om, att ni ej skall förneka det. Men i så fall måste ni också medgifva, att ni endast gör undanflykter, när ni talar om den mänskliga kunskapens otillförlitlighet, möjligheten af en ny villfarelse o. s. v. Det måste alltså finnas en hemlig orsak till dessa

undanflykter. Jag vill försöka att utforska dem. — Så här förhåller det sig, min käre, olycklige grefve: er mening om, att människan är en maskin, har för djupa rötter i ert hjärta. Ni älskar den, ni fruktar att förlora någonting behagligt, om ni låte den fara. Därför håller ni fast vid den till trots för alla ert sunda förnufts invändningar. Detta skall jag bevisa er med exempel ur ert eget hjärtas historia.

Alltjämt har delinkventen samma välbehagliga förnimmelse, som om han hvilade viljelös i ett varmt bad, medan vänliga händer varligt vaskade honom ren från all jordens smuts, och ljumma ångor smekte hans själ, tills alla tankar domnade. Också hängifver han sig villigt åt den främmande viljan och lyssnar till prostens, som fortfar:

— När var det ni började handla lättsinnigt, följa ärelystnadens drift och öfverlämna er åt väl-lustens lockelser? Helt säkert i er tidiga ungdom, innan ni ännu förfallit till den tanken, att människan är en själlös maskin. Känslan af handlingarnas moralitet, hvilken Gud nedlagt också i er själ, förorsakade er stundom missbelåtenhet med er själf, och detta sökte ni undertrycka. Kanske hörde eller läste ni händelsevis den satsen: människan är en maskin. O, tänkte ni, i så fall

är ju allting slut med döden. I så fall kan jag ju gärna vara lättsinnig, äregirig, vällustig. Om jag bara aktar mig för det straff, som synderna kunna draga efter sig i detta lif, har jag ingenting att frukta i ett kommande. Så antog ni den bekväma satsen och sökte så småningom efter bevis för att tillfredsställa ert tviflande förnuft. När ni studerade den mänskliga kroppen i afsikt att bli en god medikus — ack, att ni aldrig öfvergifvit den afsikten! — fann ni af och till någonting, som hade en viss likhet med bevis för er älskade mening, och ni tog fasta på det med glädje och höll det för ett oomkullkastligt och ovedersägligt bevis, eftersom det öfverensstämde med era afsikter. På så sätt har ni narrat er själf, min stackars vän! Från den stunden trodde ni, att ni kunde tillåta er allt, hvartill era begärelser lockade er. Hvarje lidelsens utsväfning var er nu medgifven, ni begick den med glädje och trodde er kunna triumfera öfver dygd och religion. Tanken, att ni ju blott var en maskin, söfde ert samvete, när det kanske någon gång rörde på sig. Icke underligt, att ni hade denna er grundsats så kär, eftersom den ju länge tjänat er till sköld mot alla samvetets angrepp.

Så måste då slutligen jag, i min egenskap af er vän, som åtagit mig att sörja för er själs räddning,

säga er, att den illusionens tid är förbi, att ni är mera än en maskin, att ni har en odödlig själ. Jag måste angripa ert system, ert eget förnuft kommer mig till hjälp, ni blir öfvervunnen: men ni vill icke ge vika. Den enda orsaken därtill är, att er mening har för djupa rötter i ert hjärta. Ni är den liksom tacksam för det den tillåtit er att tillfredsställa alla begär; men framför allt förutsätter ni, att ert samvete plötsligt skall vakna ur sin bedöfning, att ni skall betungas af en oändlig mängd synder och att bittra förebråelser skola sönderslita ert hjärta, så snart ni börjar anse er själf för en själ. För att undvika detta, fasthåller ni vid en falsk och farlig tanke, bekänner den och vill tro den till trots för er öfvertygelse. Kanske medverka också rättshafveri och blygsel öfver att nödgas ge efter; kanske har ni bibragt andra er mening och vill nu icke gärna, att era lärjungar skola hålla er för en lärare, som icke varit viss på sin sak? — Men kom ihåg, hvad jag sagt er, och hvad ni medgifvit: icke ens den eländiga trösten, som ni för tillfället gör så mycken affär af, den usla trösten, att jag efter förstörandet af min maskin icke längre skall finnas till, icke ens den kan deriveras ur er sats, om satsen också vore lika sann som denna: Det finns en Gud. Ty Gud,

som förfärdigat maskinen, kan också efter dess förstörande återställa den, om han så vill. Ni må således vara en maskin, om ni föredrager detta, men för den skull är ni icke säker på, att ni icke kommer att lefva ånyo efter detta lifvets slut. Hvad skall ni nu taga er till? Fortfarande motstå sanningen och omintetgöra alla mina bemödanden om er frälsning? I så fall behöfver ni icke mina råd, och ert ansvar inför Gud, all dygds och sannings fader, blir då så mycket tyngre. Eller låta er falska, förföriska sats fara? I så fall skall jag tacka Gud för er och fröjdas mer än jag kan uttrycka, emedan jag har en glimt af hopp om, att ännu se er lycklig i ert tillkommande lif.

Struensee sitter med hufvudet nedböjdt, försjunken i eftersinnande. Underligt är det, hvad prästens ord verka starkt på hans förstånd och känsla. Helt sannolikt synes det honom nu, att han danat sin världsåskådning just så som denne kloke man framställt förloppet. Och det är visserligen icke af rättshafveri utan på grund af en inrotad sinnets hederlighet, han ännu vidhåller sin öfvertygelse. I själfva verket önskar han ingenting högre, än att bli alla tvifvel kvitt, och på djupet, i medvetandets kaos, känner han redan den svaga rörelsen af en spirande förhoppning om ett lif

efter detta. Läsningen af Jerusalems bok har väckt många tankar, som utvecklats sig under ensamma timmars grubbel, och som få ny näring under samtalet med denne förståndige Herrans tjänare, hvars umgänge blifvit dyrbart för hans hjärta. Också gripes han af en kväfvande ångest och beklämning inför den framskymtande möjligheten, att prostens skulle förtröttnas i sina bemödanden och kanske upphöra med sina besök. Tusen gånger hellre vill han då låta sina egna små betänkligheter fara.

— Käraste herr grefve — säger prostens mildt — era dagar äro afkortade och afräknade. Ni har blott ett fåtal kvar. Skynda er då att rädda er själ! Jag ber er därom så långtansfullt, ty jag darrar för den tanken, att ni måhända skall afslå min bön — —

Ett ögonblick är det tyst, men tystnaden är full af spänning, tills Struensee ändtligen utbrister:

— O, jag hoppas och önskar nu odödligheten!

Och liksom till förklaring af det bråda omslaget, tillägger han, pekande på Jerusalems bok:

— Det är omöjligt att motstå innehållet i den boken!

Prosten Balthasar småler förnöjdt, nickar uppmuntrande och snusar eftertänksamt: alltså tör

det icke vara nödvändigt att ingå på några vidlyftiga undersökningar öfver själens tillvaro, natur och odödlighet. Slika spekulationer skulle taga för lång tid och leda till många spetsfundigheter utan värde för hjärtats förbättring. Hufvudsaken är, att delinkventen nu åtminstone fått en förnimmelse af evigheten. Det som hittills gjort honom känslolös, var den falska öfvertygelsen, att det icke skulle finnas ett kommande lif. Den öfvertygelsen är nu rubbad; men den måste helt och hållet frantagas honom, för såvidt det skall bli möjligt att förskaffa honom det sanna lugnet. Hans själasörjare måste då till en början framhålla, att syndaren icke kan vänta något angenämt öde i det tillkommande lif, som han önskar och hoppas. För att kunna inse detta, måste han först bibringas riktiga begrepp om handlingarnas moralitet, som han hittills förnekat. Prosten fortsätter:

— Det gläder mig utsägligt, min käre grefve, att ni hunnit så långt. Låt oss nu en stund sysselsätta oss med moralen. De regler, efter hvilka ni bedömer handlingarnas sedlighet, vill jag tillsvidare lämna oanfäktade — era handlingar måste icke dess mindre komma till korta vid en närmare granskning — —

Han hinner icke sluta meningen, innan Struensee infaller:

— Vore det icke ändå bättre och säkrare att redan nu utgå från Gud — anse honom som iakttagare af våra göranden och låtanden?

— Visserligen, visserligen! — medgifver läraren, angenämt öfverraskad af sin lärjunges nit — men det skadar ju icke att också betänka, hur omoraliska era handlingar måste te sig till och med efter era hittills varande grundsatser.

Prosten har alldeles icke lust att afstå från denna pröfning, hvaraf han lofvar sig mycket. Han tror sig nämligen ha upptäckt delinkventens svaga punkt, där hans samvetes sår vålla honom den största smärtan. Det är icke på långt när så mycket den tanken, att han förgått sig mot Gud, eller att han gjort sig själf olycklig — det som vållar honom mest lidande är medvetandet om, att han dragit sina vänner med sig i fördärfvet. Denna förnimmelse är något att taga fasta på, den måste underhållas och förökas, tills smärtan så småningom blir allmännare och utbreder sig också till hans öfriga förseelser.

— Om ni också ingenting annat hade att förebrå er än detta: Jag är skuld till den olycka, hvori mina vänner nu befinna sig — så skulle ju

redan därigenom ert ansvar inför Gud bli tungt, omöjligt att bära?

— Det erkänner jag gärna — svarar Struensee, och tårarna rinna utför hans kinder — också vill jag icke försvara mig inför Gud — hoppas han skall icke fordra detta af mig — — måste förlita mig uteslutande på min ånger och på Hans godhet. Tror ni icke, att Gud skall förlåta mig mina förseelser efter en filosofisk försoning?

— Nej. Enligt min uppfattning kan jag icke ge er någon förhoppning därom. Jag känner blott ett medel att vinna nåd inför Gud, och detta är icke den filosofiska utan den kristliga försoningen. Jag kan för tillfället icke bevisa er, hvarför det måste så vara, men om ni tänker öfver Guds godhet, den ni förlitar er på, så måste ni förstå, hur godheten just gör det nödvändigt för Gud att vara rättfärdig och visa sin afsky för det moraliskt onda. Och en sådan godhet, som den gudomliga, hvilken icke kan urarta till svaghet, är visserligen förfärlig för den, som syndat — därför måste jag bedja er att i detta fall icke sätta någon blind, gudlös lit till Guds godhet.

Struensee sitter en stund tyst, säger sedan, innerligt tacksam, som en djupt förkrossad människa känner sig gent emot en tuktomästare, hvars gissel-

slag sarga, men icke utesluta hvarje föreställning om, att själfva straffet rymmer en gnista af barmhärtighet:

— Ni måste ha mycken människokärlek, som icke blir otålig öfver mig!

— Otålig skall jag visserligen icke bli — försäkrar prosten Balthasar med rörelse — men orolig och bekymrad är jag för er skull.

— Ni borde icke intressera er så lifligt för mig. Hvad skulle följderna bli, om jag vore så olycklig att icke kunna öfvertygas?

— Jag skulle bli utsägligt bedröfvad och gärna vilja hoppas det bästa för er, men icke våga. Gör åtminstone hvad ni kan! Gud skall säkert välsigna era bemödanden. Ännu är det tid för er, ännu kan ni lära allt hvad ni behöfver för att få visshet om Guds nåd och kunna dö med ro och förhoppning.

— Gud gifve det! snyftar Struensee.

Och så blir det tyst en stund. Lärare och lärjunge se hvarandra in i ögonen med djup rörelse och trycka hvarandras händer. En solglimt letar sig in mellan fönstergluggens galler och drager en blek strimma af ljus öfver golfvets smuts. Klockan slår, och det tycks som om slagen återkallat den lifdömde till medvetande om, att tiden

hastar. Han gripes af fruktan att försumma sina fatalier.

— Ni önskar naturligtvis — säger han sakta — och jag tror, ni önskar det på goda grunder, att jag måtte bli en kristen — —

— Det önskar jag visserligen i hög grad — skyndar prosten sig att anmärka — men ni vet: välgärningar kunna icke påtrugas någon; och den största af alla, som kan vederfaras er, är det mera naturligt, att ni själf söker. Lär ni er först rätt fatta, hur farlig er belägenhet är, så skall behovet snart drifva er att söka Guds nåd där den ensamt är att finna.

— Men hur är det möjligt — frågar Struensee plötsligt — att kristendomen kan vara den af Gud uppenbarade enda vägen till lycksalighet, då endast ett fåtal af jordens milliarder människor känna den, och då till och med högst få af de kristna lefva efter sin tro?

Prosten snusar länge och grundligt, vänder dosan betänksamt mellan sina händer, kastar en blick efter solglimten, som försvann, och svarar:

— Af det första tviflet vill ni draga följande slutsats: det strider mot Guds godhet och rättfärdighet att icke ha gett alla människor kunskap om den enda lära, genom hvilken en människa

kan bli salig. Men veta vi väl, om icke Gud kan saliggöra också människor, som aldrig fått kunskap om kristendomen, för så vidt de uppföra sig så väl, att sådant kan ske? Och om Gud har skänkt någon ett godt, som han nekat andra, bör då denne någon för den skull känna sig berättigad att icke fästa afseende vid och icke undersöka det, blott emedan Gud medgifvit honom och icke alla samma goda? Har icke Gud olika fördelat allt det goda, som vi ha hans kärlek att tacka för, till exempel ära, rikedom, hälsa, begåfning och till och med kunskapen om den naturliga religionen? — Af det andra tviflet vill ni draga denna slutsats: Emedan kristendomens bud efterlefvas af så få människor, motsvarar den icke Guds af sikt och kan därför icke ha sitt ursprung från Den Allvise. Men kom ihåg, att den är en religion för fria väsen, som icke stå under något tvång beträffande sin salighet, och att fördomar, villfarelser och begärelser kunna göra också de starkaste moraliska bevekelsegrunder overksammas. Likväl kunna vi ju icke förneka, att människosläktet i det hela taget blifvit oändligt mycket förbättradt efter införandet af den kristna religionen, och att den således, i högre grad än ni synes tro, bevisat sin makt öfver det mänskliga hjärtat.

Svaret tillfredsställer icke den tviflande, tusen invändningar fladdra genom hans hufvud, men han har icke tid med dem nu, icke heller tankekraft nog att formulera dem i ord. Det förefaller honom som om bevisföringen varit högst otillfredsställande, som om den icke berört kärnpunkten i hans invändning; men detta vågar han icke tillstå nu. I ensamheten efteråt kan han grubbla däröfver, nu måste han vidare:

— Men till och med goda kristna begå dock ofta synder?

— Visserligen, visserligen! — Prosten nickar öfverseende — men skall eller kan ens människan i denna världen bli helt och hållet fullkomlig? Och tror ni, kristendomen åsyftar att frambringa verkningar, som i betraktande af vår härvarande sinnesbeskaffenhet äro fullkomligt omöjliga? Dessutom är det också stor skillnad mellan en sann kristens synder och en lastbar människas. Den förre faller, men upprättar sig åter, den senare fortsätter och förnyar ständigt sina missgärningar. Och om det också på jorden blott finnes en enda kristen, hvars vandel gjorde hans bekännelse ära, så vore ju redan detta nog att förbinda en hvar, som kände honom, till pröfning

af denne ende kristnes religion och till antagande däraf, om den befundes grundad.

Alltjämt samma sväfvande kretsande omkring periferien! Om Gud gifvit jordens myriader människor en religion, som blott en kan efterleva — är detta förenligt med föreställningen om Hans allvishet och allgodhet? — Och vidare — —

— O, jag har så många tvifvel! — utbrister Struensee i bekymrad ton och med ångest i blicken — Ni skall svårligen kunna häfva dem alla!

— Oroa er icke däröfver — lugnar honom prosten — Jag är viss om, att största delen beror på bristande kunskap om kristendomen. Ni har icke heller ännu hunnit sorgfälligt genomtänka alla bevis, som föreligga. Betrakta nu först kristendomen från den rätta sidan, pröfva skälen, på hvilka den stöder sig, så skall ni med förvåning märka, hur alla era tvifvel försvinna. Det tjänar också ingenting till, att vi inlåta oss på en närmare undersökning af alla dessa inkast. Vi ha icke tid med dem. Det är bättre, om vi laga så, att vi slutligen kunna stryka dem alla bort liksom med ett enda drag. Och skulle det då finnas kvar hos er någon ovisshet öfver en eller annan punkt, så kan ni trösta er med, att Gud i sin dom säkert skall taga hänsyn till den korta tid,

ni haft er tillmätt, till era närvarande beklagliga omständigheter och till den uppriktighet, hvarmed ni söker och tillägnar er sanningen.

Underbart! Den försvunna solstrålen kommer just nu åter till synes. Och det är som om en vingad fridsbudbärare glede in i det mörka fångelset, in i den fångnes mörka själ med en hälsning från den sommar, han aldrig skall skåda, men med budskap om en sommar, skönare än han någonsin drömt.

— Nu är ert motstånd häfdt — säger prosten — och jag lyckönskar er därtill! Ni önskar i själ och hjärta att bli en kristen. Anropa nu Gud om kraft och upplysning därtill.

Det är som om en reflex af solglimten ännu dröjde kvar öfver den fångnes ansikte, när han svarar:

— Är icke en innerlig önskan, riktad mot Gud, redan en åkallan och bön?

— Visserligen. Och om ni rätt ofta vänder er till Gud med liknande önskningar, skall ni utom förhoppningen om bönhörelse också ha den stora fördelen, att ni blir förtrolig med tanken på Guds allestädesnärvaro och er afhängighet af honom. Därigenom grundlägger ni i er själ ett sant förtroende till honom. Och därigenom skola många

Gudi behagliga förnimmelser väckas i ert hjärta. Håll då fast vid dem och akta er att förlora dem. Ert tänkesätt skall därigenom förbättras och en sådan förbättring är högst viktig. Ni måste söka göra den verksam till ert eget lugnande. Öfvertänk därför inför Gud, hvad ni möjligen ännu kan göra godt, och hvad plikten fordrar af er särskildt i era närvarande förhållanden.

När prosten tager afsked, lämnar han sin lärjunge Reimarus: »Betraktelser öfver den naturliga religionens förnämsta sanningar» och förmanar:

— Studera denna bok med flit, och sök beriktiga och fullständiga er förnuftiga kännedom om Gud!

VIII.

(8 Mars.)

Interns tröslösa mörker genomskimras alltsomoftast af en aning om vår. Kälen lossnar, isarna brista, snön blir till vatten och dunst. Och som det plägar ske, när våren nalkas, bäfvar naturen af oro och vanda, och många stormar måste susa, och mycket regn måste falla, och mycket måste brista på jordens yta, innan vintern släpper sitt tag. Så är det ock, när det begynner våras i ett människosinne.

Slika tankar fara genom prosten Münters själ, där han står innanför gluggen i Struensees fängelse och ser ut mellan de grofva gallren. Han lyssnar också med rörelse till gråsparfvarnas kvittrande och tackar sin Gud, som förunnat honom frihetens härliga gåfva. Alla äro icke så lyckliga. Där borta på sin hårda bädd sitter den nyss så

mäktige kabinettsministern och läser flitigt, som en lärvillig och kunskapstörstande scholaris sin lärares utkast till dagens lektion, genomgår åter och undersöker punkt för punkt de bevis, genom hvilka prosten tror sig ha godtgjort, att hvar människas handlingar ha sin egen inneboende moralitet.

Tårarna, som ständigt runnit utför den olyckliges kinder, vittnade högt om hans djupa förkrosselse, och hela hans syndmedvetna uppsyn har visat, att han redan både tillämpar moralens bud på sina egna handlingar och dömer sig själf därefter. Dock tör det vara hälsosamt för hans själ att ännu en gång i stillhet genomgå den moraliska skärselden, och därför har prosten lämnat honom sitt skriftliga utkast att läsa.

Prosten Balthasar känner nu klart, att Herrens välsignelse hvilar öfver hans gärning, och är redan viss om framgången. Hvarför skulle han då icke spela öppet spel? Han har icke velat förneka, att han kommer omsorgsfullt förberedd till hvarje samtal, och att han för hvar gång samlar argument ur sitt bibliotek. En del därtill lämpliga böcker har han ju också satt i sin lärjunges tomma händer, och de ha gjort honom stora tjänster. Grefve Struensee känner redan evighetens närhet och

kan icke värja sig mot det intryck, medvetandet därom måste framkalla. Han är djupt bekymrad öfver sitt moraliska tillstånd, men ännu icke nog, icke så djupt som han borde vara det, i förnimmelser af Guds misshag. Han önskar vinna lugn och ro genom kristendomen, men håller det ännu icke för möjligt att få en fast öfvertygelse därom. Prosten ämnar visst icke påtvinga honom öfvertygelsen, nej, han vill göra kristendomen nödvändig för den lifdömde, genom att ständigt väcka och underhålla hos honom känslan af hans elände och af den fara, hvori han sväfvat. Under tiden kan han så småningom få tillfälle att lära känna bevisen för den kristliga religionen, hvarigenom hans tvifvel måste minskas, allt efter som hans längtan efter religionens tröst växer. —

Struensee läser ängsligt, ifrigt, som en församlig studiosus, när han i sista stund söker tillägna sig pensum för en examen, af hvars utgång hans ve och väl beror:

— Ni har visserligen icke ännu tillstått mig, att ni har en själ. Emellertid är jag tillfreds, hvad ni än må kalla det, som utgör ert egentliga jag. Enligt min terminologi kallas det själen. — Nu måste vi undersöka, hur moraliskt ert jag eller er själ betett sig i världen, och därefter vill jag

öfverlåta åt er själf att afgöra, om ert goda eller onda uppförande kan draga efter sig följder för er efter döden.

Moraliteten ligger i handlingarna — — människans frihet att välja efter uppnådd tillräcklig insikt — — till de moraliska handlingarna höra först och främst sådana, som äro verkligt fria och till hvilka människan bestämmer sig efter föregående öfverläggning; men äfven sådana, som hon begår utan att först ha öfvertänkt dem, hvilket hon dock bort och kunnat göra.

— Hvad gör då handlingarna goda eller onda? Icke blott dess följder för samhället! Dessa kunna aldrig på förhand beräknas — årslånga undersökningar skulle icke räcka till att utforska en enda handlings följder — de breda ut sig till alla sidor, kunna fortlöpa till världens slut, ja, ända in i evigheten; ingen är, som Den Allvetande, i stånd att öfverskåda dem alla, beräkna summan af godt och ondt och således fälla en tillförlitlig dom öfver den ursprungliga handlingens moralitet. En människa, vore hon än den visaste af dödlige, kan endast förutse de allra närmaste följderna. — Också kan hon lätt misstaga sig, hålla en handling för god eller åtminstone oskadlig, hvilken senare visar sig icke vara det. Begärelserna för-

blända mig, förleda mig att se allt i ett falskt ljus, från orätt sida — deras häftighet lämnar mig icke nödig tid till öfvervägande — —

— — i handlingarne själfva måste ligga någonting, som gör dem goda eller onda — ett säkert och ofelbart rättesnöre, efter hvilket vi i förekommande fall kunna afgöra, hvad som är oss tillåtet eller förbjudet. Detta rättesnöre är Guds vilja. — — Gud vill och kan icke vilja annat än det, som i enlighet med hans uppfattning är godt, och han uppfattar allting så som det verkligen är

— — liksom alla människor äro öfverens därom, att socker gör ett annat intryck på tungan än ättika, att ett af koppor vanställdt ansikte icke gör ett behagligt, och en fin, jämn hy intet obehagligt intryck på ögonen, så äro ock alla ense därom, att rof och mord icke är något moraliskt godt, rättvisa och människokärlek i handlingar intet ondt. Lika litet som alla förstå eller tänka öfver de fysiska regler, af hvilka sockrets söta och ättikans sura intryck på tungan eller det sköna och fula ansiktets olikartade intryck på ögat framkallas och måste uppstå, lika litet tänker människan, äfven om hon vid första anblicken af en handling fäller sin dom öfver dess moralitet, på de moraliska regler, genom hvilka omdömet rik-

tighet kan bevisas. Omdömet föregår all öfverläggning och undersökning — utspringer ur en inre känsla, som man kallar den moraliska eller i viss mening samvetet. Alla människor hafva ett samvete, blott med den skillnaden, att det hos den ena är finare och mera mottagligt än hos den andra. Och ni herr greve har också ett samvete. (Davons och Semnons karakterer i Gellerts moraliska föreläsningar.) Hvilken tilltalar er mest? — Ser ni! Det omdömet är ett utslag af er moraliska känsla eller ert samvete.

Struensee lyfter sin blick från manuskriptbladet och stirrar en stund ut i luften. Han erinrar sig tydligt prostens hjärtliga och varma tonfall, när han sade än det ena än det andra af detta, som här står schematiskt upptecknad. Allt tycks verkligen noga genomtänkt, till och med åhörarens svar äro på förhand beräknade! Det hela är ett skickligt flätadt dialektiskt nät, men afsikten skiner väl tydligt fram mellan maskorna.

Svår sak kan det ju icke vara att på förhand beräkna svaren, när man så väl som denna präst förstår att spela på en dödsdömd människas naturliga instinkter. Hvem skulle icke föredraga Semnon framför Damon? Struensee småler ve-modigt vid tanken på prästens ord: Om ni

än i Damon delvis måste ha igenkänt era egna drag.

Då prästen sedan framställde sin sats, att den moraliska känslan är människan medfödd och hör till hennes natur, hade han tydligtvis förberedt sig på invändningen och ville icke afstå från denna del af sitt program, fastän lärjungen, för att slippa diskussionen, gaf sig på nåd och onåd och förklarade sig hellre vilja slå bort alla tvifvel. Diskussionen måste komma till stånd, lärjungen måste uttänka invändningar, hvilka prosten sedan triumferande fick vederlägga, och ändtligen blef det öfverenskommet, att den moraliska känslan måste vara människan medfödd, nedlagd i hennes hjärta af hennes naturs upphof — och att vi i den känslans yttringar förnimma Guds vilja angående det goda och onda i våra handlingar.

Med stöd af konceptet sträfvar Struensee ängsligt att fasthålla resultatet, men allt dansar rundt i hans utpinade hjärna, och han erfar en stor lättnad, då han åter ser prästen på sin plats, och själf icke längre behöfver tänka utan endast lyssna.

— Jag vill nu säga er — börjar prosten — hvartill jag ämnar bruka dessa moraliska regler, som vi blifvit ense om. Vill ni söka nåd hos

Gud, måste ni nödvändigt erkänna era förseelser. Därtill skola dessa regler hjälpa er. Ni måste hålla era handlingar upp mot dem och därefter döma. Jag ser blott två möjligheter att föranleda detta. Den första vore att bedja er själf pröfva ert uppförande efter de öfverenskomna reglerna. Kunde jag förlita mig på, att ni skulle göra detta allvarligt och opartiskt nog, så kunde jag bespara mig obehaget att säga er tusen oangenäma och nedstämmande ting, och er bekännelsens förödmjukelse. Men jag törs icke lita därpå. Ni skulle utan särskild föranledning kanske icke fästa er vid många af era förseelser, icke gå nog på djupet och ofta lugna er själf med otillfredsställelse ursäkter.

— Det är sant.

— Jag måste alltså välja den andra utvägen: förelägga er en målning af ert lif och era handlingar, så vidt jag kan bedöma dem, och därefter pröfva dem en efter en. Därvid måste jag gå långt tillbaka i er ungdom. Och ni vill ju i detta fall bistå mig som en förständig man, den där önskar att grundligt hjälpas och förbättras.

— Ja — säger Struensee sakta — Jag vill tillstå allt för er.

— Jag kommer att bli strängare mot er, än

ni kanske skall finna nödigt. Min själ är nu bunden vid er. Jag måste ansvara inför Gud och mitt samvete, om jag, till och med för att bespara er en smärta, behandlade er med mera efterlåtenhet och mildhet, än jag bör. Men jag begär icke därför, att ni skall bekänna allt för mig. Tillstå blott inför Gud och ert eget samvete, hvad slags människa ni hittills varit. Sök icke ursäktas er inför mig i de fall, ert hjärta säger er, att det ingen ursäkt finns; men rätta mig, när jag onödigtvis gör er ondt, och jag skall tro er på ert ord.

Länkarna rassla; den fångne vrider sig oroligt, och hans pannmuskler sammandragas, som om han ogillade eller redan på förhand pinades af föreställningen om denna moraliska inkquisition. Prosten fortfar:

-- Jag frågar er efter era handlingar icke som en domare, den där vill straffa er för era förseelser, utan som en vän, villig att öfvertänka med er och råda er, huru ni skall kunna afvända Guds misshag. Våra nästföljande samtal måste således nödvändigtvis bli mycket sorgliga för er, käre herr grefve. Jag vet, att ert hjärta redan är såradt, men jag måste försöka att göra dessa sår ännu större. Jag beder till Gud, att han måtte befordra min afsikt, som är att göra er utsägligt bedröfvad.

Dess mer begärlig skall ni sedan bli efter tröst och med dess större tillförsikt skall ni mottaga den enda jag kan bjuda.

En darrande suck pressar sig fram ur Struensees bröst och brister i ett stönande, som en bubbla öfver oron på djupet. Och förkrosselsens tårar börja åter rinna; men prästen framhärdar:

— Jag betraktar er nu som en sjuk, den där antingen måste dö eller underkasta sig en mycket smärtsam operation från läkarens hand. Skulle det väl vara klokt och förnuftigt, om han valde döden för att undgå smärtorna? Eller om han under operationen blefve otålmodig eller ond på läkaren, som menar väl med patienten, fastän han förorsakar honom smärta?

Struensee kan icke svara; men snyftande räcker han fram sin hand, som prosten trycker med rörelse och glädje, i medvetandet om syndarens underkastelse. Så blir det tyst, och tystnaden varar länge. Prosten snurrar eftertänksamt snustobaksdosan mellan sina fingrar, och den fångne gråter alltjämt. Tills han plötsligt ser upp med ett rörande uttryck af på samma gång ängslan och förtroende.

— Om nu blott mina tårar härflöte ur den rätta källan! säger han.

Prosten svarar:

— Jag har en förmodan om, hvarför ni gråter, herr grefve. Säkerligen öfver den olycka, hvari ni störtat era vänner. Detta är er ömtåliga sida. Så fort den beröres, om än aldrig så lindrigt, erfar ni stor smärta. Pröfva er själf, tänk efter hvad det är, som gör er så vek. Är det blott den personliga vänskapen, minnet af forna, gemensamt njutna nöjen, bedröfvelse öfver att ha förlorat alla tillfällen till deras fortsättande? Eller är det medvetandet om, att ni i era olyckliga vänner sårat Gud, religion och dygd?

Struensee funderar en stund. Han förstår, att prästen syftar på hans förhållande till drottningen, och exemplet synes honom olyckligt valdt, eftersom han lidit af medvetandet om den olycka, han dragit öfver sina vänner, långt innan han erkände begreppet dygd i denna bemärkelse. Men detta kan han icke säga prosten, och han svarar därför undvikande:

— Ack, det är förfärligt svårt att komma till visshet därom.

Sedan sitter han åter en stund försjunken i sina egna, missmodiga tankar, tills den inre ångesten åter bubblar fram:

— Om det nu bara icke är för sent för mig

att söka nåd hos Gud! Jag gör det ju blott af nödtvång!

Själasörjaren svarar härtill:

— Ni har orsak, herr grefve, att göra er själf de smärtsammaste förebråelser, emedan ni låtit ert hela lif hittills förgå, nästan utan att tänka på Gud, utan att bemöda er om hans välbehag; emedan ni icke låtit er vinnas af all hans godhet utan gjort det nödvändigt för honom att försänka er i det djupaste elände, för att ännu beveka er att återvända till honom. Men på möjligheten af er räddning har ni af den anledningen ännu icke orsak att tvifla. För Gud finnes ingen skillnad mellan tidigt och sent, och någonting måste det ju alltid vara, som gör syndaren uppmärksam på sitt tillstånd och uppväcker hos honom längtan efter Guds nåd — vore det än icke annat, än det elände hvarmed hans synder belöna honom. Det kommer an på den uppriktighet, hvarmed ni söker nåden, om Gud kan skänka er den. Han, som jag tillbedjer och kallar min Frälsare och som ni — enligt hvad jag hoppas till Gud — också skall lära känna, säger, utan att bestämma någonting om tid eller bevekelsegrunder: *Den till mig kommer, stöter jag icke bort.*

— Jag kunde väl också — fortsätter Stru-

ensee sin själfpröfning — drifvas därtill af en önskan att vara er till behag.

— Den tanken har verkligen redan oroat mig, och ni måste grundligt pröfva er själf i detta afseende. Om ni af aktning för den vänskap, jag hyser för er, beslutit, att icke bedröfva mig genom ett afsiktligt motstånd, så tror jag icke, detta skulle misshaga Gud. Men detta tvifvel på er egen uppriktighet behöfver sannerligen icke ingifva er några allvarligare bekymmer. Det kan icke vara af tillmötesgående mot mig, som ni är så sorgsen och bekymrad, som ni utgjuter så många tårar.

— Hvad skulle jag också vinna därmed? — frågar den fångne efter ett ögonblicks betänkande, i det han åter räcker prostens sin fjättrade hand. — Nej. Det är icke af tillmötesgående mot er!

Hans tankelif är ett mörker med af och till flämtande små ljuslågor, som icke förmå sprida någon full klarhet.

— Jag erinrar mig från kristendomsundervisningen i min ungdom — säger han — att en kristen bör kunna dö med den största glädje och tillförsikt. Och jag är så ängslig till mods af tvifvel. De återkomma ständigt, hur mycket jag än undslår mig dem.

Prosten, som icke rätt vet, hvad han skall svara härtill, söker en ingivelse i snustobaksdosan och tror sig efter en stunds funderande ha funnit, att delinkventen måste syfta på det underbara sinnestillstånd, som många kristna trott sig förnimma och hållit för en ofelbar följd af benådningen.

— Slika förnimmelser — förklarar han alltså i en ton af utomordentlig säkerhet — böra dock icke anses för nödvändiga och ovillkorliga, om de ens verkligen varit förhanden. Jag har känt många rättskaffens kristna, som aldrig haft dem. Och jag själf, som dock vet mig vara en kristen, har icke heller någonsin förnummit något sådant hos mig själf.

Men Struensee fortsätter i sin egen tankegång, utan att fästa afseende vid prästens ord, hvilkas andemening han icke förstått:

— Jag har själf sett en mycket from man dö, och han gick med mycken ängslan ur världen.

— Den ro jag kan önska er i döden, herr greve — genmäter prosten — kan icke bestå i någon synbar glädje, utan måste vara en viss själens stillhet, grundad på öfvertygelsen om, att ni uppfyllt de betingelser, Gud föreskrifvit som de enda, på hvilka han vill benåda oss. Ni måste

också göra någon skillnad mellan en kristen, som under en lång följd af år varit en sann kristen, och er själf, för så vidt ni ännu kan bli en kristen. Lika litet som det kan förefalla er själf sannolikt, att ni, om er omvändelse vore än så uppriktig, skulle kunna bli en af de främste bland de salige, lika litet kan ni i dödsstunden hoppas på den glädje, som måhända uteslutande kommer på de mest pröfvade kristnes lott.

— Ack! — klagar den lifdömde — hur vacklande har icke mitt hittillsvarande system visat sig, och hur är det möjligt, att jag icke dess mindre kunnat i så hög grad öfvertyga mig själf om dess sanning? Jag hade i enlighet därmed föresatt mig, att bli mina grundsatser trogen in i det sista, förutsätta dem som bevisade och utan alla vidare undersökningar afvakta döden. För den skull hade jag också undanbedt mig besök af en präst.

— Däraf ser ni, hvilken skillnad det är mellan sanning och villfarelse! Så tänkte ni för åtta dagar sedan. Och nu läser ni med sådan flit Jerusalem, fastän han helt och hållet motsäger era grundsatser!

— Ja, det är en förträfflig bok. Vill ni icke taga med er också de följande delarna?

— Beklagligtvis ha inga följande delar utkommit.

— Kan ni icke laga så, att grefvarna Brandt och Rantzau få den här boken att läsa? De ha samma åsikter om religionen, som jag haft, och kanske ha de kommit till dem just genom mitt exempel och mitt tal.

— Jag skall försöka — om något tillfälle där till erbjuder sig.

Återigen försjunker Struensee i hisnande ångest inför det stora mörkret, medan prostens samlar sina tankar till afskedsorden. En liten moralisk brännare vill han alltid gärna anbringa i sin lärjunges hjärta, innan de skiljas; ty endast genom ångest och kval går vägen till frälsning.

Vid kristendomens gräns står den forne förnekaren redan, och innan han nu så småningom föres dit in, måste han först lära känna kristendomen från dess moraliska sida, ty hur oemotståndligt tvingar den sig icke sedan på en människas själ.

— Om det nu lyckas mig, som jag hoppas, herr grefve — prostens har rest sig och räckt fram sin hand till afsked — att under vårt nästa samtal bringa er till erkännande af era förseelser från

mera än en synpunkt, så skall ni säkert få ögonen öppna för den ytterliga fara, i hvilken ni befinner er med afseende på lifvet efter detta. Då vill jag öfverlåta er åt ert förnuft att däri söka hjälp och lugn. Men finner ni det icke, så måste ni nödvändigt godkänna, att jag i enlighet med min öfvertygelse och min önskan att veta er lycklig, hänvisa er till Jesum. Jag säger er på förhand, att ni dock till sist måste vända er till honom. Jag önskade, att ni först skulle lära känna honom från den historiska och moraliska sidan, så att ni måtte se, hvilken god och tillförlitlig och gudomlig man han var. Kanske kan det redan på förhand ingifva er en god tanke om Kristi person, när jag säger er, att Voltaire, som annars nog gärna skulle ha belackat honom också från den sidan, om det funnits sken af möjlighet därtill, låter hans moral och karakter vederfaras all rättvisa.

— Gör han det? frågar Struensee, intresserad.

Prosten nickar bekräftande:

— För att öfvertyga er därom, skall jag, en annan gång, föreläsa er några ställen ur *Evangile du jour*, hvilket dock förmodligen är ett verk af Voltaire. Också Rousseau är helt hänförd öfver Jesu sedelära och död.

— Jag vill minnas att jag läst någonting liknande i Emile.

— Nu kunde jag visserligen — fortsätter prosten, som alltjämt håller sin lärjunges hand i sin — för att främja min afsikt, lämna er det nya testamentet att läsa. Men jag vill ännu icke göra det. Jesu historia är nämligen spridd i alla fyra evangelierna, många ställen äro icke riktigt öfversatta, och andra, som syfta på den tidens seder etc., måste förefalla er oförklarliga; slutligen har ni väl också förmodligen varit van att missbruka en del bibliska uttryck på ett hånfullt sätt?

— Ja — medgifver lärjungen, ångerköpt.

— Jag skall då i stället nästa gång taga med mig den i Zürich utkomna »Historien om Jesu tre sista lefnadsår», hvari händelserna äro samlade och ordnade, och allt är satt i sitt rätta ljus och berättadt i modernt språk. Beklagligtvis är icke heller den boken fullständig. Det intressanta afsnittet om Jesu död fattas ännu.

När prosten hunnit halfvägs mot dörren, vänder han sig om och säger, som om detta vore någonting, han helt plötsligt kommit att tänka på.

— Det är sant — Cramer, min värdige ämbets-

broder, som ni ju känner — ni vet allför väl att han begaf sig bort från Danmark i förtviflan öfver det sakernas tillstånd, hvarför ni bär skulden, herr grefve? — Cramer har bedt mig hälsa er och säga, att Bernstorff förlät er, innan han dog, och att denne fromme man under de sista dagarna af sitt lif var mycket bekymrad för er själs tillstånd.

Brännaren gör sin verkan, samvetssåren svida och tårarna strömma:

— Visste Bernstorff — innan han dog — att jag blifvit arresterad?

— Ja — svarar prosten — det är icke stort mer än fjorton dagar sedan han dog.

— Hälsa Cramer — snyftar Struensee — tacka honom varmt för denna underrättelse — och säg honom — att jag önskar — vara värdig — hans hälsning!

Kyrkklockorna ringa ständigt i dag, och det är, som skälfde i hans själ ett eko af deras klagande klang.

Begränsad är människans synvidd, och hennes förstånd når icke alltid längre än hennes blick. Visst är, att lifvet lefves också hinsides horisonten, och att solen lyser öfver nejder, dem vårt öga

icke kan se. Inskränkt och kortsynt är den människa, som förnekar detta. Hvarför då icke också erkänna möjligheten af en värld hinsides det blå?

Den världen har väl intet mänskligt öga skådat; men aningen och drömmen ha ofta nått dithän.

IX.

(10 Mars.)

Rosten Münter har varit tidigt uppe för att bereda sig till dagens viktiga samtal, men synes icke nöjd med sitt arbete. Uppgiften är också oerhördt svår. Det gäller att så godt som på fri hand uppdraga grundlinierna till den förre kabinettsministerns karakter, med starkt framhäfvande af dess grundlyten; att genom inträngande frågor tvinga honom till bekännelse af sina moraliska förseelser, att rifva upp, utvidga och fördjupa hans samvetes sår, förvärra hans känsla af elände och förnedring och dymedels framtvinga den ruelle, som är trons fruktbara jordmån och säkraste grund.

Härvidlag måste dock själasörjaren noga aktgifva på sig själf, att han aldrig förväxlar, hvad som utspringer af tillbörligt kristligt nit och af

otillbörlig mänsklig nyfikenhet. Prosten Balthasar erkänner ödmjukt inför Gud och inför sig själf, att grannlagenheten icke är hans starka sida, och grufvar sig vid tanken på, hur nära den frestelsen ligger till hands, att syssla mer än nödvändigt med de vällustiga utsväfningarnas intressanta detaljer. Därför är han också denna morgon retlig till lynnet af oro för utgången af sin mission.

Fru Münter ser på sin makes min, när han träder in till frukosten, att högst allvarliga tankar upptaga honom; men lilla Friederikke låter icke skrämma sig däraf, utan hoppar upp i hans famn och kysser honom till god morgon, ser på honom, stryker lätt med sin hand öfver hans kind och undrar:

— Har Kisse rifvit, kära pappa?

— Nej, mitt barn — han lyser upp för ett ögonblick — Jag darrade på handen, när jag barberade mig. Och när man bär sig oskickligt åt, får man skråmor här i lifvet — tillägger han förmanande, ty han försummar icke gärna ett tillfälle att anbringa en sens moral.

— Man får också skråmor, när man leker med kisse! — säger Friederikke med en tydligtvis på erfarenhet grundad öfvertygelse.

Men förgäfves söker hon i dag muntra fadern med sina infall. Hans uppsyn blir åter mörk, och hans ögonbryn dragas betänkligt samman. Han kan icke frigöra sig från den beklämning, som grep honom, då han i går sent på aftonen erfor, att förhörskommissionen återvändt från Kronborg, medförande drottningens skriftliga bekräftelse af allt hvad Struensee bekant, angående det brottsliga inbördes förhållandet dem emellan. Ryktet visste också berätta, att hon — lockad därtill af en bedräglig förhoppning — framställt sig själf som den förledande parten och honom som den förförda. Så vidt hittills bekant, stämmer nu detta visserligen med hans uppgifter, men alltför obetänkt förefaller det, att drottningen på så vis hoppats kunna rädda hans lif. Faktum är ju däri-genom blott ytterligare konstateradt, och hans dödsdom tör efter detta vara viss.

När prosten träder in i fängelset, reser sig Struensee upp i sittande ställning på bädden och lägger bort boken, som han läst i, Gellerts »Moraliska föreläsningar». Hans hela ansiktsuttryck vittnar om, att läsningen skänkt honom tillfredsställelse.

— Hvilken förträfflig bok detta är! utbrister

13. — *Struensee*. III.

han. — Hade jag bara för några år sedan läst sådana böcker — fjärran från förströelser, som nu — så skulle jag säkert ha blifvit en annan människa. Men jag lefde som i en dröm. Hvar finner man också kristna af detta slag?

— Jag tillstår gärna — säger prosten Münter — att de äro sällsynta. Men jag tror, att Gellert var en sådan kristen. Likväl är det ju icke möjligt, att alla kunna nå lika högt. Den här boken visar fullkomligheten, efter hvilken vi alla böra trakta. Enhvar som med all flit bemödar sig om att vara god och rättskaffens, lyckas däri, om han också icke helt och hållet uppnår det mönster, efter hvilket han bildat sig. Gör således också ni i den afsikten allt hvad ni ännu göra kan — —

Struensees uppmärksamhet slappas ett ögonblick, hans tankar syssla med hvad prästen sagt om Gellert som den idealkristne. Det förefaller honom som om han för många år sedan skulle ha läst en roman af samme Gellert — »Den svenska grefvinnan G:s lif» — däri hans pojkförstånd tagit fasta på åtskilligt moraliskt kontraband — blodskam och tvegifte — midt i all den välmenande kristligheten — —

Prosten börjar emellertid:

— Ni erinrar er väl vårt aftal, i enlighet med hvilket vi i dag skulle bemöda oss om, att anställa en uppriktig pröfning af ert moraliska tillstånd? Ni skall därefter bli i stånd att rätt bedöma, om ni kan gå ur världen med lugn och hopp. Till grund för våra undersökningar skola vi lägga de moraliska regler, vi nyligen fastställt. Än en gång måste jag nu bedja er att komma mig till hjälp med uppriktighet och nödig öppenhet och icke tillfredsställa er själf med otillräckliga ursäkter. Misstro i det hela taget hvar och en af era handlingar, som ni måste söka ursäkter för. Jag känner er också icke tillräckligt. Ni skall icke tro, att det, jag kan säga er om era synders mängd och storlek, är allt hvad därom sägas kan. Ert samvete skall uppenbara er vida mera, om ni gör er mödan — som det är er plikt för er frälsnings skull — att tänka allvarligt öfver ert lif. Och Gud vet allt hvad ni gjort mot hans vilja: bekänn således också inför honom, att ni syndat vida mer, än ni själf vet af. Betänk, att hvarje enstaka öfverträdelse af Guds bud har sina svåra följder, som skola utbreda sig och fortlöpa vidare och vidare, ja, kanske icke ens upphöra, när världen går under. Betänk, att alla dessa följder måste falla er till last, och att Gud, som noga genom-

skådar tingens sammanhang, säkerligen skall tillräkna er dem.

— Jag vet väl — säger Struensee, redan nedstämd under tyngden af den oerhörda skuld, som skymtar fram i prästens järnhårda ord. — Jag kan icke ursäkta mina handlingar. Men jag önskar och hoppas också därför ett lif efter detta, ty Gud, som bäst känner både förvecklingen af de omständigheter, i hvilka jag befunnit mig, och mitt nuvarande läge, kan också tillförlitligast och bättre än alla människor bestämma mina handlingars grad af moralitet.

Prosten ser skarpt på den dödsdömde. Det tycks honom, som gömde sig häri en vädjan till Guds rättvisa och ett misskännande på förhand af människornas dom. Slikt måste i den kristliga ödmjukhetens namn bekämpas, ty öfverheten bär icke svärdet förgäfves. Prosten fortsätter:

— Gud har gifvit er ett ovanligt godt förstånd och, som jag tror, goda hjärtats anlag; men genom vällust, äregirighet och lättsinne har ni fördärfvat er karakter. Är det icke så?

— Jo. Vällusten har varit min förnämsta lidelse, och den har mest bidragit till mitt moraliska fördärf.

— Med denna ert hjärtas böjelse, vilja vi

alltså göra början och undersöka, till hvilka synder den förfört er. Vällust är den utsväfvande begärelsen efter sinnliga nöjen. Den är utsväfvande, när människan på ett omåttligt sätt söker nöjet, gör det till hufvudsak och glömmer, att det blott är tillåtet i och för återställande af hennes genom arbete uttröttade krafter. Endast i så fall är det också nyttigt och ett sant nöje. Den är utsväfvande, när en människa söker sitt nöje i sådana njutningar, som genom gudomliga eller mänskliga lagar äro henne förbjudna. Den är slutligen utsväfvande, när den öfvertalar oss att använda alla tjänliga medel i och för dess tillfredsställande, utan hänsyn till dessa medels moralitet. Medgifver ni detta.

Prosten är stolt öfver sin grundliga definition, och Struensee antager numera allting utan bevis. Just som en lärvillig scholaris bemödar han sig om sin lärares ynnest genom att strax slå in på hans tankegång och stödja hans påståenden med exempel ur sitt eget lif. Om sanningen och uppriktigheten af allt, hvad han bekänner, vittnar hans djupa rörelse.

— Jag har hittills alltid varit af den uppfattningen — svarar han — att min tillvaro haft sitt mål i sig själf. Allt har gått ut på att förskaffa

mig angenäma förnimmelser. Och om jag måhända någon gång uträttat något godt, har jag icke betraktat det som en plikt af kärlek eller lydnad mot Gud, utan blott som ett medel till befordrande af mina nöjen.

Ett ögonblick speglar sig i Struensees själden gamla, förtrogna tanken på, att det egentligen borde räknas honom dess mer till förtjänst, om han af ren böjelse uträttat något godt i lifvet. Men han kväfver den strax och ödmjukar sig i bekännelse af sina felsteg:

— I min första ungdom öfverlät jag mig blindt åt alla slags utsväfningar, men när jag sedermera erfor följderna — i smärtsamma sjukdomar — sökte jag återställa min hälsa genom ordning och återhållsamhet. Jag visste ju, att jag endast på så sätt kunde i längden bevara förmågan af njutning. Sedermera har jag visserligen afhållit mig från vilda och tygellösa utsväfningar, men likväl ständigt fortsatt att tillfredsställa min naturs vällustiga begärelser under den tämligen efterlåtna uppsikten af mitt förnuft.

— Kan ni också säga mig — frågar prosten — hvem som från början förfört er till slika utsväfningar?

— Jag kan tyvärr icke urskulda mig med, att

någon förfört mig. Begärelserna funnos tidigt förhanden i min natur — och jag upphetsade själf min fantasi genom läsning af Crebillons romaner — *Le sophia* och andra.

Prosten skakar sitt hufvud ogillande och ser på sin lärjunge med en blick, som åter kommer all syndaförnimmelsens skabbklåda att bränna och ångerns tårar att strömma.

— Ack! utbrister han. — Hur mycket tid, som kunnat och bort användas till befordrande af det goda i världen, har icke förslösats därigenom, att ni med sådan häftighet jagat efter nöjen!

— Jag har alltid bedragit mig själf med den tanken — suckar Struensee — att eftersom jag kunde arbeta fort och behöfde mindre tid än andra till uträttande af mina sysslor, så tillhörde den öfriga tiden mig själf och mina lustar. — Nu, då det är för sent, inser jag alltför väl, hur det hade varit min plikt att i stället efter måttet af de krafter, Gud anförtrott mig, också vara verksam i det godas tjänst.

— Visserligen! Visserligen! — Mycket godt, som det varit er plikt att uträtta, har härigenom uteblifvit! Hur omättligen har ni icke varit i er nöjeslystnad? Och hur utstuderad i konsten att för-

skaffa er själf ideligen nya, angenäma sinnesförmimmelser?

Prostens min förråder här ett djupt mänskligt intresse, men Struensee svarar med stor bitterhet och ruelse:

— Det ständiga hopandet af nöjen, drager efter sig en oundviklig tomhet, och för att utfylla den spekulerar man ständigt på omväxling i lustbarheterna.

— Hur har icke er andes och ert hjärtas bildning därigenom försumrats? Tänk bara på era skol- och universitetsår!

— Ja. Jag har därigenom blifvit mycket efter och har först på senare år börjat söka de kunskaper, som jag borde ha tillägnat mig redan i skolan. Vid universitetet har jag ofta låtit hela månader gå hän i sus och dus, och sedan åter ägnat någon tid åt mina studier. På mitt hjärtas bildning tänkte jag alldeles icke innan jag blef ett par och tjugu år. Sedermera har jag så småningom samlat och inpräglat hos mig själf de grundsatser, ni känner.

— Hur försumlig har icke vällusten gjort er i era plikter mot Gud, andra människor och er själf — och väl också beträffande era ämbetsplikter?

— På Gud har jag icke tänkt mycket, icke heller trott mig vara honom skyldig annat än en allmän tacksamhet för min tillvaro. Mina särskilda ämbetsplikter kan jag visserligen kanske ofta ha försummat för mina nöjen. Likväl har jag vid andra tillfällen mycket allvarligt ägnat mig åt mitt läkarekall.

— Hur har ni icke — fortsätter prosten — genom vällustens ständiga njutning upphetsat er fantasi, fyllt den med smutsiga bilder, af hvilka ni kanske ännu oroas och förhindras i allvarligare eftertänkande? — I hvilket rus af begärelse har ni icke lefvat — eller snarare drömt bort ert lif?

— Det är sant. När jag nu tänker tillbaka, förekommer det mig just, som om mitt lif varit en dröm. Jag kan icke påminna mig mycket godt, som jag uträttat, och hvaraf jag kan sluta mig till, att jag verkligen lefvat.

— Hur tomt har icke därigenom ert lif blifvit på goda handlingar och ert hjärta på goda afsikter. Hur lättsinnigt har ni icke därigenom vant er att tänka öfver religion, dygd och Gud, och hvilka sorgliga följder har detta icke haft för andra såväl som för er själf. Tänk på henne, som genom ert förvällande råkat i olycka och förnedring!

Hvar fråga prosten kastar fram är en ny järn-

tyngd på syndarens rygg, men han är redan så hårdt belastad, att han icke kan känna mera. Det förefaller honom, som om han legat under ett kullvräkt lass af all världens slagg djupt nere i en brunn dit intet ljus kan nå. Han flämtar efter luft, han vill ropa i ångest, men det blir icke till annat än stönande och rinnande tårar.

— I hur hög grad har ni icke, genom välusten, förnekat er mänskliga värdighet och likställt er själf med djuren, hvilka ha sitt enda nöje i det sinnliga?

— Jag ansåg mig ju icke förmer än ett djur — stammar Struensee — jag trodde, att jag skilde mig från dem icke med afseende på arten utan endast med afseende på graden.

— Hur har ni icke därigenom helt och hållet förlorat ert goda namn!

— Ack! Jag har alltid trott, att jag icke behöfde bry mig om den allmänna meningen. Därför har jag blott sökt vara några få människor till behag. Nu erfar jag, hur mycken vikt det ligger på ett genom dygder förvärfvadt godt namn.

— Visserligen! Visserligen! Och hur likgiltig har ni icke varit mot moralisk glädje, som är den verksamaste driffjädern till dygd och en väsentlig del af den sanna lyckaligheten.

— Ja, i mina yngre år var jag nog likgiltig för den glädje, som kommer af goda afsikter och goda handlingar. Sedermera har jag väl förnummit glädje, när jag gjort någonting, som jag ansåg för godt; men jag har aldrig gjort någon skillnad mellan denna ädla glädje och vällustens fröjder.

— Hur många människor har ni icke gjort olyckliga genom er vällust? Hur ofta har ni icke genom ert exempel, kanske också genom direkt uppmuntran och meddelande af era grundsatser, förledt unga manspersoner till utsväfningar? Har ni icke på så sätt varit orsak till, att dessa olyckliga sedan begått alla nyss nämnda och följande synder, eller åtminstone kunnat begå dem? Hur många af dem, ni förledt, ha icke förloradt sitt goda namn och sin hälsa, hur många ha icke till och med funnit döden på vällustens väg? Är det icke möjligt, att öfvergifna änkor och barn, hvilkas män och fäder dödats af den vällust, ni lärt dem, sucka till Gud mot upphofsmannen till deras olycka? Kanske ha många genom de utsväfningar, till hvilka ni förledt dem, blifvit odugliga till äktenskapets plikter, så viktiga för Gud, allt lefvandes fader, med afseende på fortplantningen af det mänskliga släktet? Eller om de också endast blifvit så pass försvagade genom vällusten,

att de blott kunna afla svaga och bedräfliga efterkommande — hvilka stora och varaktiga ödeläggelser har ni icke i så fall föranledigt i Guds rike?

Allt medan prosten Balthasar med flammande nit slag i slag framställer dessa frågor, på hvilka han icke ens ger sig tid att afvakta svar, har Struensee mer och mer sjunkit samman, som en upphettad vaxbild under en knådande tummes bearbetning; hans drag äro förvridna af ångest, och hans ögon tigga om förskoning. Men prosten fortfar:

— Hur månet ungt och oerfaret fruntimmer har ni icke också förfört? Afsiktligt och med nedriga konster har ni hos dessa offer för er vällust trampat religion, ära och dygd under era fötter. Många har ni säkert också gjort olyckliga redan här i tiden, hindrat från fördelaktiga äkten-skap, störtat i armod och förakt.

Här gör prosten ett uppehåll, till tecken att han väntar på svar; och Struensee underkastar sig strax trycket af hans vilja:

— Jag kan icke neka till — säger han ångerfullt, men dock liksom med en svag glimt af hemlig stolthet — att jag varit en farlig förförare. Nästan ingen, som jag vågade mig på, kunde i längden motstå mig, om hon icke strax gaf sig på flykten. Det fattades mig aldrig list när det

gällde att öfverväldiga henne. Likväl måste jag tillägga, att jag aldrig lofvat någon, hvad jag icke velat hålla! Också har jag gjort allt hvad jag förmått, att rädda dem, som genom mig råkat i olyckliga yttre omständigheter, undan elände och armod; men detta kan naturligtvis ingalunda ursäkta mig.

— Kanske har ni också satt faderlösa barn i världen, hvilka nu af brist på uppfostran skola falla samhället till last, och äro i fara att kroppsligen och andligen gå under?

Struensee skakar sitt hufvud. Men plötsligt få hans ögon ett spändt uttryck, som om han pinsamt sökt erinra sig någonting — för länge, länge sedan — ett litet embryo till ett människoansikte — rödt mot en hvit kudde — — Esthers barn. Hur var det — såg han icke sin son mer än en enda gång? Han minns ingenting, men bemödar sig i ångest att minnas och kämpar mot inbillningen, att barnet skulle ha dött. Det hela är som en dröm, men är det väl möjligt, att han icke skulle veta, om barnet verkligen dött? Nej, nej! Och kanske är Esther i nöd nu? O, Gud, af alla synder han begått, tycks honom denna den ojämförligt tyngsta.

— Ja, ja — stönar han — det är tyvärr nog

så — för två år sedan fick jag ett barn med en af drottningens kammarjungfrur. — Modern har jag sört för på alla sätt — hennes far har genom mig blifvit en välbärgad man — men på sista tiden har jag ofta anfäktats af en våldsamt ångest för hennes öde — — O, Gud! — han jämrar sig högt och vrider sina händer så att länkarna skramla — hon var den enda af alla dem jag ägt, som stått mitt hjärta verkligt nära — och hon var själf nästan endast ett barn! Om ni verkligen har någon känsla af godhet — eller blott af medlidande med en djupt olycklig och mycket brottslig medmänniska — så sök upp henne — bringa mig ett budskap från henne — tag er af henne och hennes barn — trösta henne, om hon är bedröfvad, hjälp henne, om hon är i nöd — Hon heter Esther Gabel och bor i S:t Pedersstræde.

— Jag skall se till, hvad jag i detta fall kan göra för er! säger prosten förnumstigt.

Bekännelsen är honom ett nytt bevis på oppriktigheten af syndarens sinnesförändring. Helt och hållet oberörd af den våldsamma smärtan i detta utbrott är han icke heller, men han får icke hängifva sig åt sin mänskliga vekhet, ty Guds ärende går framför alla andra. Därför fortsätter han omedelbart i enlighet med sitt utkast:

— Utan tvifvel har ni också sönderslitit äktenskapliga band, som dock i enlighet med alla sedliga och osedliga folks öfverensstämmande omdöme borde hållas i helgd? Hvilken oersättlig skada har icke därigenom vederfarits båda parterna! Och hur måste icke förnimmelsen af denna orätt ha bedröfvat den äktenskapsbrytande parten! Hvilka samvetskval ha icke följaktligen drabbat eller kunna ännu drabba de olyckliga personer, som blifvit förförda af er. — Hvarmed vill ni ursäkta er, om sorgen eller förtviflan kanske varit till obotligt men för den skyldiga eller oskyldiga partens hälsa eller lif? Och har icke genom ert förvållande det äktenskapliga lugnet, hemmets bästa lycka, mångfaldiga gånger blifvit stördt?

Allt detta gör tydligtvis långt mindre intryck på syndaren.

— Ofta — svarar han — har den lidande parten icke erfarit den orätt, han lidit. I några fall har jag till och med, genom goda råd, som jag gifvit henne, snarare befordrat husfriden. Med sådana ursäkter tröstade jag mig då — nu anför jag dem icke för att ursäkta mig.

— Kanske måste, genom ert förvållande, rättshäffens fäder försörja barn, som de icke med säkerhet kunna veta vara sina egna. Hvilka för-

virringar, fiendskaper, processer kunna icke därigenom ännu länge efter er död uppstå i familjer, som kunnat lefva i ro och lycka, om ni lämnat dem ostörda? — Har ni aldrig brukat onaturliga medel till era lustars tillfredsställande eller för att afvända deras oangenäma eller oväntade följder?

— I det senare fallet vet jag mig åtminstone oskyldig. I min första ungdom — tillägger han fogligt-eftersinnande — har jag visserligen syndat på alla sätt, hvartill brådmogen sinnlighet kan drifva en människa.

— I hvilket elände har nu slutligen dessa utsväfningar störtat er själf? Glöm för ett ögonblick, om ni kan det, att ni därigenom till ytterlighet har syndat mot Gud och att ni tillställt så många oordningar i världen och gjort en mängd människor på mångahanda sätt olyckliga; och tänk blott allvarligt på detta: Hvarmed har vällusten belönat er därför, att ni så outröttligt låtit förleda er af den? Med flyktiga, vämjeliga nöjen, som aldrig stillat era begärelser, med skam, förakt, förebråelser af alla rättsinniga människor, hvilka kände ert syndiga lefverne, med den smärtsammaste samvetsångest, med Guds fruktansvärda misshag, med fängelse och länkar, med en förtidig, förmädlig död och med den yttersta fara för ett olyckligt

lif efter detta. Tänk sedan vidare på, hvad som skulle ha blifvit af människosläktet, om jag och hvilken annan som helst velat lefva som ni!

— Jag inbillade mig, dåraktigt nog — suckar Struensee — att samhället likafullt kunde bestå. De stora i England och Frankrike föra ju ett sådant obundet lif.

— Men icke befordras väl i England och Frankrike nationens lycka genom detta de storas obundna, tygellösa lif? Och icke befinna sig väl de stora själfva så väl däraf, som medelklassen af sitt mera bundna och stadgade uppförande. Vidare utgöra ju dessa stora endast en mycket ringa del af samhället.

Prosten vandrar till fots hemåt från kastellet nöjd med sig själf och sin dag. Hur underbart har icke Gud hulpit honom! Den stackars lifdömde syndare, hvars själ han fått till uppgift att rädda, skall nu visserligen icke länge kunna motstå sanningens öfvertygande kraft. Djupt upprörd har han varit under hela detta samtal, djupt förkrossad vid tanken på sitt så illa förda lif. Ångern är redan i hans hjärta — och hur skulle det väl kunna vara annorledes, då han så här på en gång ställts ansikte mot ansikte med sitt utsväfvande

förflutna, med alla de hemliga synder, som måste tynga hans samvete. I ensamheten skall han nu genomtänka allt på nytt, utan att låta skrämman sig af den smärta, en sådan förnyad granskning måste förorsaka honom. Smärtan är en god läromästare, och ju allvarligare han tänker öfver sina synder, dess bättre för hans själ. Han vill gärna inför Gud erkänna sig vara sämre och ondare, än han själf tror sig vara. Egenkärlek och förutfattade meningar skola således icke förleda honom till partiskhet i uppfattningen af sig själf.

Kristendomens sedelära skattar han redan högt och håller den värdig att vara af gudomligt ursprung. Han är i det hela taget uppriktig och sanningsälskande. Ännu hyser han vissa tvifvel, men känslan af elände skall snart drifva honom mot frälsningen, och han önskar redan af hela sitt hjärta bli delaktig i tron. Guds nåd, sanningens kraft och hans egna ifriga bemödanden skola snart förinta alla tvifvel — om han också icke förstår allt, får han trösta sig med, att i ett annat lif skall mörkret skingras.

Allt detta har prosten sagt honom, och han tycks ha förstått det. Åtminstone kommer han numera icke så ofta med invändningar, och när han någon gång framställer sådana, sker det med

mycken tvekan, liksom blott för att rättfärdiga sin omvändelse inför sitt eget förnuft. De tvifvel som i dag oroat honom, har prosten lätt kunnat undanrödja. Det första gällde den omständigheten, att ingenting finnes antydt i Moseböckerna om själens odödlighet. Det andra gällde treenighetsläran, som han naturligtvis icke ännu kunde ha de bibliska förutsättningarna för att kunna fatta.

Prosten har under dessa funderingar hunnit helt nära sitt hem; då han viker om hörnet till S:t Pedersstræde, erinrar han sig den lifdömdes ångerfulla bön och bestämmer sig för att genast uppsöka Esther Gabel. Det uppdrag, han har att utöfva, är visserligen både pinsamt och ansvarsfullt, men att uppskjuta var aldrig hans vana. Alltså stiger han uppför trappan till Gabels hus, öppnar dörren, går igenom ett par öde rum, där spillror af möbler och sönderslaget glas ännu vittna om syndafloden den 17 januari, och finner ändtligen den han söker. I det innersta lilla rummet mot gården sitter Esther Gabel och spinner. Hon vänder ryggen mot den inträdande och tycks icke ha hört hans steg. Spinnrockens hjul surrar och snurrar, och hennes afmagrade, hopsjunkna gestalt i den svarta klädningen vajar som ett rö för hvarje

trampning. Till höger om henne står en liten, sönderslagen vagga.

Prosten lägger sin hand på hennes skuldra, och hon reser sig förskrämd, stirrar på den främmande mannen med sina mörka ögon under de halfslutna ögonlocken, viker ett steg tillbaka och stammar någonting, som han icke uppfattar. Hennes ansikte är blekt och infallet, dragen synas härjade af smärta, och blicken är skygg.

— Esther Gabel — säger prosten högtidligt — jag har ett ärende till dig, en hälsning att framföra från en, som snart skall dö.

Hon förändrar icke en min och blir icke blekare än hon var. Hon lyfter blott sin vänstra hand, men handen stannar när den kommit halfvägs upp mot hjärtat, och hon segnar till marken som ett rö för tyngden af en korp.

X.

(14 Mars.)

Sakthafvande officern trampar, huttrande i morgonkylan, af och an på fängelsets golf, fyra steg fram och fyra steg tillbaka. Klockan är öfver åtta, och han längtar efter aflösningen. Han är trött af nattens oro. Han har icke fått sofva för arrestanten, som vridit sig på bädden under djupa suckar och jämrat sig i halfslummer. Ibland for han i vädret med ett ryck, så att länkarna skramlade, allt som oftast ropade han ett namn — Esther! — Och hans tänder skuro mot hvarandra, som om han lidit svåra plågor. Ännu kastar han sig oroligt och andas tungt. Nyss slog han upp ögonen, men slöt dem strax med en skälfning i dragen, som om det vållat honom smärta att återfå medvetandet. Han sofver nog icke.

Nej, han blundar blott. Han känner sig sjuk men fattar icke hvari det onda består. Det yttrar sig som en skälfvande kraftlöshet och en lyssnande beklämning, någonting likt den bäfvande stillheten i naturen före ett oväder. Tankarna kretsas ängsligt:

Hvad vet väl en människa om sig själf, om sin egen kropp och dess lidanden? Griper dödens hand om ett af hennes inre organ, förnimmer hon kanske till en början ingenting annat än detta allmänna illamående; eller på sin höjd en smula feber, af stridens hetta, af lifvets motstånd mot den begynnande förstörelsen. — Vår kropp är ett okänt land! Och vår själ? På de dunkla djupen under medvetandets yta röra sig många underliga sinnets gengångare, tankevålnader och känsluskuggor, som glida om hvarandra och stöta samman och kämpa med hvarandra och uppsluka hvarandra. Hvad veta vi därom? Allt är som en dröm.

Hvarför känns det som om hjärtat darrade i stället för att slå? Det är icke af fruktan för döden; döden inger blott den djupaste vördnad och resignation. Döden är lik en hög, sträng läromästare, som med sin hvita hand pekar på vårt förflutna och säger: *sådan var du!* Allt

detta onda har du begått och allt detta goda har du underlåtit. Och nu kan ingenting godtgöras och ingenting försonas.

Och vi vändas i ånger öfver vårt förspilda lif; och vår själ är som en slocknande låga, flämtande af inneboende längtan efter fortvaro.

Tanken känner ingen fruktan för det oundvikliga; hela lifvet ha vi ju sett döden stå väntande i fjärran. Han har kommit helt nära nu, alldeles inpå oss, men det skrämmer oss icke, vi ha vant oss vid hans åsyn, och vi äga ännu förmåga att glömma honom för stunden. Han är försynt till sitt väsen, han pockar icke på vår uppmärksamhet. Kunna vi icke undvika hans blick, böja vi vördnadsfullt våra hufvuden för hans majestät, kyssa hans hårda hand och vilja så gärna lära oss att älska honom. Endast nerverna skälfva af mörkrädsla, och anden trånar i ångest efter försoning. Någonting måste fortvara för att godtgöra, och därför är själens odödlighet ett postulat, utan hvilket en barmhärtig Gud knappast kan tänkas.

Å, Esther, Esther! — Struensee vrider sig, stönande, under samvetskvalen. Han ser henne framför sig, just som prosten vid sitt senaste besök beskrifvit henne, ensam i sitt sköflade bo,

med den tomma, sönderbrutna vaggan — en symbol af hennes våldförda tro och lif. Hvem bär ansvaret? Ingen annan än han, som tog hennes rika och varma kärlek och öfverlämnade henne hjälplös åt fattigdom och nesa, sedan han skändat hennes ära och grumlat hennes tro. Nu måste han lämna henne, och hon skall stå ensam i världen, frysande och svältande, föraktad af människor och förstött af Gud — nej, nej! Det är omöjligt att skiljas hädan utan hopp om återseende efter döden! Det måste finnas ett annat lif, ty han måste få godtgöra hvad han brutit mot detta barn, hans hela väsen revolterar nu mot tanken på en förintelse utan försoning.

Bär icke också en känsla sådan som Esthers evighetens visshet i sig själf? Speglar sig icke oändligheten redan i denna kärlek, högt öfver sinnets åtrå och blodets begär? Så hvälfver sig himmeln öfver jorden. Och i himmeln bor Gud. Och af Gud är kärleken. Och det som är af högre ursprung än kroppen kan icke upphöra med lifvet.

Å Gud, om han kunde återskänka henne den tröst, hon ägde förr i religionen, som var ett med hennes längtan och ett med hennes kärlek. Om han finge tacka henne och säga henne nu, då

alla lägre lidelser slocknat, hur kär hon var honom, och hur ödmjukt han älskar henne i döden. Han skulle vilja sjunka ned för hennes fötter och tigga om förlåtelse, i känslan af sin brottslighet, ty han fryser af längtan efter mänsklig godhet, efter all den innerlighetens värme och lycka, som han kunde ha ägt, om han lefvat med henne i lugn och ro, fjärran från sinnlighetens lusteldar och äregirighetens lockelser.

Så ha tankarna hvirflat utan fred under två hela dygn. Och det är som om hjärtat i hans bröst utvidgat sig till bristandets gräns, och det är som om hans själ redan här i lifvet fått en förnimmelse af den eviga elden. Blodet har varit som brinnande olja i hans ådror; det har gnisslat och rifvit i hans hjärna som af grus mellan kvarnstenar, och håret har rest sig på hans hufvud af ångesten. Å Gud, å Gud, denna synd kan aldrig förlåtas!

Och ändå — Gud är ju barmhärtig? Och för ingenting som han eljes kan ha förbrutit i lifvet har han mera behof af Guds barmhärtighet. Icke heller kan någonting vara mera ägnadt att lefvandegöra inom honom andens fladdrande trånad efter försoning med Gud och hoppet om ett återseende efter döden.

Så börjar nu hans längtan åter sin flykt mot oändligheten, stigande högre och högre för hvar gång hon sväfvar ut. Just som han, i begynnelsen af sin fängelsetid, drömde sig bort från verkligheten, söker han nu lindring i sitt lidande genom att frammana för inbillningen den andra världens glans och härlighet.

Det är icke lätt att bilda sig någon föreställning därom. Den salighet, en kristen kan hoppas på i ett kommande lif, är af helt annan art än sällheten sådan han drömmer den på jorden. Hans sinnliga uppfattning af lyckan måste luttras och sublimeras, innan himmelns salighet kan bli föremål för hans längtan. Ännu har detta icke skett, men evigheten börjar dock hägra för hans aning, visserligen ännu blott svagt och obestämdt, som en groda kanske förnimmer solen. En människa ser en strålande ljushärd och hennes tanke kan fatta dess storhet; för en groda ter sig kanske ljushärden blott som en glittrande prick i det blå. Hon har ingen föreställning om dess storhet.

På samma sätt står människan gent emot evigheten. Hennes sinnesverktyg kunna icke fatta den. Endast aningen når stundom så högt.

De världar, som kretsa omkring solen, och

hvilkas banor vi icke skönja, befinna sig dock ännu inom ändlighetens sfär, som icke ens bildar en den allra minsta lilla bråkdelen af oändligheten. Där dväljas de salige i en glans och härlighet, som ingen dödlig kan fatta. Gud är en öfersinnlig källa af värme och ljus, och saligheten är att uppgå i Gud. Innan detta kan ske, måste människornas själar säkert undergå många smärtsamma förvandlingar, reningsprocesser, liknande vattnets, när det upphettas till ånga och afkyles till is — men i tidernas fullbordan skola alla, som älskat, befinna sig nära hvarandra, två och två — snöflingor smältande i hvarandra och uppgående i Gud under en förnimmelse af gränslös lycka — —

Wolff, som kommer med morgonkaffet, återkallar Struensee till jorden. Efteråt måste han bereda sig till sin själasörjares besök, genom att i tankarna genomgå allt som förekommit under deras förra samtal. Han tager fram konceptet, det skrifna schemat till alla prästens frågor, och sätter sig till arbetet som en flitig lärjunge, men känner ingen uppbyggelse därvid. Allt förefaller så utspekuleradt och dödt nu, då det icke bäres fram af en mänsklig röst och icke genomandas af mänsklig medkänsla.

Prosten har i detta samtal låtit sig angeläget vara att föra syndaren till den andra källan för hans förbrytelser: äregirigheten; men på det området rör sig den gudsmannen alltför ovigt. Hans uppfattning är alltför servil gent emot de makt-hafvande och alltför okritisk gent emot den allmänna opinionen.

— Ni har gjort er för höga föreställningar om ert förstånd och om era afsiktens godhet — — hur vet prosten det?

— På hvilka otillåtna sätt har ni icke sökt höja er, och med hvilka synder har ni icke sökt hålla er kvar på maktens höjd? Med hvilket egensinne har ni icke genomfört era meningar! — Javäl! Men en människa, som vill uträtta någonting stort i världen, måste ha mod och kraft att gå sin egen väg.

— Hvilka våldsamma och farliga anstalter har ni icke träffat? — Struensee skakar sitt hufvud med ett uttryck af ringaktning. Detta är ingenting annat än ett själlöst eko af alla orimliga rykten, som cirkulera.

— Hvilken stolthet, hvilken hårdhet har ni icke, särskildt på sista tiden, visat gent emot dem, som voro beroende af er? Hvilka föranstaltningar till prakt har ni icke gjort, och hur oskick-

ligt var icke detta af en man, som alltid eljes deklamerade mot lyxen? — Struensee sänker sitt hufvud. Det ligger sanning häri. Hans eget samvete förebrår honom detta långt hårdare — och ändå — — där är brist på förstående i prästens dom.

— På hvilken farlig post har ni icke ställt er, och hvilken lagstridig makt har ni icke tillägnat er — — Är ni icke skyldig Gud räknenskap för ert lif, som nu genom ert eget förvällande skall förkortas i blomman af era dagar?

Struensee ryser till; det känns som om en iskall hand rört vid hans nakna nerver; men samtidigt sammandragas hans ögonbryn af ovilja. Det ligger någonting upprörande i prästens metod att alltid hålla honom döden för ögonen. — Prästen menar kanske väl — men hvarför utgår han alltid från, att domen måste bli fällande? Att lagen lika blindt som han själf skall gå de maktägandes ärende?

— Med hvilket lättsinne har ni icke tänkt på Gud? — — Med ett lättsinne, hvartill man svårligen känner motstycke, har ni satt er vid statens roder. Hur kunde ni anse er skickad därtill?

— Lättsinnigt har ni stiftat lagar, utan att

undersöka, hvilka följder de kunde hafva för nationen. — Den nation, ni ville regera och som ni således bort älska och ära — en märklig slutledning! — har ni snarare ringaktat.

Struensee ser upp från pappersbladet. Allt detta tycks honom nu så torrt och skarpt och kallt som innehållet i ett förhörsprotokoll. Det är en moralisk afrättning, och prästen-vännen för rättar sin bödelstjänst utan skrupler, sedan han först bundit en bindel för delinkventens ögon för att tvinga honom till blind underkastelse. — Detta är alltså den allmänna uppfattningen af hvad han utträttat — och sådan skall han efter sin död framstå för eftervärlden.

Och han är så sjuk till kropp och själ, så djupt nedböjd i stoftet, att han icke kan försvara sig. Finge han skrifva, skulle det kanske vara lättare —

Dock nej. Han måste tänka på det, som för honom är viktigare än allt annat! Och för att jaga bitterheten ur sin själ, griper han till Gellert.

När prosten Münter träder in i fängelset, lyfter Struensee sina blickar från boken och hälsar sin själasörjare med rörande undergifvenhet. Alla upproriska tankar ha sjunkit till ro, och den brännande smärtan öfver personliga förhållanden har dämpats i stilla betraktelser.

— Jag skulle icke vara vid mina sinnens fulla bruk — säger han — om jag icke ville tillstå, att jag bort lefva så, som denna bok lär! Ack, om jag i min lyckas tid läst sådana böcker! Jag vet så visst, att de skulle ha öfvertygat och bättrat mig!

Prosten, som genom kommandanten erfarit, att den fångne under de senaste dygnen varit mycket orolig, betraktar honom uppmärksamt och frågar medlidsamt:

— Hur står det till med er, min käre grefve?

— Illa! Illa! Jag kan icke nog ångra, att jag lefvat så förkastligt, handlat efter så onda bevekelsegrunder och använt så dåliga medel. Mina närvarande omständigheter, ja, själfva min död vållar mig icke sådana bekymmer, som mina dåliga handlingar. Och det är så alldeles omöjligt för mig att godtgöra hvad jag förbrutit! — Jag ber er — ärade vän — blif icke trött på mig och lämna mig icke i sticket.

Med en rörelse som en drunknande lyfter Struensee sina armar, tills länken rycker den ena tillbaka. Prosten fattar hans hand och trycker den varmt. Prosten är rörd öfver den djupa be-
dröfvelse och förtviflan, som delinkventens hela varelse andas; men att redan nu skänka honom lugn och tröst, vore icke välbetänkt.

— Jag är mycket belåten med denna ert sinnes oro — försäkrar han tvärtom. — Den skall hoppas jag till Gud, göra er böjd för att gripa det enda medel, som jag kan anvisa till ert lugnande. Ni kan visserligen icke omintetgöra det onda ni förorsakat; men det finns En, som redan gjort detta för er. Och till Honom måste ni, drifven af er samvetsångest, taga er tillflykt.

— Om det blott icke är för sent!

Vid det Struensee säger detta, känns det som om han nu icke förmådde hvarken tänka eller lida mer. Det finns en gräns för all spänning, och reaktionen är öfver honom nu. Hans uppmärksamhet slappas, hans förnimmelse flämtar matt. Han hör prostens tala, men orden äro som tomma ljud, långt borta ifrån. Glimtvis uppfattar han ett och annat och kan däraf bilda sig en allmän föreställning om innehållet — just som i barndomen, då han efter en natt utan sömn halfsofvande lyssnade till sin faders predikan om söndagen.

Prosten söker lugna honom — det är ännu tid, om han skyndar — och prostens vill bistå och icke förtrötta. — Prosten talar om drottningen och om Esther och om de stackars föräldrarna i Rendsburg. Hvilken smärta deras son vållat dem

genom olydnad, gudlöshet och utsväfningar, hvilken dödens ångest, när ryktet nådde dem, om de öfverilade steg han tagit, om hans alltför hastiga lycka, om de medel, han begagnat sig af för att nå den, om det bruk han gjorde af sin makt. — Hur måste de icke från dag till dag ha darrat för den fara, som hotade deras son — i hvilken ousäglig smärta måste icke hans fall ha försänkt dem — och den fara, hvori hans själ sväfvar — — Måste icke hans dödssätt böja dem till jorden! Skola de icke duka under för sin smärta och kanske förlora hälsa och lif?

— Och den, som förorsakat dem alla dessa lidanden, är deras son, är ni!

Prosten säger den sista satsen med stort eftertryck och tystnar sedan. Tystnaden skrämmer Struensee upp ur hans dvala. Hvad skall nu ske? Han får plötsligt en förnimmelse af, att någonting förfärligt förberedes.

— Jag har ett bref till er, från er vördnadsvärde fader! Prosten räcker sin lärjunge ett oförsegladt papper, viket som en officiell handling. Struensee öppnar det med skälfvande händer och läser under våldsamt hjärtklappning:

*Är det möjligt, så önskar jag, att dessa rader
må af dig mottagas, läsas och äfven behjärtas.*

Dina föräldrars sorg, vemod och beklämning öfver sin son förmår jag icke uttrycka. Våra ögon tåras dag och natt. Våra själar skria oupphörligt till Gud om förbarmande. Dock, därom vill jag icke tala. Blott en ting ligger mig och din bekymrade moder om hjärtat. Du känner vårt tänkesätt. Du vet, hvilket mål vi haft med din uppfostran. Du minnes, hur ofta, hur eftertryckligt den sanningen blifvit inskräpt hos dig, att en oskrymd gudsfruktan är till allting nödig. Så ofta jag haft lägenhet att tala till dig, då du redan stod i offentliga värf, har jag hänvisat dig till den allestädes närvarande Guden och förmanat dig till sorgfälligt bevarande af ett godt samvete. Ditt hjärta skall säga dig, om och i hvad mån du efterkommit mina faderliga förmaningar. Sedan lång tid tillbaka ha dina föräldrar varit djupt bekymrade för din skull. Då vi lefva i stillhet och ha få bekanta, och du själf icke lämnat oss några underrättelser om dina förhållanden, så ha våra suckar från beklämda hjärtan stigit till Gud i hemlighet, och vi ha bekymrade anropat honom om, att åtminstone din själ icke måtte gå förlorad. Tre gånger, nämligen i Halle, Gedern och Altona, har du i deras ögon, som stått omkring din sjukbädd, redan varit död. Gud har räddat dig och behållit dig vid lif, säkerligen i enlighet med sin kärleks afsikt blott i ändamål att under nådatiden förbereda dig till den saliga evigheten. Och detta mål vill den trofaste Förbarmaren framför allt nå med dig i ditt fängelse. Du är hans skapade verk. Han älskar

dig, du är återlöst med Jesu blod: Han är en försonad Fader — — — — —

— — Ännu talar Jesu blod för dig. Ännu räcker Förbarmaren sina händer ut mot dig Utan Jesus är ingen frälsning — — — — Hos Honom hafva vi det godt i lifvet, i lidandet, i döden och efter döden. Mamma hälsar. Hon gråter och beder med mig för vår olycklige son. Min son! Min son! Hur djupt du nedslår oss. Ack, om vi dock kunde få den enda trösten, att vår son af allt sitt hjärta omvände sig till Herren Gud, och att vi måtte återse honom med glädje i evigheten, inför Lammets tron! Dina förbrytelser, för hvilka du sitter fången, känna vi icke i sak och tillräckligt. Hvad därom talas och läses in publico är sådant som vi måste fördöma — — — — —

— — Vi föräldrar anbefalla dig åt den evige Förbarmarens faders- och moderskärlek — — Ja, Jesus, du store människovän, hjälp föräldrar och barn till evigt lif!

Struensee lägger brefvet till sidan. Han har blott ögnat öfver den sista halfdelen, han för-
mår icke läsa det i prästens närvaro. Tårarna störta utför hans kinder. Bakom de kärft stiliserade orden, skrifna i medvetande om, att brefvet måste läsas af andra, innan det når fram, gömmer sig en känsla, hvars styrka och djup han aldrig förr tycker sig ha anat. Hur illa han lönat denna kärlek! Hur illa han uppfyllt sina plikter mot

alla, som älskat honom. Öfver alla har han hopat skam och sorg. Och nu är det för sent att godtgöra.

Den enda tröst, han kunde skänka dem i bedröfvelsen, vore om han ginge ur världen som en kristen.

XI.

(14 April.)

Dagarna äro ljusare nu.

Sakta sjunker solen mot Söndermarkens violetta skogar; de sista strålar larna flamma som eldslågor i kastellkyrkans fönster och kastas därifrån som skimrande reflexer in i Struensees fängelse. Så når honom hvarje dag några brutna strålar af himmelns ljus.

Han sitter hopsjunken på kanten af sin brits, med nedböjdt hufvud. Han har åldrats märkbart under den månad, som förflutit. Ansiktet med den gulbleka hyn och de infallna kinderna liknar en gubbes, och ögonen ha samma milda och matta uttryck, som en döendes, när lifsnerven brustit i kampen mot lidandet, och hela tillvaron stillnat i väntan på slutet.

Många världsliga ting ha på sista tiden tagit

hans uppmärksamhet i anspråk; men därför har han icke försummat omsorgen om sin själs frälsning.

Detta är det enda väsentliga, och allt annat än ingenting i jämförelse därmed. Allt sedan den 20 Mars, välsignad i åminnelse, är han en kristen. Då kom nåden öfver honom, vid prestens ord, hvilkas genljud han sedan ständigt hört i sin själ:

— Upphör då att vara en olycklig människa! Tro på Jesus, så äro era synder förlåtna, och er död skall för er bli en ingång till evig salighet!

Sedan dess har han verkligen icke känt sig så olycklig. Tron är i hans hjärta. Ännu anfäktas han visserligen af tvifvel, ty gamla fördomar ha stor makt öfver sinnet; framför allt kommer den tanken ofta igen, att han efter döden skall helt och hållet upphöra. Men han kämpar ärligt däremot, och i den kampen står presten trofast vid hans sida. Tryggt är att underkasta sig den lärde och deltagande mannens ledning, ty han vet svar på alla själfkloketens invändningar, och hans ande är ett säkert stöd för den som vacklar.

Hans personlighet ingifver också förtroende. Hur blid och lugn han sitter där borta på stolen, vid sidan om vakthafvande officerns. Aldrig har

han visat någon otålighet eller hetsighet — utom en enda gång, då han talte om Boulanger, författaren till *Antiquité dévoilée* och *Despotisme oriental*, som han kallade för den störste idiot och charlatan. Motståndare sådana som Voltaire och Rousseau behandlar han däremot alltid med respekt.

Alltid har han tröst tillhands. En syndare med starka böjelser för kroppslig vällust försonar sig icke lätt med den kristna salighetsföreställningen. Himlens fröjder hade till en början ringa lockelse för hans inbillning. Men prosten gaf vingar åt hans fantasi genom sin förklaring: Materiella njutningar sådana som bordets och äktenskapets kan det ju icke bli tal om; men då våra kroppar i det kommande lifvet skola vara af ett mycket finare material, skola våra njutningar följaktligen bli större.

För vår sinnliga åskådning är detta icke lätt att fatta; men det är en lycka att tro.

Tung har den sista tiden varit, men tusen gånger tyngre skulle den ha varit, om icke denne värdige Herrans tjänare stått vid hans sida. Den nedsatta kommissionen har för en vecka sedan fällt sin dom öfver drottningen, däri hon förklarats ha sitt äktenskap förbrutit. Allt sedan dess har Struensee pinats outsägligt af medve-

tandet om, att han genom sin bekännelse störtat henne i olycka. Måhända hade det varit hans plikt att för hennes skull förtiga sanningen? Men också för det samvetsagget har religionen tröst. Gud har upplyst honom om, huru hans förnekande dock icke kunde ha hindrat sanningen att bli uppenbar; prosten har också lugnat honom i detta fall, och nu bekymrar det honom icke, om människor, som icke veta, hvad det är att frukta för sitt eviga väl, anse honom för en trolös föräddare. Han bevarar i sitt hjärta prostens ord:

— Inför Gud är ni således frisagd för alla era synders skuld och straff — inför Honom är ni nu ansedd som om ni aldrig hade syndat — — Timliga straff skola ännu följa på era förseelser: men döden är också det sista. I evigheten finns för er ingenting vidare att frukta, utan allt att hoppas.

Gud vare tack och lof därför! Det lätta uppfammandet af tvifvel och sinnliga begärelser, som ännu ibland anfakta honom i drömmen, skall Gud helt visst förlåta.

Gud vare tack och lof för alla välgärningar, icke minst för det fröjdefulla budskapet från Enevold Brandt, att också han, numera, uteslutande söker tröst i religionen. Prosten Hée, som förbereder

honom till döden, kan icke nog berömma hans sinnes kristliga undergifvenhet.

Struensee rynkar pannan, och det kommer ett uttryck i hans ögon, som om han ännu hörde lifvet till. Han kan icke försona sig med den tanken, att också Brandt måste dö. Han kan icke tro, att en domstol af hederlige män skall påtaga sig ansvaret för den oskyldiges fällande, äfven om de maktägande i sin oförsonliga grymhet skulle yrka därpå. Den hufvudförbrytelse, man har funnit på att anklaga honom för, kan visserligen formelt utläggas som ett *crimen læsæ majestatis*, men då alla kavaljerer, som kungen hedrat med sin synnerliga gunst, en och annan gång tvingats att bära hand på Herrans smorda, skulle Sperling, Holck och Warnstedt, Moranti och konferensrådet Gourmand med samma rätt kunna släpas till schavotten. Generalfiskalens anklagelseakt mot Brandt tycks också ett rent pecorale. Enevold Brandt benämnes däri en af de grofvaste missdådare, som någonsin trampat jorden! Och herr generalfiskalen citerar bibeln, 2:dra Samuels bok, 1: Hvi fruktade du icke att utsträcka din hand till att förgöra Herrans smorde? Och David kallade fram en af sina tjänare och sade till honom: Kom hit och stöt ned honom! Och han slog honom till döds.

Ett vemodigt småleende lyser upp Struensees ansikte. Han tänker på Brandts privatbref till kungen och genomgår i minnet ord för ord hans försvarsinlägg till domstolen:

Jag beder kungen om förlåtelse, då jag nu vet, att det i alla händelser är en undersåtes plikt att ödmjuka sig för sin konung; förut skulle icke ens det blinkande svärdet kunnat förmå mig därtill. Mitt bref kunde ha varit mera bedjande och mera underdånigt; men jag trodde icke att det skulle behaga H. M:t. Jag brukar det talesättet, att kungen ofta sagt, att ingen visste så god besked om alla hans omständigheter, som jag. Detta brukade han säga, när han var mig god, och den tanken hoppas jag härmed kunna tillbakakalla. Han har ofta tillagt, att ingen hade så stor likhet med honom som jag, och detta talesätt har jag utelämnat, då det skulle vara alltför dristigt — — — — — Jag finner det naturligt, att det hos eder, mina domare, uppstår ett dubbelt tvifvel, det första: förtjänar också Brandt, efter sakens natur, att kungen skulle helt och hållet benåda honom? Det andra: hvad önskar han då vidare? — — — — — — — Jag är alldeles villig att dö, ja, att tåla allt det straff, som blifver mig pålagdt; det är Guds tuktande hand, som jag har förtjänt; men jag håller det för min plikt att denna gång tala. H. M:t är mig onådig, därför blef jag fastsatt. Däremot kan jag intet invända. Jag kysser den hand, som

slår mig; men den samma hand, som slår mig, kan också frigifva mig och förlåta mig, liksom Henrik IV, hvilken tillgaf långt större förseelser. Ja, skulle ni dessutom finna detta vara för mycken nåd och önska, att jag personligen ödmjukade mig för H. M:t, så håller jag mig det ej för någon skam. O! måtte mina domare tydligt kunna inse, hurudan min position var hos kungen! Måtte de också känna men strax glömma igen, huru det närvarande är i det invärtes. Då skulle visst edra ögon tåras och edra hjärtan röras af det uppriktigaste medlidande. Dock jag anbefaller min sak i Guds händer och beder er om det, som jag icke behöfver bedja er om, nämligen att följa eder öfvertygelse: därmed är jag alldeles nöjd. Uti brefvet till H. M:t har jag ansökt om, att få tillbringa mina dagar i lugn och därmed menar jag en höfdingepost i en aflägsset liggande provins. Jag vet ej, om någon post är ledig, som jag kunde hoppas få; men jag vet att den i Barmstaedt nog är en af de sämsta och att konferensrådet Arnold länge önskat komma bort därifrån. Vidare sträcka sig mina önskingar ej; ty hvad rätt kunde jag väl hafva till att fordra?

Det vemodiga småleendet dröjer ännu kvar omkring Struensees läppar. Bättre än en konstnärs hand skulle förmå det, har Enevold Brandt i denna sin sista skrifvelse tecknat sin egen bild. Och sådan skall han framstå för eftervärlden: som

något af en riddersman och något af en narr, med ett själfbehagligt småleende; en sirlig kavaljer med en kvick tunga och ett klent hufvud men med hjärtat på rätta stället trots allt; en hofman med ett bortskämdt barns älskvärdhet och elakhet, sangvinisk och oförskräckt, poserande in i döden med en elegant attityd — — —

— Har ni slutat ert arbete, min käre grefve? frågar prosten Münter, som äntligen lägger märke till, att blyertspennan icke längre rör sig i arrestantens hand.

— Icke ännu — svarar Struensee — men snart.

Han ordnar med en feberaktig rörelse de numrerade pappersblad, som hvilat en stund på hans knän, och genomläser ånyo den försvarsskrift, han i dag uppsatt i prosten Münters närvaro. Han har fullbordat den på sju timmar under ett andligt högtryck, sådant han tänker sig, att evangelister och apostlar erfarit, då inspirationen var öfver dem, och sanningens ord hägrade i eldskrift för deras inre syn. Då han nu läser hvad han här framställt, känner han en undrande och skälfvande glädje öfver den klarhet och det öfvertygelsens lugn, hvarmed han uttryckt, hvad han velat säga. Detta försvar, skrifvet under vanskliga förhållanden i en oerhörd själens spän-

ning af en dödsdömd, som därtill förbrukat sin andes sista uppflammande kraft, rymmer den sannfärdiga historien om en man, som genom sin begåfning, sin arbetsamhet och sin energi skapat sig en ställning långt öfver den han födts till, men hvars hufvudmål från början icke varit att göra lycka och som aldrig drömt om att bruka otillåtliga medel därtill. Punkt för punkt har han genomgått anklagelserna, så som försvarsadvokaten refererat dem, och vederlagt dem alla, utom den enda, som han icke nämnt. I den punkten har han erkänt sig skyldig; och för det brottet skall han dö. Men efter honom skall detta dokument lefva och vittna om hvad godt han verkat och hvad rätt han velat, fast lidelserna förde honom vilse och krafterna sviktade inför uppgiftens gränslösa storhet.

Solen har för länge sedan gått ner och mörkret har öfversvämmat staden. Husen slumra med slutna fönsterluckor, gatorna ligga öde, och tystnaden brytes endast af väktarnas rop i gathörnen: klockan är elfva slagen. Dagens arbete är slut; men natten har ock sin gärning.

Ännu brinna vaxljusen i stakarna på generalfiskalens sekretär, och vid den nedfällda klaffen

sitter monsieur Wivet, röd i ansiktet af inre upphetsning öfver den skarpsinnighet och kvickhet, han finner på hvarje rad af det aktstycke, han renskrifver. Detta är nämligen ingenting mindre än den af honom själf författade anklagelsen mot Struensee, med deduktion, bevisföring och yrkanden, i hvilket allt han tror sig ha på ett särdeles förtjänstfullt sätt gifvit uttryck åt den allmänna förtrytelsen och föraktet gentemot den fallne medico-ministern. Därför fäster han också allt som oftast sin stora gåspenna bakom örat och njuter med förnöjelse sin egen spiritualitet i hvad han redan fått ned på papperet. För hvar gång detta sker, flyga hans blickar hastigare öfver bladen, och allt intensivare blir hans själs förnöjelse.

— — *Så visst och sant som det ordspråket i allmänhet är: Stränga herrar regera icke länge, så viss är det ock, att dessa stränga herrar uti denna korta tid kan stifta så mycket ondt, som uti dubbelt så mycken tid ej kan redresseras.* — —

— — *Oförskämndhet och förakt dristade sig till att gå det så högt ärevördiga kungliga huset i möte. Den allsmäktige och Hans ord blef ansedt för löje. Man traktade efter att bortvisa dygd och ärbarhet, med att låta portarna stå öppna och vägarna banade för oanständigheter, dem man icke blygdes för, men uppenbart sökte ära i skändlighet. Förvägenheten gick så långt, att den myndighet, som*

undersåtarna godvilligt öfverlämnade uteslutande till Frederik den tredje och hans descendenter, skulle brukas af undersåtarna, ja, den skulle extenderas, på det att den, som exercerade den, kunde vara oinskränkt.

Språket blef med nationen föraktadt — — —

Familjers ödeläggelse var som mordängelens gärning. Men hvem var denna mordängel? Det var Johann Friedrich Struensee, den allerdumdristigaste person som kan imagineras och uti detta fall kan meritera namn af vir unius seculi, förr medicus, ännu grefve, men (som jag hoppas) innan jag släpper honom, skall intet hafva tillöfvers utom förfäran, dom och straff. — — — — —

All denna hans oförskämdhet midt uti hans största och mest glänsande tillstånd gjorde honom förnedrad i allas ögon; hans läkedom i staten blef ansedd för kvacksalveri; hans meriter blefvo ansedda som döda flugor i en apotekareburk. — — —

Men missnöjet tog så öfverhand, att det blef önskadtt öfver honom så många tusende miljoner olyckor och förbannelser, som där är briljanter uti den guldplåt, som sitter på hans löparens mössa. — — — — —

För den tillkommande tiden, där detta mitt inlägg kanske kommer för åtskilligas ögon, måste jag fästa uppmärksamhet på, att detta blott är en kort berättelse af hvad som är passeradt — — — Man må ej heller lägga mig till last, att jag vid ett och annat tillfälle synes att hafva gjort honom redicul — — — — —

Att uppräknat alla de förbrytelser, som af honom äro begångna, skulle blifva ett alltför onyttigt arbete, helst när man eftertänker, att grefven har blott ett hufvud — — —

Sida upp och sida ned läser generalfiskal Wivet med samma belättna småleende sitt aktionsinlägg, späcktadt med latinska citat och främmande ord, ofta missförstådda eller förvridna, som de platta infall, han slösar med. Han speglar sig själf-behagligt i detta verk, som skall för tillkommande tider vittna om en hederlig mans djupa afsky för lasten. Och han njuter sina råa utfall och fadda kvickheter och är stolt öfver de oviga andens krumsprång, genom hvilka han inbillar sig ha gjort den anklagade löjlig och föraktlig i alla rättänkande människors ögon.

Men på den ljusa tapetdörren till vänster om sekretären tecknar sig en grotesk bild i svart, silhuetten af ett djur med långa öron. Det är skuggan af hans hufvud med den långa gåspennan.

För eftervärlden framstår han i sitt verk som en enfaldig, obildad, lågsint och servil lakej. Den bild han tecknat af sig själf är också en bild af åsnan, som sparkade det döda lejonet.

XII.

(25 April.)

Rorsets väg är brant och tung; hvassa stenar och stickande törnen sarga vandrarens fötter. Blödande af de många såren, nedtryckt under syndernas börda, dignar han i stoftet, men släpar sig vidare på knä mot det härliga målet, den andra världen, som hägrar i ljus och förklaring bortom de jordiska smärtornas gräns.

Bakom honom ligger allting i mörker, och han skymtar icke vägen, som han gått. Samvetsgrant har han likväl sökt dana sig en föreställning därom, för att kunna utpeka den för eftervärlden. Tron utan gärningar är död, och prosten rådde honom till denna gärning. I förgår slutade han sin berättelse om de tänkesätt, med hvilka han snart skall dö; men han är icke nöjd med

arbetet. Det har kostat honom otrolig möda, ty hvar rad är skrifven liksom i en själens skymning, däri alla tankar fått trefva sig fram. Också har prosten, under läsningen i går, hänledt hans uppmärksamhet på en del uttryck, som kunde missförstås af kristne och af icke-kristne. Några har han rättat, andra har han försvarat, men hans förnuft kretsar alltjämt oroligt öfver dunklet, och han blygs inför Gud och människor öfver sin andes svaghet.

Hans pulsar bulta med snabba, skygga slag, och all föreställning om tidens längd har upphört. Timmarna äro innehållstunga som år, och ändå flyga de förbi som i en dröm. Gång på gång genomlefver han under loppet af några ilande sekunder hela sitt förflutna lif, men hvar sekund är utan gränser, och tankarna flämta evinnerligen. Om dagarna, när förståndet är vaket, synes han lugn och känner stundom själf en okonstlad själens stillhet inför döden; men om nätterna, när han sofver, bryter den kroppsliga vandan ofta fram, och han stampar med fötterna och gnisslar med tänderna och biter sig själf i fingrarna. Då han vaknar, vet han ingenting om denna kroppens oro och erinrar sig ingenting, som han drömt, utom att skälen för hans öfvertygelse om kristendomens sanning dragit genom hans minne.

Då och då kommer det öfver honom ett feberaktigt verksamhetsbegär. Han måste beställa om sitt hus. Han har så mycket att uträtta, innan han går ur världen. Men när han försöker fasthålla enskildheterna, blir allt till dimma. Han minns ingenting längre.

Att läsa kristliga böcker ger honom icke samma lindring som förr. Han har svårt att hålla sina tankar samlade. Icke ens bibeln förmår fångsla hans uppmärksamhet för någon längre tid. Hans sinne är alltför oroligt under lugnet. Guds kärlek uppenbarar sig i bibeln icke nog personligt för honom. Orden vända sig till milliarder varelser, icke till honom ensam. Likväl förnimmer han i sitt hjärta både religionens tröst och Guds kärlek; och han röres till tårar däraf. Han älskar och vördar och dyrkar Gud och tror på Hans enfödde son och på människans försoning genom Kristi blod. Han rädes icke längre för döden, fast nerverna rysa och en olidlig värk bränner i nacken som ett glödande järn. Hvad mer? Fysiska smärtor äro nästan ljufliga att bära, och han är en lycklig människa. Han saknar blott ett: närvaron af ett personligt väsen, som kärligt skulle lägga sin hand på hans panna och stryka själavåndan bort — eller draga hans

hufvud till sitt bröst och sjunga honom till ro, som en mor söfver sitt barn, när det börjar skymma — —

Om och omigen läser han sin fars och sin mors bref, som han fått för längesedan och som han i dag vill besvara. Det är tid att beställa om sitt hus. Blyertspenna och papper har han till sitt förfogande. Han skrifver:

Edra bref ha förökat min smärta, men jag har tillika i dem funnit det kärliga sinnelag, som I alltid hafven haft för mig. Minnet om all den sorg, och nu den värsta, som jag förorsakat Eder, då jag lefvat i strid med Edert tänkesätt, är mig så mycket kännbarare, då kunskapen om sanningen lifligare visar mig min orätt. Med den uppriktigaste ånger beder jag Eder därför om förlåtelse. Jag har mitt närvarande tillstånd att tacka för antagandet af tron på Kristi försoning. Edra böner och erinringen af edert exempel hafva mycket bidragit därtill. Varen försäkrade därom, att Eder son funnit det goda, som I hållen för det enda sanna. Betrakta hans olycka som det medel, hvarigenom han förhindrats att förfela detta goda. Intrycket häraf skall utplåna alla andra, liksom det hos mig utsläckt alla andra intryck. Jag anbefaller mig åt Edra vidare förböner hos Gud, liksom jag oupphörligt beder Kristus min Frälsare, att göra Eder Edert närvarande lidande så drägligt, som mitt blifvit mig, tack vare Hans bistånd — — —

Medan han skrifver har prosten Münter kommit. Prosten synes i dag nedtryckt och bekymrad. Han är också fåmält och tiger på ett ängsligt sätt, som kunde han icke finna uttryck för någonting, han gärna vill säga.

Struensees hjärta blir veckt, och hans medkänsla flödar öfver i ord. Han talar andfådt, nervöst, utan att bekymra sig om hvad han säger, endast för att bespara prästen all möda och samtidigt själf få en afledare för sin inre ångest. Af gammal vana forma sig orden till en bekännelse:

— Vällusten har varit källan till min olycka — säger han. — Äregirigheten har blott påskyndat den och bringat den tidigare till mognad. Som jag redan en gång sagt er, ända från min ankomst till Danmark, har jag varit besluten att spela en efter omständigheterna stor roll. Jag tänkte till en början icke på den värdighet och makt, jag sedan nådde. Jag skulle gärna ha nöjt mig med en framstående ställning inom min vetenskap. — — Egentligen var det, förstås, icke äregirigheten, som gjorde, att jag så högt önskade komma hit. — — Det var en vällustig bekantskap, som drog mig hit! Hur måste jag icke afsky mitt förra tänkesätt! Alltid följde jag min vilda och blindade lidelse. Hur eftertryckligt blir jag icke

därför straffad nu! — — och hvad är likväl den sinnliga kärleken? En blossande liten lusteld — ett, två, tre, så är det mörkt. Och afsmaken kommer. Och samvetsförebåelserna. Och de tusen obehagen. Och det hela *var* ingenting. Hjärtat var icke med. Och när man ser tillbaka, skulle man vilja byta all lifvets vällust mot en enda len strykning öfver pannan af sin mors hand. Hur mycket mer känner man till exempel icke för sina syskon än för alla sina älskarinnor?

Han sänker sitt hufvud, och rösten blir underbart blid, och tårarna börja rinna utför hans kinder, men hans ansikte lyser med ett uttryck af solnedgång.

— En enda har varit mig kär. För henne var känslan religion. Hon var ett barn, och jag blef hennes sorg, fast jag ville henne af hjärtat väl. Af alla synder, jag begått, var ingen större än den, att jag svek henne. Hade det aldrig skett, skulle jag icke nu måst dö.

Prosten lyssnar efter stegen, som komma närmare därute i gången, och hans ansikte blir mer och mer förplågad. Då den järnbeslagna dörren öppnas, rycker han till och reser sig. Struensees defensor, hofrättsprokurator Uldahl, träder in i fångelset. Han bär en portfölj i handen. Han

synes upprörd, hälsar djupt och säger med skälfvande röst:

— Herr grefve, jag bringar er en dålig under rättelse.

Struensees min förändras icke stort. Blekare än han är, kan han icke bli.

— Jag har icke väntat annat.

Han griper efter papperen, som advokaten drager fram ur portföljen, och läser slutet af domen:

Så kännes för rätt, enligt Danska Lagens 6:te Boks 4:de Capitels 1:ste artikel: Att Grefve Johann Friderich Struensee bör, sig själf till välförtjänt straff och andra likasinnade till varnagel och afsky, hafva förbrutit ära, lif och gods och vara degraderad från sin grefliga och all annan honom förunnad värdighet; samt hans grefliga vapen af skarprättaren sönderbrytas; så bör ock Johann Friderich Struensees högra hand af honom lefvande afhuggas och därefter hans hufvud; hans kropp parteras och läggas på stegel och hjul, men hufvudet med handen sättas på en stake.

Sedan lämnar han domshandlingarna till prosten, som mottager dem med darrande händer och börjar läsa, medan Struensee vänder sig till sin defensor och frågar:

— Har jag dömts skyldig i alla punkter, som förekomma i anklagelseakten?

— Ja — svarar prokurator Uldahl och sänker sin blick, som om han blygdes å domarens vägnar.

Struensee sluter ögonen. — Så står han en stund tyst, kämpande med den känslan, som vill bubbla upp inom honom, att detta är en skriande orättfärdighet. — Döden må han ha förtjänt, men icke att stämplas som en förfalskare och tjuf inför eftervärlden — en dum beskyllning, blottad på all sannolikhet — och öfverflödig för så vidt, som det enda brott, han bekänt, är *crimen læsæ majestatis* och efter lagens bokstaf straffas med lifvets förlust. — Dock, detta såväl som allt annat är en pröfning af Gud, som ransakar hjärtan och njurar och lägger sin hand hårdast öfver hans ömmaste punkt. Stoltheten är af denna världen; det gäller att förödmjuka sig — dog icke Jesus Kristus som en missdådare på korset?

— Och Brandt? — frågar Struensee, i det han ser upp, darrande af spänning.

— Hans dom är alldeles lika lydande med er.

— Har hans defensor då ingenting kunnat göra för att rädda honom?

Advokaten skakar sitt hufvud:

— Han har sagt allt, hvad han kunde säga, men grefve Brandt har för mycket emot sig.

Det svartnar för Struensees ögon, och hans förnuft försvinner för en sekund, blir borta liksom i en explosion af alla de bitterhetens gaser, hvilka han så samvetsgrant inkapslat i resignation. Skriande mot himmeln är denna orättfärdighet! Ty hvad har väl Enevold Brandt förbrutit? Ingenting annat, än att han var Struensees vän. Och därför skall han nu dö! Och människorna böja sig för den personliga hämndlystnaden, utkludad i rättvisans mantel och beväpnad med hennes attribut. De gå maktens och hämndgirighetens ärenden och försvara sig själfva inför Gud och sitt eget samvete med den sofismen, att Brandt har för mycket emot sig.

Dock — Struensee lägger handen på sin panna och känner det som om förnuftet återvändt — det är otänkbart att de maktägande skola låta domen öfver Brandt komma till exekution! I sista stund skall man förmodligen låta kungen benåda honom. Och kanske — kanske — — långt borta i fjärran ser han den möjligheten sväfva, att också han själf skulle få nåd — på schavotten, liksom Griffenfeldt — —

Den tanken ger honom icke stor glädje, men den lindrar något af den inre krampen, hvaraf han lider. För öfrigt väntar hans defensor på hans

nådeansökan till konungen. Och den är färdig. Han har blott några rader att tillägga.

När advokaten gått blir det en tung stillhet. Prosten är djupt rörd och vet icke rätt, hvad han bör säga till tröst. Långsamt närmar han sig den dödsdömde och räcker honom sin hand. Tårarna strömma utför hans kinder.

— Min käre — olycklige vän — stammar han — försök att bära ert sorgliga öde med kristligt tålamod och underkastelse!

Struensee trycker tacksamt hans hand och svarar stilla:

— Jag försäkrar er, att jag är lugn. Slika straff skola ju göra intryck på andra, därför måste de vara hårda. Jag har förberedt mig på detta och mera. Jag har föreställt mig, att jag kanske kunde bli rådbråkad och öfverlagt med mig själf, om jag med tålamod skulle kunna utstå också en sådan afrättnings smärta. Har jag förtjänat denna död — fortsätter han andfådt och med rösten darrande af oro — så skulle min skam icke vara mindre, om också inga vanärande omständigheter vore förbundna med min död. Och har jag icke förtjänat detta — någonting som jag hvarken kan eller vill häfda — så skulle förståndiga människor låta mig vederfaras rättvisa, och då vunne

jag åter med afseende på min ära. Hvad betyder dock för mig numera jordisk ära eller nesa? Mina domare hafva lagen för sig och ha väl icke kunnat döma annorlunda. Jag tillstår, att min förbrytelse är stor, och jag kan icke förneka, att jag kränkt konungens majestät. Om jag haft en rätt kunskap om lagarna, skulle jag väl ha tagit mig bättre till vara. Men hvarför inhämtade jag icke den nödiga kunskapen?

Prosten nickar bekräftande härtill och anser det vara sin plikt att än kraftigare framhäfva detta.

— Visserligen! Visserligen! säger han. — Ni kan icke anklaga någon annan än er själf. Den ena förbrytelsen, om hvilken det icke kan finnas det minsta tvifvel, är icke endast en kränkning af konungens majestät utan också af nationens, och skulle så vara i hvarje land. Den olagliga, ja lagstridiga makt, som ni tillvällat er, är likaledes ett brott enligt den danska konstitutionen. Jag tror visserligen gärna, att ni icke därigenom tänkt göra er skyldig till någon majestätsförbrytelse. Men ni kan dock icke rättfärdiga er, faktum är bevisadt och lagen är tydlig.

Prosten tystnar. Det förefaller honom själf som om han nu gått för långt i hårdhet, och han vämjes vid bödelstjärnen. Hans ögon äro fulla af tårar, och han kramar krampaktigt den dödsdömdes hand.

Struensee, som märker, att han är uppskakad, vill icke lägga sten på börda. Att disputeras med prästen om domens premisser skulle vara både lönlöst och upprifvande. Själf har han också svårt att bevara sitt lugn, ansikte mot ansikte med sin själasörjares djupa rörelse. Därför säger han:

— Jag vill endast bedja er vara på er vakt, så att ni icke blir alltför upprörd, då jag går till döden. Min enda känslösamma sida är vänskapen. Det skulle oro mig mycket, om jag såge er lida. Låt oss ända till slutet fortsätta våra samtal i fattning och lugn. Tala så litet som möjligt till mig på själfva afrättsplatsen. Jag skall helt säkert sammanfatta alla mina krafter för att rikta mina tankar på Gud och vår Frälsare. Afsked skall jag icke taga af er. Tro mig utan den ceremonien, som lätt skulle kunna beröfva mig fattningen, att jag vet och känner, hur mycket jag är er skyldig.

När prostens gått, sitter Struensee en stund försjunken i sig själf. Nu äro timmarna räknade, nu är döden kommen helt nära. Om några dagar skall hans liflösa kropp vara styckad och hans hufvud med ena handen spikadt på en stake. Underbart att den tanken icke skrämmer mera än så! Det kommer sig af, att lifsnerven redan är brusten och att ingen förhoppning vidare binder

honom vid det jordiska. Hela fängelsetiden har varit en långsam dödskamp, kropp och själ ha redan tvinat bort i lidande och ångest, och det känns som skulle han nu icke ha kraft till annat än ett sista uppflammande i dödssekundens fasa.

Tusen tankar arbeta i hans hufvud; det är ett myller som af myror i en stack. Men den ordnande, kombinerande förmågan saknas. Tänkandet bringar intet resultat, endast ett nervsvidande fysiskt obehag. Och den punkt i nacken, där han ofta tänkt sig, att bilans egg skall krossa en kota, bränner som under ett glödande järn.

Detta är alltså döden. Värre är det icke. En smärtsam operation — kanske i verkligheten långt mindre smärtsam än vi föreställa oss den — och efteråt lugn, ro, sömn utan drömmar — och den himmelska saligheten hägrande som en rosenskimrande sky fjärran i det blå.

Hjärtat bultar ängsligt; det är lifvets oro, som ingen mänsklig vilja förmår att stilla. Men öfver den är andens höga ro.

Det är tid att beställa om sitt hus. Den dödsdömde har många hälsningar att lämna efter sig, och han skrifver många utkast till bref i dag. Han skrifver till sin moderliga vän, grefvinnan Berckentin i Pinneberg, och bifogar många häls-

ningar till alla som visat honom vänskap och förtroende — också till den lilla fröken von Thun, i hvars blåa ögon han en gång läst så mycken innerlig hängifvenhet, fast han själf gick henne oberörd förbi.

Han skrifver till Enevold Brandts broder:

Tillåt mig, att med Eder och eder fru moder begråta vår käre Enevolds öde. Anse mig icke ovärdig därtill, om jag än blifvit den oskyldiga orsaken till hans ofärd. I veten hur mycket jag älskar honom. Han har varit den enda människa i världen, som ägt min hela vänskap. Hans olycka förorsakar mig de lifligaste smärtor, och från den sidan har min egen olycka blifvit mig mest kännbar. Han har delat min framgång med mig och vi skola med hvarandra njuta den lycksalighet, som vår Återlösare har lofvat oss. Jag vet ingenting att tillfoga till eder tröst. I kännen religionen. Jag har däri funnit min tillflykt, för att lugna mig öfver återstoden af mina olyckor. Jag beder Gud, att Han i detta ögonblick måtte låta Eder förnimma all religionens kraft. Jag skall aldrig upphöra att hysa den lifligaste tacksamhet mot alla de personer, som äro mig kära i eder hemtrakt.

Han skrifver också ett bref till d:r Münster, däri han formulerar den hälsning, han redan muntligen bedt prosten framföra till grefve Rantzau:

Jag har aldrig hyst en känsla, stridande mot hvad hans vänskap kunnat vänta. Öfvertygad sedan länge om, att han agiterade mot mig, har jag icke tillåtit mig att aflägsna honom från Kjöbenhavn. Lätt skulle det eljes ha varit mig, många bådo mig därom och anförde goda skäl, som icke berörde min person; men jag kunde icke besluta mig därför. Affärerna med Ryssland skola visa honom motsatta mått och steg, hvilka han förmodligen icke känner, då jag aldrig talat med honom om enskildheterna. Jag har kunnat förstå, om hans tillgifvenhet för sin herre kommit honom att finna sin väns uppförande tadelvärdt; men det föll mig aldrig in, att han skulle vilja med annans hjälp göra sin vän så olycklig som möjligt. Öfvertygad därom genom erfarenheten, har jag förstätt, att lifligheten af hans nit, omständigheterna, öfvertygelsen om den fara, som han trodde hota konungen, kunnat kväfva hvarje annan känsla. Jag har icke bevarat någon bitterhet mot herr grefven. Upplyst sedermera af religionen har jag bevarat honom alla känslor af personlig tillgifvenhet, hvilka jag många gånger bevisat honom, hans minne skall icke tillåta honom tvifla därpå. Jag önskar honom all lycka. Jag kan icke gifva honom starkare bevis därpå än genom min brinnande åstundan, att han måtte finna den lycka, som religionens sanning lärt mig känna. Jag skulle med hänsyn härtill önska, att han för jämförelses skull erinrade sig sin egen prevention mot läkarekonsten, och hur han blef botad därför genom läsningen af

Zimmermann och efter att ha känt goda verkningar af de läkemedel, jag skaffade honom i Glückstadt. Mätte dessa få ord kunna utplåna all ovilja, som herr grefven kan hysa mot mig i sitt sinne. Ni skall lämna honom denna skrifvelse, herr prost, när det icke längre kan finnas motiv, som skulle kunna göra denna min vädjan misstänkt med afseende på dess ändamål.

Struensee.

Grefve Rantzau tillbringar aftonen på teatern. Där spelas: *Adrien en Syrie*.

Under en mellanakt inträder general Koeller-Banner, synbart upprymd, i en loge. Han gestikulerar lifligt och ropar gladt:

— Nu är det klart! På tisdag hålla de två stora grefvarna öppen taffel för korpar och kråkor.

XIII.

(28 April.)

Dagen gryr. Morgonens bleka ljus faller in i fängelset, där Struensee sofver.

Aftonen förut har han gått tidigt till sängs och försökt att läsa. Hans hufvud var hett, hjärtat bultade hårdt och nacken värkte under tvångsföreställningen om bilan, som bitit sig fast vid hans halskota med sin glödande egg. Tankarna hvirflade som brinnande sotflingor i rök ideligen rundt, timme efter timme, tills de falnade, en efter en, och allt blef mörkt, som om en stor och sval och barmhärtig hand strukit öfver hans panna, tills själen flydde.

Nu stiger solen, som skall slockna för hans ögon långt innan hon går ned; men han sofver alltjämt.

Morgonens första ljus faller in i kabinettet med de många böckerna, där prosten Balthasar Münter sitter vid sin sekretär, med hufvudet lutadt mot sina händer. Hela natten har han vakat och grubblat i ångest. Hans själ är i uppror, och alla hans tankar stadda på flykt mot kaos. Långt under sig ser han sina djupast grundfästa meningar ställda på hufvudet, och framför honom tätnar ovissheten mer och mer. All glädje och stolthet öfver det Herrans verk, han utfört, har vissnat inom honom, sedan tviflet börjat gnaga dess rötter. I detta ögonblick af kroppslig och andlig trötthet vet han icke rätt, om det ens är en Gudi behaglig gärning, han utfört.

Han känner icke längre den öfvertygelsens ifver, hvarmed han nyss drog till strids för Gud och öfverheten. Det är som om fjäll fallit från hans ögon, och han ser, att själfva gudlösheten kan ha drag af sanning och storhet, att synder kunna spira och blomma också där marken är god, och att öfverheten kan missbruka sitt svärd till hämnd och grymhet i rättvisans namn.

Mot slika tankar har han kämpat hela natten; och de anfakta honom ännu, fast stunden snart är inne, då han skall behöfva sin tros hela kraft

och lugn för att hjälpa en dödsdömd medmänniska öfver gränsen till evigheten.

Föreställningen därom bidrager, tyvärr, icke till att lugna honom. Hans hjärta har fäst sig djupt vid den olycklige mannen, som han lärt känna i hans förnedring under oförgätliga samtal. Denne förbrytares karakter och väsen ha aftvungit honom den djupaste beundran. Religionen har vunnit en seger, men hvad förnekaren anfört till sitt försvar, har gjort ett så starkt intryck på själsörjaren, att det nästan beröfvat honom hans själsfrid.

Detta kommer sig nu visserligen af den tillfälliga exaltation, hvori sinnesrörelsen försatt honom. Prosten hoppas till Gud, att ordningen och lugnet skall återvända till hans begreppsvärld så fort blodsdomen blifvit verkställd. Hans ämbetsplikter skola sedan icke locka honom ut i onödigt grubbel, och alla de brännande frågor, som nu icke lämna honom någon ro, skola så småningom förlora sin aktualitet, när Struensee icke längre är till.

För så vidt icke — —? — Prosten reser sig och börjar gå af och an på golfvet. Han ångrar nu sin obetänksamhet. Hvad skulle väl Cramer och alla öfriga ämbetsbröder säga, om de visste — — Det var ögonblickets sanningsträngtan, som

ryckte honom med, men det tör icke kunna försvaras, ty en människas sanningsträngtan får icke sträcka sig öfver de gränser, Gud bestämt.

Prosten skakar sitt hufvud. Han är fullt medveten om, att han handlat orätt, då han af Struensee tagit löfte om en uppenbarelse efter döden, om en sådan uppenbarelse befinnes möjlig.

Men denna sin orätt kan själasörjaren icke erkänna för sin lärjunge utan att rubba hans tro och kanske återigen kasta den dödsdömde ut i tvifvel. Därför tör det väl nu vara mest i öfverensstämmelse med Guds vilja att låta saken ha sin gång.

I ett ögonblick af svaghet har prosten anförtrott sin hustru hemligheten. Alltsedan dess har fru Münter sofvit oroligt om nätterna och värre blir det helt visst, när afrättningen verkligen ägt rum.

Prosten sätter sig åter och griper till snustobaksdosan för att lugna sina nerver med en pris. Han måste komma bort från dessa tankar, ty tiden lider. Han vill sysselsätta sig med behagligare erfarenheter, och därför genomgår han i minnet de hjärtgripande scener, som han under de sista dagarna bevittnat, hvarvid han framför allt söker erinra sig alla de rörande och uppbyggliga yttranden, som den dödsdömde fällt.

Han minns det beundransvärda lugn, hvar med Struensee i förgår mottog underrättelsen om, att kungen till alla delar stadfäst hans dom, med handathuggning och stympning af den döda kroppen.

— Om mitt kött multnar i jorden eller i luften — sade han — om det förtäres af maskar eller fåglar, är mig för min egen del fullkomligt likgiltigt. Gud skall nog veta bevara de delar af min kropp, som vid dess återuppståndelse behöfvas till min förklarade lekamen. Det där, som lägges på stegel och hjul, är ju icke jag.

Med hvilken underbar ro och tillfredsställelse han talade om omständigheterna vid Jesu död, hvarvid han fann, att Jesus af kärlek till honom lidit oändligt mycket mera, än han själf måste lida för sina synders skull.

Och hvilken förunderlig blandning af ödmjukhet och storhet, som lyste öfver hans infallna och bleka ansikte, när han talade om sin statsförvaltning.

— Jag tillstår gärna, att den är högst förkastlig inför Gud och mitt samvete, ja också inför människor till följe af de dåliga bevekelsegrunder, det lättsinne, den brådskan, den stolthet och den egennyttan, som ledt mig däri. Huruvida

den i det hela och i enskildheter varit politiskt dålig, det understår jag mig icke att bedöma, emedan jag icke upplefver resultatet, dock måste jag förmoda, att jag kan ha misstagit mig i mina politiska grundsatser lika väl som i mina religionsmeningar. Jag öfverlämnar villigt åt de efterlevande att afgöra dessa frågor och underkastar mig deras dom. Blott ett vågar jag säga, emedan jag eljes skulle tala osanning: Jag vet med mig att jag inga onda afsikter haft — — —

Medan han talade så, kände prosten i sitt hjärta en så varm tillgifvenhet, att han nästan tviflade på domens rättfärdighet.

Och hur simmade han icke i tårar, då han anammade Herrans heliga lekamen och blod. Med hvilken tacksamhet tog han icke afsked af kommandanten. Och hur öfvertygande klingade icke hans röst, då han därefter ånyo talade om sin statsförvaltning, sedan han för sista gången pröfvat sig själf inför döden:

— Jag tager detta mitt samvetes medvetande med mig i evigheten, att jag icke har velat göra konungen och landet olyckliga. Det är sant, jag har på kort tid tillvändt mig ansenliga summor, jag har därvid tillgodgjort mig konungens nåd

på ett sätt, som jag icke kan försvara. Men räkenskaperna däröfver har jag icke förfalskat — —

Nej, nej, det är omöjligt att tro något slikt, ett sådant antagande strider mot all sannolikhet, men hvarför skall han då anklagas för detta? Tviflet på öfverhetens blanka svärd vaknar åter inom prosten, men han flyktar strax, skrämmd af sina egna tankars djärfhet. Han vill hellre erinra sig ett af de många bevisen på den samvetsgrannhet, hvarmed den dödsdömde pröfvar sig själf. Så sade Struensee i förgår:

— Jag håller nu bordsbönen för en helig plikt, om jag än icke tänker vidskepligt däröfver. Ingenting är mera billigt, än att man vid nju-tandet af mat och dryck, med tacksamhet riktar sina tankar på den gode gifvaren. Jag har därför sedan någon tid gjort mig det till lag att bedja bordsbön. Men min gamla vanas makt har ännu varit så stark, att jag vanligen, när min måltid är kommen, har börjat äta utan att ha bedit. Nu är det väl i och för sig likgiltigt, om man tänker på Gud före den första skeden soppa eller vid den tredje eller fjärde, men det har dock gjort mig helt förtrytsam gent emot mig själf och min lättsinniga vana, att jag icke varit mera uppmärksam på detta, som jag håller för en plikt.

Och i går:

— Jag skiljes hädan med den fullaste öfvertygelse om den kristliga religionens sanning. Om ni ännu har den ringaste oro eller ovisshet däröfver, så erbjuder jag mig att formligen underskrifva den apostoliska trosbekännelsen som min egen. Jag kan göra det med godt samvete, ty det står däri icke ett ord, som jag icke tror på den heliga skrifts vittnesbörd. — —

Men det är tid att gå ut till kastelet. Prosten har lofvat att tillbringa ännu ett par timmar hos den dödsdömde, innan han föres till schavotten.

Luften är mild, och himmeln klar, våren är kommen; många fåglar kvittra i träden på St. Petri kyrkogård. Prosten vandrar med värdig hållning, ty staden morgnar sig redan, och han möter en hel hop människor, som hälsa djupt. Prosten ser på dem med en frånvarande blick. Hans tankar äro hos den dödsdömde. Ett eller annat, som Struensee sagt, ringer ständigt i hans minne.

— Försök att i morgon lugnt och kallblodigt fortsätta vårt samtal och bevara fattningen, så att jag icke ser er lida. — — Jag vågar icke se min bror och taga afsked från honom. Jag ber er göra det i mitt namn. Jag ber honom förlåta,

att jag dragit honom med mig i olycka, men jag hoppas och är viss om, att hans sak skall få en god utgång. Jag försäkrar honom, att jag går ur världen med sann broderlig kärlek mot honom — —

När prästen inträder i fängelset, finner han Struensee hvilande på britsen, fullt klädd, i ljusblå sammetsrock och hvita silkesstrumpor, just som han kommit från balen om morgonen den 17 januari. Han är också rakad och ser ren ut. Det är grefve Struensee, hvars vapen i dag skall sönderbrytas af bödeln.

Han ser upp från Schlegels passionspredikningar, och hälsar lugnt, med sin vanliga vänliga min. Men hans röst förräder en skälfvande oro när han talar:

— Jag tänkte i går kväll, att det kanske kunde lätta min vandring till döden, om jag nu fyllde min föreställning med angenäma bilder om evigheten och dess fröjder. Jag hade därtill mycket väl kunnat använda Lavaters »Utsikter». Men jag har icke vågat det. Jag håller det för bättre, att jag gör mitt stora steg med stilla öfverläggning. Inbillningskraften kan lätt göra en falsk vändning, sedan den en gång är satt i rörelse. Den kunde

låta de angenäma bilderna fara och i stället falla på de förskräckliga omständigheterna vid min död och på så sätt bringa mig ur fattningen. Jag vill icke ens på vägen till afrättsplatsen öfverlämna mig åt inbillningen utan i stället låta mitt förnuft syssla med minnet af Jesu vandring till döden — —

Han förefaller andfådd, och rösten har en bruten klang; orden dallra ur hans mun i flygande fart. Tankarna förlora ibland sitt sammanhang.

— Då jag vaknade denna morgon och såg, att det var dag, öfverföll mig en häftig darrning i hela kroppen. Men jag tog strax min tillflykt till bönen och genomtänkte allt, hvad jag till mitt lugnande hämtat ur religionen. Jag bad tillika för konungen, att Gud måtte låta honom regera med nåd och vishet och äfven personligen göra honom högst lycklig. Då återfick jag strax fattningen. Jag är nu lugn och tillfreds, och jag vet, att jag skall så förblifva. Hvarför skulle jag vara orolig, då jag är fullt öfvertygad om min frälsning?

Underbart! Öfver hans hela väsen är visserligen öfverjordisk ro, och hans ansikte lyser blodlöst blekt, förandligadt, nästan förklaradt. Han talar ännu länge med samma flämtande röst och lyssnar

sedan stilla, medan prosten läser 8:de kapitlet ur Pauli bref till Romarna. Därpå hämtar själasörjaren många tröstegrunder, hvilka han lägger den dödsdömde på hjärtat. Och de bedja tillsammans. Och ofta tager lärjungen ordet ur lärarens mun.

Läraren synes mest upprörd af de två; dock visar han ingen undfallenhet, då han tror det vara sin plikt att förhärda sitt hjärta.

Struensee frågar ödmjukt:

— Huru vidt är det mig tillåtet att genom naturliga medel hålla mig lugn och ståndaktig? Till exempel därigenom, att jag söker så mycket som möjligt bevara fattningen, att jag icke tillåter inbillningen att rycka mig med sig — och så vidare?

Prosten svarar:

— Har Gud gifvit er en viss själens styrka, så vill han äfven, att ni använder den nu, då den är er mest af nöden. Dock får ingen hemlig stolthet, ingen själfbelåtenhet blanda sig däri. Ni får ingenting göra för att hos åskådarna framkalla ett gunstigt omdöme om er ståndaktighet och frimodighet. Ni måste sätta er vida öfver slika synpunkter. Gud älskar uppriktigheten, och den består i öfverensstämmelse mellan yttre beteende och inre författning. Visa er således all-

deles så som ni känner er. Och skulle ni bli vek ända till tårar, så sök icke återhålla dem och blygs icke öfver dem, ty de göra er ingen skam. Ni kan ju ända till det sista ögonblicket icke dölja för er själf, hvarför ni måste dö. Ni skulle således vara till förargelse både för syndare och för förståndiga kristna, om ni försökte dö med frimodighet. Frimodighet kan endast den visa, som lider för sanningens och dygdens skull. Jag önskar se er på schavotten med tydliga tecken till ånger och sorg, men också med den själens ro, som uppstår af tillförsikten om, att Gud har förlåtit er era synder. Jag skulle högst ogärna se, att ni förnekade den naturliga fruktan för döden.

— Ack — säger den dödsdömde. — Jag har visst icke i sinne att göra någon parad inför människorna. Mig kan numera ingenting annat ligga på hjärtat än att behaga Gud och öfvervinna dödens fasa. Om jag försökte tvinga mig själf att i det yttre vara en annan än jag är, så skulle det gå mig som en människa, när hon skall tala inför en mäktig herre och på förhand noga öfverlagt, hvad hon vill säga, men börjar stamma och i bemödandet att icke stamma slutligen helt förstummas. Jag skall så mycket som möjligt rikta mina tankar på Gud och icke splittra dem genom

någon sträfvan att tillfredsställa åskådarnas förväntningar. Därför skall jag icke på afrättsplatsen tala annat än hvad ni ger mig anledning till.

— Det skall bli mycket litet, försäkrar jag er. Där är hvarken platsen för er eller mig att tala mycket. Är ni först där, tör det vara tid för er, att i ordens djupaste betydelse tänka: *Jag glömmer, hvad som är bakom mig, och sträcker mig mot det, som ligger framför mig.*

Prosten är så upprörd, att han icke märker, hur tvetydigt orden falla. Alltsomoftast flyger hans blick full af ångest mot fängelsets dörr, och hela hans varelse är spänd i lyssnande. Men Struensee talar lugnt:

— Då jag nu står så nära döden, förnimmer jag först rätt, hur nödvändig Kristi positiva försäkran om evigheten är, och hvilken välgärning den är för människorna. Hade jag icke den, så skulle mitt blotta förnuft icke kunna lämna något tillfredsställande svar på den frågan, om efter några timmar ännu någonting lefvande skall återstå af mig. Också kan jag nu af erfarenhet säga er, att det dåliga samvetet är ett vida större ondt än döden. Gent emot döden finner jag nu lugn. Men så länge samvetet var dåligt fanns ingen

frid i mig. Jag tror, jag skulle ha blifvit förstockad, om dessa sår icke hade helats — —

Han talar ännu, när fängelsets dörr öppnas, och den bryske löjtnant Bech inträder. Det har kostat honom tjugu silfverpenningar att få föra Struensee till döden, ty han stod icke i tur till den förnöjelsen. Nu befaller han prosten att fara förut, ty till afrättsplatsen får Herrans tjänare, enligt en kunglig förordning, icke åka med den dödsdömde.

Prosten är blek som en gast, hans ögon äro vidt uppspärade, och han skälfter i hela kroppen. Därvid börja nackmuskelnerna i Struensees hals rycka krampaktigt, men hans tunga står ännu under viljans inflytande.

— Lugna er, min värderade vän — säger han — tänk på mina fördelar och kom ihåg, att Gud brukat er till att förskaffa mig dem.

Prosten omfamnar honom, snyftande, och går.

Ett ögonblick svartnar det för Struensees ögon, men med uppjudande af hela sin kraft söker han fasthålla medvetandet. Dock märker han med fasa, att viljan släpper sitt tag öfver vissa af kroppens delar. Muskelnerna i nacken rycka nu våldsamt, och det förefaller honom, som om hans hufvud svälde och svälde till en ofantlig, mjuk blåsa, flytande ut öfver kudden, mot hvilken hon stöder det.

Han öppnar ögonen, ser löjtnant Bech och två underofficerare, hör sina egna länkar skramla och börjar gå med en förnimmelse, som om marken under honom vore ett gungande intet.

Ute är luften mild och ren. Han andas djupt. Solskenet bländar honom, men han tycker sig se ansikten, som han känner, och hälsar ödmjukt. Han stiger in i en karet, hör hästramp och rullande hjul. Hjärtat slår hårdt, fort som en flaxande fågels vingar. Kallsvetten rinner stridt som tårar öfver pannan, ner öfver kinderna. Han söker fasthålla föreställningen om den eviga saligheten men förlorar den, börjar tala till officern vid sidan om sig, men vet icke hvad han själf säger.

Plötsligt vidga sig hans ögon, han stirrar ut genom vagnsfönstret och ser en spetsgård af taggiga trädtoppar, en skog af tusentals bajonetter, ordnade i en vid fyrkant omkring en jättelår med balustrad ofvanpå och en mörk ingång på långsidan, och en trappa som leder uppåt. En ryttare kommer ridande — hälsar — Struensee känner igen sin egen ridhäst — ryttaren är general Eichstädt. Kommandorop — på danska — ett oöfver-skådligt människohaf — vagnen stannar. — Framför håller en annan karet, dörren går upp — ut stiger en kavaljer i ljusgrön klädesklädning med

breda guldgaloner — Jesus Kristus förbarma dig — det är Brandt! blek med koppärren som gråblå fläckar och mörk eld i ögonen men rak i ryggen — — vid trappan upp till schavotten står ett pudradt och sminkadt fruntimmer, som ser på honom — medlidsamt — medan han trippar förbi henne med all den elegans omständigheterna medgifva — —

Vagnsfönstret vändes från schavotten — —

— Jag har redan sett honom — stammar Struensee och vrider hufvudet med svårighet, ser in i prästens upprörda ansikte, försöker småle, fast det icke blir till annat än en grimace — och ber:

— Gör mig icke vek. Jag ser, ni lider. Kom ihåg — Ni har varit Guds verktyg till att göra mig lycklig. Jag kan — föreställa mig — hur ljuft — det måste vara för er — medvetandet därom. Jag skall — med er — i evighet tacka Gud därför — att ni — räddat — min själ — —

Prästens stämman svarar någonting, långt bortifrån:

— — vågar hoppas att kunna fortsätta vår vänskap i en kommande värld.

— Hälsa — alla — — Hälsa framför allt en. Ni vet. Säg henne — hur högt jag har henne kär i döden — säg henne min brännande ångest

för hennes eviga och timliga väl. Hjälp henne. Säg henne — att om jag i ord eller handlingar förvirrat hennes begrepp om dygd och religion — jag i döden — erkännande min orätt — låter bedja henne — att åter utsläcka dessa intryck — och förlåta mig — att — —

Ett doft hugg — och ännu ett — — andlös tystnad och sedan ett stilla sorlande från mängden. Struensees ögon stirra, blodsprängda, men han ser ingenting. Han andas med svårighet, som om en snara klämt om hans hals, och börjar så tala i ångest:

— Om Gud den allvetande ser, att jag — om jag fått lefva längre — icke skulle ha blifvit mina nuvarande grundsatser trogen — — kunde detta ha ett ofördelaktigt inflytande på den dom, jag nu snart skall mottaga?

— Nej. Gud dömer efter verkliga handlingar. Icke efter det som aldrig skett. Han dömer människan, som han finner henne, då hon går ur världen. Han är kärleken och har så föga behag i syndarens död, att han visserligen icke skall döma någon — — rösten i fjärran mumlar ännu någonting, som Struensee icke hör.

— Jag har visserligen mycket sent återvändt till Gud. Men jag vet, den evige Guden aktar

icke på längden eller kortheten af den tid, hvar under människan bemödar sig att vara honom till behag. Vår Frälsare säger, utan att bestämma dessa omständigheter: *Den till mig kommer, honom stöter jag icke bort.* Jag vill således icke oroa mig däröfver, att jag så länge förblifvit fjärran från Gud och sanning och dygd.

Sekunderna krypa fram, saktare och saktare, ju färre som återstå. Tystnaden blir utan gräns. Struensee ser ut genom fönstret, mot den ljusblå vårhimmelen, mot den böljande människomängden.

— Bland dessa tusenden finnas säkert också många, som anropa Gud att vara er nådig.

— Det hoppas jag, och den tanken fröjdar mig — —

Åter tystnad.

— Det är en stor anblick att se så många tusen människor samlade — säger Struensee — Men hvad äro dessa tusenden om man jämför dem med hela antalet af Guds skapade varelser? Och en ensam människa blir ett rent intet vid en sådan sammanställning. Likväl älskar Gud hvarje enskild människa så högt, att han genom uppoffrande af sin son dragit försorg om hennes salighet. Hur oändlig är icke Guds kärlek.

Prosten betraktar den dödsdömde med upp-

märksanhet. Blek som ett lik är han, att tala och tänka kostar honom synbarligen stor möda, men ännu bevarar han fattningen. Han känner igen några af de kringstående och hälsar dem genom att aftaga hatten. Han försöker också småle vänligt. Hans röst är lik en yrandes i feber:

— Ni ser mig nu i det yttre alldeles som jag är i det inre. Min ro är icke tvungen. Och jag är icke medveten om någon orsak därtill, som kan väcka Guds misshag. Jag tänker alldeles icke på, att därmed inlägga någon ära inför människorna. Jag lofvar också icke, att behärska min oro på schavotten. Sinnligt oangenäma förnimmelser har jag nu, därborta skall jag ha dem i ännu högre grad — men var försäkrad därom, att min själ skall med ro och förhoppning se ut öfver döden. Och huru ringa är icke mitt lidande, jämfördt med Jesu lidande på korset. Tänk på hans ord: *Min Gud, min Gud, hvi hafver du öfvergifvit mig!* Föreställ er, hvilka outsägliga kval det måste ha förorsakat honom — bara att hänga på korset några timmar.

— Visserligen! Visserligen! Håll fast vid er föresats — affektera icke i det sista ögonblicket en ståndaktighet, som ni icke äger. Slik förställning måste nödvändigt misshaga Gud — —

Rösten i fjärran blir till ett doft mumlande, men höjes åter, liksom med en ansats:

— Jesus bad ännu på korset för sina mördare. Kan jag nu fast förlita mig på, att ni går ur världen med liknande känslor af kärlek gent emot dem, som ni kanske håller för era fiender?

Struensee svarar.

— Först och främst vill jag alldeles icke tro, att jag har personliga fiender, utan att de, som befordrat min ofärd, gjort det af kärlek till det goda. Vidare vet jag, att jag nu redan har att anse mig som en borgare i den tillkommande världen och att jag alltså är förbunden till sådana tänkesätt, som där skola vara härskande — —

Det böljar i massorna, där är oro, där är som en hafvets suckan. Stunden är inne. Prosten läser en kort bön, och Struensee stiger ur, går böjd och ödmjuk genom mängden, hälsar med hatten i hand. Han känner icke jorden under sina fötter. Hjärtat darrar, hufvudet är tungt mörker, halsmuskulerna arbeta krampaktigt. Han snubblar mot trapporna, benen röra sig som en drucken människas, då och då stöder han sig mot brädväggen. Prosten följer honom.

Där uppe är blod öfver schavotten, blod öfver stupstocken; Brandts blod. O Jesus Kristus

— förbarmande. Dödens fruktan är öfver den dömdes ansikte.

Prosten talar med låg röst öfver texten: Den som tror på mig, han skall lefva, om han än doge.

Domen uppläses, med den kungliga stadfästelsen. Bödelsdrängen visar det greffliga vapnet och sönderbryter det. Länkarna aftagas.

— Ångrar ni af hela ert hjärta allt hvad ni felat mot Gud och människor? frågar prosten enligt ritualen.

— Ni — ni känner mina känslor i detta fall — och jag försäkrar er, att de ännu i detta ögonblick äro desamma.

— Förlitar ni er, för att af Gud benådas, uteslutande på Jesu Kristi försoning?

— Jag känner intet annat medel att erhålla nåd af Gud och förlitar mig därför uteslutande på detta.

— Går ni ur världen utan fientlig sinnesstämning mot någon, eho det vara må?

— Jag — vill icke — tro — att någon hatar mig personligen. För öfrigt — vet ni — hur jag är till sinnes i denna punkt — och återopar mig på — hvad jag nyss sagt —

— Så gå i Guds frid dit Gud kallar er. Hans nåd vare med eder.

Prosten höjer sin hand välsignande öfver den dödsdömdes hufvud, och Struensee vacklar tre steg framåt mot stupstocken. Brandts blod stänker öfver hans hvita silkesstrumpor, dödsryckningarna skaka honom, tänderna hacka mot hvarandra. Hans fingrar famla, plockande som i feber, omkring hans hals, han sliter och drager blindt i krås och rock, och hans sista, ängsligt darrande fråga riktas till bödeln:

— Hur långt — —? Hjälp mig.

Bödeln sliter af hans blåa sammetsrock, och hans störtar sig framåt i blodpölen, bemödar sig ängsligt att inpassa hals och haka i stupstocken. Bödeln lägger hans högra hand tillrätta. Bilan blinkar i luften.

— Tänk på Jesus Kristus, den korsfäste, som är död men också uppstånden! säger prosten långsamt och högtidligt.

Bilan faller. Handen ligger afhuggen på schavotten och knyter sig hotfullt i blodet. Alla muskler stramas, och kroppen reser sig som en båge i stelkramp. Bödelsdrängarna rusa fram, bryta den ner öfver blocket; skarprättaren hugger på nytt, men måttar illa, en del af hakan följer med. Bödeln fattar hufvudet i håret och visar det för allt folket.

Folket står i andlös tystnad. En lärka kvittrar i skyn.

— Det är nog nu — säger Holmens råaste matros, hest — det andra kunde de gärna låta bli.

Men bödeln gör sin gärning, skändar liket med stympning, styckar det i fyra delar. Prosten Balthasar Münter står med kikare för ögonen och iakttaget fundersamt den förstörda människomaskinens sista ryckningar.

Epilog.

Människors öden äro som molnens, drifvande öfver himmeln: ideligen växlande, aldrig hvilande, evigt skiftande till innehåll och form; tindrande af sol, smekta af vind, slocknande i köld, slitna till trasor af stormen; skuggor, som mötas och skiljas, glidande genom oändligheten ur mörker i mörker.

Häfder och sägner bevara endast de yttre dragen af skuggornas lek.

På Kronborgs vallar promenerar den 28 maj en allvarlig, svartklädd ung dam. Hon synes orolig, hennes blickar flyga alltsomoftast utåt Sundet, där hundra hvita segel glänsa i solen. I timmar har hon stått och stirrat mot Skånes kust och Kullaberg. Hon väntar den engelska eskadern, som skall föra henne till Stade.

Det är drottning Karoline Mathilde, kung Kristians af Danmark fränskilda gemål. Hennes ansikte är blekt och dess uttryck själfvullt af sorgen. Hennes hållning är ädel. Rundtom hennes ljusa hår skymtas redan det första skimret af den martyrgloria, hvarmed lidandet smyckade hennes äne, när drottningkronan med våld rycktes bort.

Hennes öde är afgjordt nu. Många diplomatiska noter ha för hennes skull växlats mellan hofven i London och Köbenhavn, där man ursprungligen tänkt sig att kvarhålla henne i fångenskap på Aalborgs slott; men Storbritannien har med krigshot kräft sin dotter åter, och Danmark har måst ge vika. Den pudrade räfven har tröstat sig med den hänfulla anmärkningen, att alla de engelska flottorna icke skulle kunna göra drottning Mathildes last till dygd.

På slottet Celle i Hannover skall hon tillbringa sitt återstående lif, skjild från sina barn. Allt det käraste hon ägt har döden eller lifvet ryckt bort.

Hon har under den sista tiden varit upprifven af själsångest och bedröfvelse, retlig och häftig mot sin omgifning, sjuk till sinne och kropp. Hon har sökt tröst i läsningen af Jerusalems bok: *Den kristliga religionens sanningar*. Den danska psalmboken vill hon också taga med sig i landsflykten

för att icke glömma språket. Kommendanten har förärat henne en dansk bibel. Hon har sagt till flere än en, att hennes enda tillflykt är Gud.

Hela dagen blickar hon längtansfullt ut öfver sundet. Hon rodnar af glädje då hon ändtligen ser Albions flagga fladdra i det blå. Två stolta fregatter och en kunglig slup ha, medan hon spisar middag, kastat ankare på reddan och hälsa Storbrittanniens dotter med kunglig salut.

De engelska officerarna stiga i land: ståtlige, stolte män, som behandla de danska auktoriteterna med omiskännelig ringaktning, ty de hata detta land och dess oridderliga folk, som lugnt åsett, hur en ung dam, deras egen drottning och till råga på allt den brittiske konungens syster, vanärats och störtats i olycka af en ansvarslös kortkung och hans intriganta stjuvmor. De veta, att drottningens riddareorden är afskaffad och att fregatten Caroline Mathilde fått ett nytt namn. Med glädje skulle de ha vändt Storbrittanniens kanoner mot det nydöpta skeppet och mot hela den danska flottan. Med glädje skulle de ha skjutit krokantornen af det slott, som varit hennes fängelse. Men därtill ha de icke order nu. De få nöja sig med att öppet visa sitt förakt mot den danska nationen och att ridderligt böja knä inför drottningen och kyssa hennes hand.

Två dagar senare äro skeppen klara till affärd, och stunden är inne, då drottningen skall skiljas från sitt barn, den lilla mamsellen, som hoffolket nämnde henne, prinsessan Louise Auguste, sin mors enda tröst. Gråtande trycker Karoline Mathilde den späda dottern till sitt bröst, kysser henne gång på gång så, som en lidelsefull människa kysser det hon har kärast på jorden, ser på henne som gällde det att för evigheters evighet inpräglade kära dragen i sitt minne, lämnar henne ändtligen ifrån sig med bortvändt hufvud.

Länge står hon orörlig, lyssnande till vagnens rullande, som aflägsnar sig. Instinktsväsen som hon äri ondt och godt, uppröres hon våldsamt af detta våld mot naturen, hvarigenom hennes heligaste egendom, hennes blods blod ryckes från sin mors bröst och kastas ut i världen, i främmande händer. Förgäfves har hon tigt och bedt att få behålla sina barn, eller att åtminstone få återse sin son innan de skiljas. Förgäfves. Hennes barn tillhöra icke sin mor, de äro statens, de äro folkets egendom. — —

Drottning Karoline Mathilde promenerar åter på Kronborgs vallar och längtar bort, ty marken bränner henne nu. Stormen sliter i hennes hår och blåser de rinnande tårarna från hennes kinder. Nedanförfästningsvallarna ser hon en bro, klädd

med rödt kläde, skjuta ut i hamnen. Och i tankarna ser hon en annan bro, beklädd med rödt kläde, skjutande ut i Elben. Mellan de båda tecknen ligger hela hennes lif, samladt i mindre än sex år. Hvad som var där bakom minnes hon knappt; hvad som ännu kan hända, vet hon icke. Men ett vet hon: att allt är slut. Liksom hon den senhöstdagen med många nyfikna förväntningar landsteg på lifvets kust, lämnar hon den på denna strålande vårdag utan förhoppningar.

Kanonerna dundra salut för drottningen; vakt-skeppet saluterar också. Eljes är reddan tom på farkoster, i enlighet med en särskild kunglig förordning, som förbjuder allt sammanstimmande af båtar och människor under drottningens inskeppning. Vid en engelsk officers hand stiger hon i den engelska chaluppen och mottages af kommandör Mac Bride, som på trots hissar Danmarks kungsflagga och tvingar sig till kunglig salut för Danmarks drottning.

Som en sägnens hjältinna lämnar hon sitt land, och som en drottning hälsas hon i Celle, där hon håller sitt intåg den 20 oktober. Inbyggarna mottaga henne med jubel, stadens borgare bilda henne en hedersvakt, och subkonrektor Steinfelt sjunger hennes lof i knaggliga verser:

— — — — *Oss gaf Mathilde stolta fröjder,
Oss signade Mathildes blick.*

I hertig Heinrichs gamla slott försvinner hon. Legenden vet berätta många rörande drag från hennes ensamma, sorgfulla lif i längtan och försoning. »I sällskap med människor ansträngde hon sig att dölja sin sorg och tillägnade sig en munterhet, som var hennes hjärta främmande», skrifver Coxe. Och vidare: »Hon bevarade ända till sina sista ögonblick den mest okonstlade och naturliga hängifvenhet för sina barn. Hon frågade efter dem om och omigen med en mors hela ängslan och längtan och var hänryckt, när hon fick mottaga också den minsta underrättelse om deras hälsa, nöjen och uppfostran. Då hon fått deras porträtt (i miniatyr) från Kjöbenhavn, uppställde hon dem i sitt hemligaste gemak, hänvände sig ofta till dem, som om de varit personligen närvarande, och talade till dem på det kärligaste sätt.»

Hon var alla fattigas och nödlidandes goda ängel. Hon var godheten själf och nämnde aldrig Struensees namn. Hon dog af bröstinflammation den 10 maj 1775. Mäktiga krafter arbetade just då för att genom en palatsrevolution återinsätta henne på Danmarks tron och återförena henne

med sina barn. Också spreds det ett rykte, att hon blifvit förgiftad. Legendens strålande gloria lyser alltjämt omkring hennes hår. Hon var tjugufyra år och hon dog af sorg.

Hon ligger begrafven i Celle-hertigarnas grafkor, helt nära en annan olycklig prinsessa, Sophia Dorothea, som var förmäld med hennes farfars far, men gaf sin kärlek och mer än så åt en svensk ädling och hjälte med namnet Königs-marck. Också han fick med lifvet plikta för sin förvägenhet, också hon fick försona sitt brott med lifstids fängelse.

I Kjöbenhavn, på Vestre-Fælled, nära den murade galgen, midt emot Sorte-Hest, stodo länge de två pålarna kvar, vid hvilka Struensees och Brandts hufvuden fastspikats. Det sägs, att drottning Juliane låtit resa dem på nytt, sedan de en natt blifvit kullstjälpta af stormen eller kanske af någon dansk man, som blygdes för barbariet.

Sådana danska män funnos nog. Och en diplomat, som lefde i utlandet, grefve Lynar, skref den 6 juli 1772:

Jag förstår, att ett blodigt offerskådespel är folket behagligt och att en exekution var nödvändig efter det uppseende, saken från början väckte. Men domen hade bordt lyda så, att de båda grefvarna

miste lifvet på grund af majestätsförbrytelse, medan rationes decidendi och species facti hade bordt förbli dolda för publikens ögon, ty så länge man ännu låter kungen handla och underskrifva som konung, får han icke framställas för världen som en imbecil regent. I hela mitt lif har jag aldrig sett något jämmerligare aktstycke; man skulle tro, att de danskes hjärnor hade förvandlat sig till lutter gröt. — — — Det är otroligt, huru man i hela Europa hånar denna dom, som till Danmarks eviga skam öfversatts till nästan alla språk.

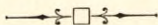
Nyfikna människor trängdes länge omkring pålarna med de båda grefvarnas hufvud; och ofta sågs prosten i St. Petri d:r Balthasar Münter därute, studerande Struensees multnande kvarlevor genom en kikare. Hans blick var länge inåtvänd och grubblande. Det sägs, att hans hustru under de första veckorna efter exekutionen låg vaken om nätterna, väntande på en uppenbarelse.

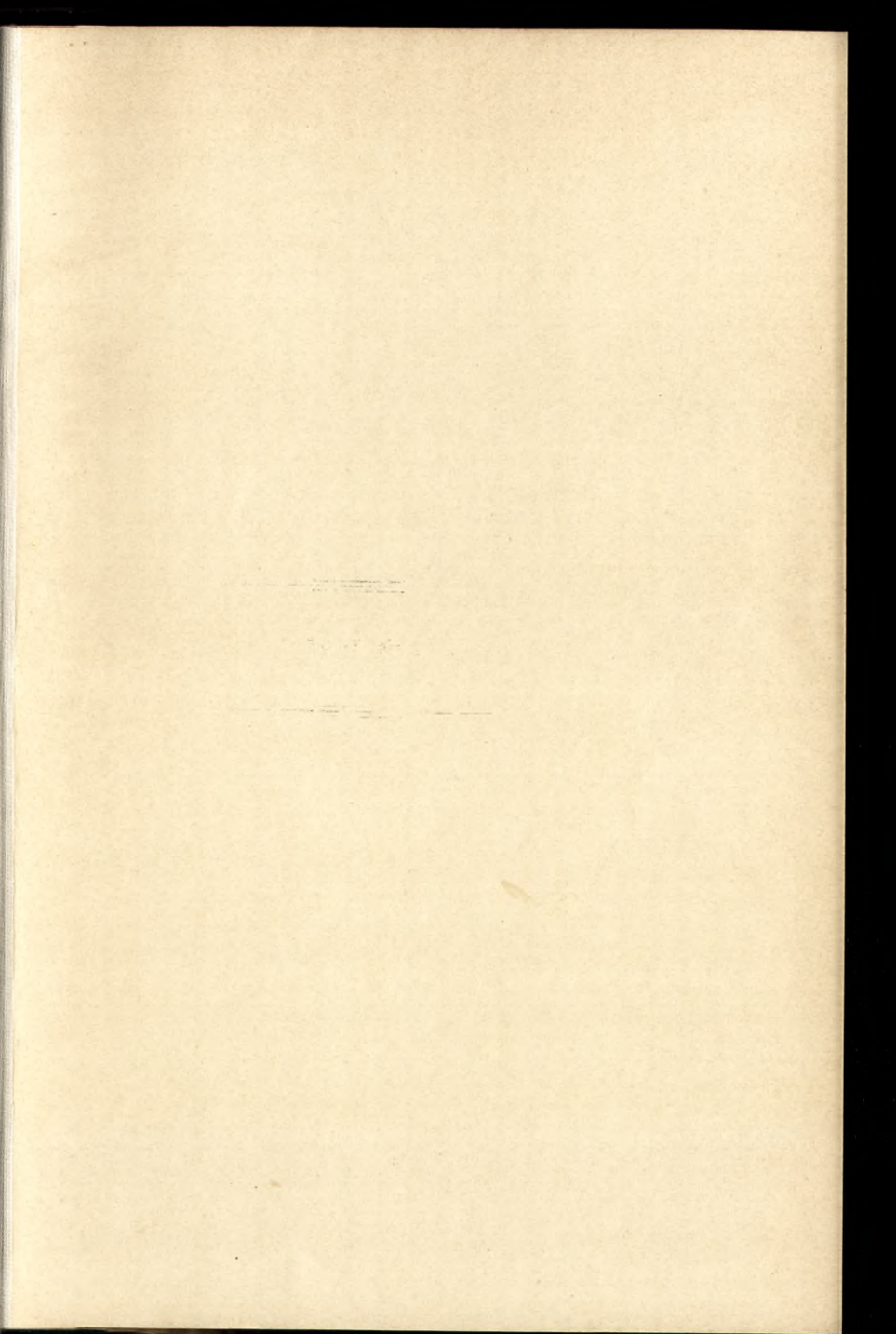
Som en skugga försvinner Rantzau ur historien. Med pomp och ståt lämnar han Kjöbenhavn, glidande genom Kalleboe kanal i en kunglig slup, tronande på purpurröda sammetsdynor med guldfransar, hälsande högdraget på alla sina fordringsägare, som fått full betalning och därför svänga sina hattar entusiastiskt på stranden. Men som en fredlös varelse irrar han sedan från ort till ort, och

ryktet vet berätta, att en engelsk officer, en irländare, utmanat honom till tvekamp och dödat honom i Provence.

Djupast är mörkret omkring Esther Gabel; ty hvad bekymrar sig historien om en liten kammarwärta, som lider under följderna af sitt lätt-sinne. Hon är som en andeuppenbarelse i dunklet, några darrande konturer af en jungfru vid en slända, spinnande för lifvet, spinnande för brödet, spinnande för att dämpa sin längtan och sin sorg.

Klingar det icke som en saga, att hon många år senare blef gift med en inspektör vid barnhuset vid namn Dragon?

Pris 3: 75.
